

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
(EPÖ / GSE PROGRAMI)**

**TÜRK VE ALMAN ÇOCUKLARINA SESLENEN
KİTAPLARDAKİ YETİŞKİN KAHRAMANLARIN
KARAKTER ÇERÇEVELERİ AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Figen Zivtçi

**Ankara
Eylül, 2005**

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
(EPÖ / GSE PROGRAMI)**

**TÜRK VE ALMAN ÇOCUKLARINA SESLENEN
KİTAPLARDAKİ YETİŞKİN KAHRAMANLARIN
KARAKTER ÇERÇEVELERİ AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Figen Zivtçi

Danışman: Prof. Dr. Sedat Sever

**Ankara
Eylül, 2005**

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼'ne,

Bu alışma j¼rimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında Y¼KSEK LİSANS TEZİ ALIşMASI RAPORU olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Sedat Sever (Danışman) .....

¼ye .....

¼ye .....

¼ye .....

¼ye .....

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen ¼đretim ¼yelerine ait olduğunu onaylım.

...../...../2005

Prof. Dr. Meral Uysal

Enstit¼ M¼d¼r¼

ÖNSÖZ

Edebiyat dendiğinde ilk akla gelen insandır. Edebiyat insanı tek başına ele almaz. Edebiyat, insanın yaşamla ilişkisini inceleyerek sanatçı duyarlığı ile harmanlanan ve malzemesi dil olan bir sanat dalıdır. Aynı zamanda edebiyat, toplumla iç içe, el ele olduğundan o toplumun bir aynasıdır. Kısacası duygu ve düşüncelerin bir sanat olarak söze dökülmesi şeklinde tanımlayabileceğimiz edebiyat, yetişkinlerin olduğu kadar çocukların dünyasında da önemli bir yer tutar. Çocuk edebiyatı, çocukların dünyasına seslenerek onların sanata ve yaşama duyarlı bir birey olarak yetişmelerinde önemli bir role sahiptir. Her çocuk, içinde yaşadığı toplumun öğeleriyle büyürken aynı zamanda o toplumun kültürüyle de beslenir.

Bu çalışmanın da genel çerçevesini iki ayrı toplumun, Türk ve Alman toplumunun çocuk edebiyatı oluşturmaktadır. Bu bağlamda Türk ve Alman çocuk edebiyatı tarihi günümüze dek nasıl bir gelişim göstermiştir? Çocuk edebiyatı nedir? Çocuk edebiyatının dayanması gereken temel ilkeler nelerdir? Çocuk kitaplarında karakterin yeri nedir? Türk ve Alman çocuk kitaplarında yer alan yetişkin kahramanların karakterler özellikleri nelerdir? Bu yetişkin kahramanların karakter çerçeveleri birbirine benzerlik gösterir mi gibi sorulara yanıt aranacaktır.

Çalışmalarım sırasında görüş ve önerileriyle bana destek olan danışman hocam Prof. Dr. Sedat Sever'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca yüksek lisans öğrenimim boyunca maddi ve manevi yardımlarını esirgemeyen aileme ve tez çalışmam boyunca gerek kaynak sağlamada gerekse fikirlerini belirtmek suretiyle bana destek olan tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Figen Zivtçi

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	3
ÖNSÖZ	4
BÖLÜM	
I. GİRİŞ	7
Problem	7
Amaç	8
Önem	8
Sınırlılıklar	9
Tanımlar	9
II. TÜRKİYE VE ALMANYA'DA ÇOCUK EDEBİYATININ KISA TARİHÇESİ	11
II.1 Türkiye'de Çocuk Edebiyatı'nın Kısa Tarihçesi	11
II.2 Almanya'da Çocuk Edebiyatı'nın Kısa Tarihçesi	19
III. ÇOCUK EDEBİYATINA KURAMSAL YAKLAŞIMLAR	25
IV. ÇOCUK EDEBİYATINDA KARAKTERİN YERİ	33
Çocuk Kitaplarında Yetişkin Karakterler	37
V. YÖNTEM	40
Araştırmanın Modeli	40
Örneklemin Saptanması	40
Verilerin Toplanması	41
Verilerin Çözümlemesi	41
VI. BULGULAR VE YORUMLAR	42
İncelenen Türk ve Alman Çocuk Kitaplarındaki Yetişkin Kahramanların Karakter Çerçevesinin Saptanması ve Değerlendirilmesi	42
VI.1 Türk Çocuk Kitaplarında Yer Alan Yetişkin Kahramanların Karakter Çerçevesinin Saptanması ve Değerlendirilmesi	42
a) Korsan Kitap Çetesi	42
b) Öksüz Cıvıv	50

c) Can Dayım	61
d) Pencere Konmuştu	75
e) Gülibik	81
VI.2 Alman ocuk Kitaplarında Yer Alan Yetişkin Kahramanların	
Karakter erevelerinin Saptanması ve Değerlendirilmesi	88
a) Konrad ya da Konserve Kutusundan çıkan ocuk	88
b) Büyükanne	100
c) İhtiyar John	109
d) Kim Takar Salatalık Kral'ı?	121
e) Uçan Sınıf	139
VI.3 İncelenen Kitaplardaki Yetişkin Kahramanların Karakter	
Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi	145
VII. SONUÇ YARGI VE ÖNERİLER	159
Sonuç ve Yargı	159
Öneriler	162
TÜRKÇE ÖZET	163
İNGİLİZCE ÖZET (SUMMARY)	164
KAYNAKLAR	165

I. BÖLÜM GİRİŞ

Problem

Edebiyat, yetişkinlerin dünyasında olduğu kadar çocukların dünyasında da önemli bir yere sahiptir. Öyle ki çocuk edebiyatında verilmiş eserler, çocukların bilişsel, duyuşsal ve devinişsel gelişimine katkıda bulunmayı amaçlar. Bu nedenle çocuk kitaplarında yer alan kahramanlar çocuğun o kahramanla özdeşim kurması açısından önemlidir. Çocuk kitapları, kahramanlar aracılığıyla çocuğa, yaşadığı dünyanın gerçekliğini sanatsal bir kurguyla verip onu yaşama hazırlamayı amaçlar. Bundan dolayı eserlerde sadece “çocuk” kahramanlara değil, çocuğu yaşam gerçekliğinden koparmamak için “yetişkin” karakterlere de yer verilmelidir. Bu nedenle “yetişkin kahramanlar” çocuk kitaplarında önemli bir görev üstlenirler.

Çocuğun gelişim evresi göz önüne alınarak oluşturulan kahramanlar, kitaplarda kimi zaman kedi, köpek, tavşan gibi hayvanlar veya çocuğun bildiği, tanıdığı cansız nesnelere, kimi zaman ise kitabın seslendiği yaş grubuna uygun olarak geliştirilen “çocuk” kahramanlardır. Genellikle kahramanın “çocuk” olarak seçildiği çocuk kitaplarındaki yetişkin kahramanlar bazen anne ya da baba, bazense çocuğun yakın çevresindeki amca, teyze, nine, dede gibi aile üyeleridir. Kimi zamansa okuldaki öğretmen ya da oturduğu evin yan komşusudur. Seçilen bu yetişkin kahramanların karakter çerçeveleri, içinde yaşadığı toplumun kural ve ilkeleriyle örülmüştür. Bundan dolayı her kültürün edebiyat eserlerinde farklı karakter çerçeveleriyle karşılaşmak mümkündür.

Türk çocuk kitaplarındaki yetişkin kahramanlar ile Alman çocuk kitaplarındaki yetişkin kahramanların, farklı kültürel özellikleri karakterlerinde barındırdığı ve farklı davranış örnekleri sergilediği bilinen bir gerçektir. Bu çalışmada da Türk ve Alman çocuk kitaplarında bulunan yetişkin kahramanların karakter çerçeveleri açısından benzerlik ve farklılıklarının saptanması amaçlanmıştır.

Amaç

Araştırmanın genel amacı Türk ve Alman çocuklarına seslenen kitaplardaki yetişkin kahramanların karakter çerçeveleri açısından benzerlik ve farklılıklarını saptayarak değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Türk ve Alman Çocuk Edebiyatının tarihçesine baktığımızda, bu edebiyat geçmişten günümüze kadar benzer gelişim özellikleri göstermiş midir?
2. Çocuk Edebiyatı nedir? Çocuk kitaplarında bulunması gereken yapısal ve eğitsel özellikler nelerdir?
3. Çocuk Edebiyatında karakterin yeri nedir? Çocuk kitaplarındaki yetişkin kahramanların taşıması gereken özellikler nelerdir?
4. Türk ve Alman çocuk kitaplarındaki yetişkin kahramanların karakter çerçeveleri açısından gösterdiği benzerlik ve farklılıklar nelerdir?

Önem

Çocuk kitapları, çocuğun dünyasına seslenen, çocuğu duygu ve düşünce olarak besleyen, ona okuma zevki veren ve estetik değerleri içinde barındırarak çocuğun eleştirel düşünebilmesine katkıda bulunan araçlardır. Çocukluk döneminde nitelikli kitaplarla tanışan çocuk, insan gerçekliğini tanıyarak hayata daha kolay uyum sağlamayı, toplumsal değerleri önemsemeyi ve böylece çevresine sevgi ve saygıyla yaklaşmayı, sanatçı duyarlılığıyla tanışarak özgür düşünüp demokratik davranabilmeyi öğrenir. Çocuk kitaplarında yer alan kahramanlar ise çocuğun özdeşim kurması açısından önemlidir. Çocuk, okul öncesi döneminde hayvanların yer aldığı kitaplardaki kahramanlarla, okul dönemindeyse kendi yaşına yakın olan çocuk kahramanlarla özdeşim kurar. Bu bağlam içinde, çocuk kitaplarını inceleyen araştırmacılar da daha çok "çocuk" kahramanların karakter çerçeveleri üstünde durmuşlar ve sıklıkla bu alana yönelmişlerdir. Çocuk kitaplarındaki yaşam gerçekliğiyle tanışan çocuk, bu gerçekliğin içindeki yetişkin karakterleri de kitaplardan öğrenerek tanımaya çalışır. Yetişkin

kahramanlar çocukların gerçek hayatta uyum zorluğu çekmeden insanları tanıyan bir birey haline gelmesinde etkin bir rol oynar.

Bu araştırma,

1. Çocuk kitaplarında yer alan kahramanlardan “çocuk” kahramanları değil, “yetişkin” kahramanları ele almasıyla,
2. Türk ve Alman çocuk kitaplarındaki yetişkin kahramanları, örnek eserler aracılığıyla karakter çerçeveleri açısından değerlendirerek karşılaştırmasıyla,
3. Türk ve Alman çocuklarına seslenen çocuk kitaplarında yer alan yetişkin kahramanları karakter çerçeveleri açısından değerlendirmesiyle; çocuk edebiyatıyla ilgilenenlere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Sınırlılıklar

Bu çalışma,

1. 8-12 yaş grubuna seslenen Türk ve Alman çocuk kitapları ile,
2. Öykü ve roman türü ile,
3. Türk ve Alman Çocuk Edebiyatında önemli yer edinmiş çocuk kitabı yazarlarının eserlerinin seçilmesi ile,
4. İncelenen çocuk kitaplarında yer alan bütün kahramanların değil, yalnızca yetişkin kahramanların karakter çerçevelerinin değerlendirilmesi ile sınırlı tutulmuştur.

Tanımlar

Açık (geliştirilmiş) karakter: Açık karakter “baş kahraman” olarak nitelendirilen karakterdir. Bu karakterin fiziksel ya da ruhsal, bütün özellikleri ayrıntılı bir şekilde çocuk okur tarafından bilinir ve benimsenir. Okur, kahramanın olaylar karşısında ne şekilde davranacağı bile önceden tahmin edebilir (Golden, 1990: 41-53; Huck, Hepler Hickman ve Kiefer, 2001: 17-18; Sever, 2003: 96).

Kapalı (geliştirilmemiş) karakter: Kapalı karakter eserdeki olaylardan doğrudan değil, olayların sonuçlarından etkilenen, çok fazla karakteristik unsurlar taşımayan, daha çok tek bir yönüyle okura tanıtılan yan kişidir. Bu

karakter eserde olayları yaratan ya da yönlendiren bir rol üstlenmez aksine kahramanın yönlendirdiği olayların sonuçlarından etkilenir (Golden, 1990: 41-53; Huck, Hepler Hickman ve Kiefer, 2001: 17-18; Sever, 2003: 96).

Devingen (değişen/ dinamik) karakter: Devingen karakter eserin başıyla sonu arasındaki kesitte değişim gösteren ve yeni kişisel davranışlar edinip yeni değerler geliştirebilen karakterdir (Sever, 2003: 106).

Durağan (değişmeyen / statik) karakter: Durağan karakter eserin başından sonuna büyük kişilik değişimleri yaşamayan ya da okur tarafından önemsenmeyecek derecede küçük değişimler yaşayan karakterdir (Sever, 2003: 107-108).

Yazın: Olay, düşünce, duygu ve imajların dil aracılığı ile biçimlendirilmesi sanatı; edebiyat (TDK, 1998: 670).

Kısaltmalar

Akt. : Aktaran

Yay. Haz. : Yayına Hazırlayan

Hrsg. (Alm. Herausgeber): Yayına Hazırlayan, yayımcı

Çev.: Çeviren

II. BÖLÜM

TÜRKİYE VE ALMANYA'DA ÇOCUK EDEBİYATININ KISA TARİHÇESİ

II.1 Türkiye'de Çocuk Edebiyatı'nın Kısa Tarihçesi

Toplumların kültürlerini ve geleneklerini öğrenmek için onların yazılı ve sözlü edebiyat geçmişine dönmek gerekir. Bir toplumu anlayabilmek demek, o toplumun edebiyat ve kültür tarihinde bir yolculuk yapmak ve o toplumun çekirdeğini oluşturan aile yapısını mercek altına alarak ailenin en küçük bireyini, çocuğu anlamaya çalışmak demektir. Türk ve Alman toplumlarının çocuk edebiyatını anlayabilmek içinse önce bu iki toplumun çocuk edebiyatı tarihçelerini ele almak gerekir.

Masallar, efsaneler, halk efsaneleri, maniler gibi sözlü edebiyat ürünleri diğer toplumlarda olduğu gibi Türk toplumunda da yazılı edebiyattan önce var olmuştur. Nasrettin Hoca Fıkraları, Dede Korkut Masalları veya Karagöz gibi sözlü ürünler zengin bir edebiyat mirasıdır. “Edebiyat devirlere, kuşaklara ve kişilere göre sürekli değişir. Çünkü sanatta değer, eskisine veya başkalarına uymayan yeni bir güzellik yaratmakla gerçekleşir” (Kavcar, 1999:4). Türkiye’de çocuklara ait yazılı bir edebiyattan söz etmek için yaklaşık yüz yıl kadar gerilere gitmek gerekir. Çocuk ve Gençlik Edebiyatı alanındaki asıl gelişme Tanzimat’tan sonradır. Her ne kadar, Nabi (1642-1712)’nin oğlu için kaleme aldığı “**Hayriye**” ve divan şairlerinden Sümbülzade Vehbi (? -1809)’nin oğlu için yazdığı “**Lütfiye**” adlı mesnevilerin çocuk ve gençlere yönelik ilk eserler olduğu söylene de, bunların edebiyat tarihçeleri tarafından çocuk ve gençlik edebiyatıyla ilgisi olmadığı görüşü de ortaya atılır (Özkırmılı, 1990: 329). Bu eserler toplumun davranış ve ahlak kurallarını da içerdiğinden, çocuk ve gençlik edebiyatına ait olarak görülmez. Tanzimat dönemine kadar değersiz bir varlık olarak görülen çocuk, ancak Tanzimat’tan sonra önem kazanmaya başlar ve yine ancak bu dönemden sonra çocuk eğitime önem verilir. Kayserili Doktor Şükrü’nün 1859’da çocuklara okuma zevki vermek maksadıyla yazdığı **Nuhbet-ül Etfal** (Çocukların En Seçkini) adlı ilk Türkçe Alfabe kitabı, Oğuzkan (1979: 277)’in da dediği gibi Türk çocuk edebiyatının başlangıcı olarak kabul edilir. Bu eserin sonunda çocuklar için yazılmış, Avrupa’nın ünlü hikaye ve fablların çevirileri de yer alır.

Yine bu dönemde Şinasi, Ahmet Mithat Efendi, Rezaizade Mahmut Ekrem, Muallim Naci gibi Tanzimat yazarları, Fransızca'dan dilimize yaptığı hikaye ve fabl çevirileriyle ve fabl türünde yazdıkları şiirlerle çocuğun dünyasına adım atar. Ahmet Mithat Efendi (1884-1912)'nin **“Kissadan Hisse”** (1871) ve **“Hace-i evvel”** (1871) gibi kitapları çocuk edebiyatının ilk eserleri arasında yer alır. Rezaizade Mahmut Ekrem'in **“Tefekkür”** adlı eserinde çocukluk anılarına ayrılan bölüm de çocukların okuduğu eserler arasında yer alır. Muallim Naci, **“Ömer'in Çocukluğu”** (1889) adlı eserinde sekiz yaşına kadar olan çocukluk hatıralarına yer verir ve bu eser de çocuklar tarafından ilgiyle okunur. Çocukların severek okudukları La Fontaine 'in fablları ve Yusuf Kamil Paşa'nın Fénelon'dan çevirdiği **Télémaque** (1862) gibi çeviri kitapları doğrudan doğruya çocuğu hedef almamasına rağmen çocuğun dünyasına girmeyi başarır (Gültekin, 2000a: 14; Polat, 2002: 39).

Tanzimat yazarları toplumu eğitmek adına çocuk veya büyük ayrımı yapmadan, Batıdaki Aydınlanma sürecini çeviri yoluyla Türk toplumuna yansıtır. Daniel Defoe'nin **“Robinson Cruseou”** adlı romanı 1864 yılında Ahmet Lütfi tarafından **“Hikaye-i Robinson”** adıyla dilimize kazandırılır. Jonathan Swift'in **“Gulliver”** adlı eseri 1872'de Mahmud Nedim tarafından **“Gulliver Nam Müellifin Seyahatnamesi”** olarak çevrilir. Yine ilk çeviriler arasında Jules Verne'nin Mehmet Emin tarafından dilimize aktarılan **“Merkez-i Arza Seyahat”** (1883) ve **“Beş Haftada Balonla Seyahat”** (1887) adlı eserleri sayılır. Jules Verne'nin diğer eserlerini Ahmet İhsan Tokgöz dilimize kazandırır. Bunlar; **“Gizli Ada”** (1869), **“Seksen Günde Devrialem”** (1880) ve **“İki Sene Mektep Tatili”** (1891) adlı eserlerdir (Enginün, 1985: 188-189; Polat, 2002: 40).

Tanzimat döneminde Batının etkisiyle Türk toplumunda meydana gelen değişiklikler edebiyatta da görülürken, yayımlanan gazeteler halkın anlayabileceği dilde yayın yapmaya özen gösterir ve çocuklar için de dergiler çıkarılmaya başlanır. 1869'larda iki yüzden fazla sayıda yayımlanan bu dergilerde, çeviri yazıları da önemli bir yere sahiptir. Çocuklara değer vererek sadece çocuklara yönelik yayın yapmakla kalmayıp aynı zamanda ülke sorunlarını da yansıtan bu dergilerin ömürleri pek uzun olmaz. Söz konusu dergiler ve gazeteler arasında şunları saymak mümkündür: **Bahçe** (1880, 40

sayı), **Çocuklara Kıraat** (1881, 18 sayı), **Arkadaş** (14 sayı, Midhat Sadullah, Osman Fahri), **Vasıta-ı terakki** (1882, 4 sayı, Serafim), **Çocuklara Rehber** (1897-1901, her yıl yeniden numaralanır, Ahmed Midhat), **Çocuklara Mahsus Gazete** (1896-1903, İbnülhak Mehmed Tahir), **Çocuk Bahçesi** (43 sayı, Selanik 1904, M Mehdi). Yine bunlardan başka Tanzimat'ın ilk çocuk dergi ve gazeteleri olarak sayılabilecekler şunlardır: **Çocuklar İçin Mümeyyiz** (1869) ancak 49 sayı çıkmıştır. Gazetelerin çocuklar için verdikleri ilaveler şunlardır: (**Tercüman-ı hakikat** 1878, **Sadakat** 1875, **Etfal** 1875, 13 sayı). Şemsi takma adlı Mehmed Şemseddin de çocuklar için hikaye yazıp gazete çıkarır. **Arkadaş** adındaki bu gazete 13 sayı yayımlanır. Ardından **Çocuklara Talim** (1887, 9 sayı olarak) ve **Çocuklara Arkadaş** (1881,13 sayı olarak) yayımlanır (Enginün, 1985: 189).

II.Meşrutiyet'ten sonra Satı Bey ve dönemin diğer yazar ve şairleri çocuklar için eserler kaleme alır ve dergiler yayımlar. Ziya Gökalp halk masallarından derleme yapıp çocuklara masallar yazar. Gökalp bunları, **Kızıl Elma** (1915), **Yeni Hayat** (1918) ve **Altın Işık** (1923) adlı eserlerde toplar. Yine aynı dönemde çocuklar için eserler veren diğer yazar ve şairler de vardır: La Fontaine'den birtakım fabl çevirileri yapan Sıracettin Hasırcıoğlu, "**Çocuk Şiirleri**" (1917) ve "**Şiir Demeti**" (1923) adlı eserleriyle Ali Ekrem Bolayır, "**Mektep Şiirleri**" (1918) adlı eseriyle Fuat Köprülü, çeşitli dergilerde yayımlanan şiirleriyle Mehmet Emin Yurdakul, İsmail Hikmet Ertaylan, Fazıl Ahmet Akçay, Aka Gündüz, Ahmet Cevat Emre ve Kazım Nami Duru (Polat, 2002: 43-44), bu dönemin sanatçıları olarak sayılabilir.

Tevfik Fikret'in **Şermin** (1914)'i, İbrahim Alâettin (Gövsa)'nın **Çocuk Şiirleri** (1911) ve Ali Ulvi (Elöve)'nin **Çocuklarımıza Neşideler** (1912) gibi eserleri dönemin çocuk edebiyatında yer alan önemli eserlerindendir. Kabacalı bu eserlerle ilgili değerlendirmeyi şöyle yapar (Akt. Gültekin, 2000a:15) "Bu kitaplardaki şiirler berrak ve akıcı bir dille yazılmış ve çocuklarda iyimserlik, doğruluk, güzellik, yiğitlik ve vatan sevgisi gibi duygular uyandırıyor". Kabacalı'nın bu sözlerini Tevfik Fikret'in "**Şermin**" adlı eserinden okul sevgisini anlatan "Muhallebim ve Okulum" adlı şiiriyle somutlamak mümkündür (Sever, 1997: 40):

Ninem sordu: - Şermin, kimi/ En çok seversin?- Ninemi!

Başka? - Babamı elbette./ Daha? -Peki izninizle

Sayayım : Muhallebimi,/Sütlacımı, şekerimi,

Şekerleme, lokumumu; Ama en çok okulumu,

Biraz da gevrek severim.../ Okulumu çok severim

Sever (1997: 44)'in de dediği gibi "Fikret, Şermin'de yer alan şiirleriyle çocukları küçük yaşta anne, baba, kardeş, doğa, güzel sanatlar ve çalışmak sevgisiyle buluşturur."

Çocuklara yönelme ancak II.Meşrutiyet döneminden sonra öğretmen okullarında Batı eğitim anlayışının modern eğitim yöntemleri sayesinde söz konusu olur. Bu yönelim de dönemin yazar ve şairlerinde çocuklar için eser üretmek adına itici güç oluşturur.

Cumhuriyetin ilanından sonra çocuk edebiyatı alanında gelişim ve değişimlerin yaşandığı görülür. 1928'de yürürlüğe giren harf devrimiyle birlikte yayıncılığın önem kazanması da bu değişimi hızlandıran etkidir. Bu dönemde yetişkin kitaplarından yararlanan Türk çocuklarının, en çok okuduğu yazarlar arasında Reşat Nuri Güntekin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Falih Rıfkı Atay ve Halide Edip Adıvar gibi yazarlar gelir. Dönemde çocuklar için yazan yazarlar arasında Abdullah Ziya Kozanoğlu (1906-1966), Mahmut Yesari, Nimet Rakım Çalapala, Huriye Öviz, İskender Fahrettin Sertelli, Nihal Adsız, Cemal Erten, Cahit Uçuk gibi yazarlar sayılabilir. Bunlardan Kozanoğlu'nun **Kızıl Tuğ** (1923), **Atlı Han** (1924), **Türk Korsanları** (1926), **Seyit Ali Reis** (1927) ve **Gültekin** (1928) adlı eserleri severek okunan yapıtlardır. Dönemin ilk çocuk ve gençlik kitapları arasında Mahmut Yesari'nin **Bağrıyanık Ömer** (1930)'i, Huriye Baha Öviz'in **Köprüaltı Çocukları** (1936) ve Cahit Uçuk'un **Türk İvizleri** (1937) adlı kitapları yer alır. Bunların yanı sıra Nimet Rakım Çalapala'nın **87 Oğuz** (1933) ve İskender Fahrettin Sertelli'nin **Tahtları Deviren Çocuk** (1936) adlı kitapları da önemli eserler arasında bulunur (Enginün, 1985: 192; Gültekin, 1996: 85; Polat, 2002: 46).

1937 yılında çocuklara yönelik önemli bir çalışma ise ilk çocuk ansiklopedisinin oluşturulmasıdır. İki cilt olan bu ansiklopediyi yayımlayanlar

Zekeriya Sertel, Prof. Faik Sabri Duran ve Prof. Murat Uzdilek'tir (Ural, 1995: 26). Ayrıca, Süleyman Tevfik'in **Türk Masalları ve Şark Masalları** adlı iki ayrı dizi şeklinde yayımlanan kitapları, çocukların ve gençlerin beğeniyle okuduğu eserler arasında yer alır (Gültekin, 1996: 85).

Bu dönemde dönemin ünlü yazar ve şairleri çocuklar için de şiir yazar. Faruk Nafiz, Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Şaik Gökyay, Ahmet Kutsi Tecer gibi isimler bunların arasında sayılabilir. Ayrıca Atatürk'ü konu alan ve çocuklara hitap eden şiirlerin sayısı da çoktur (Enginün, 1985: 193).

Mehmet Faruk Görtunca'nın kahramanlık duygularını öne çıkaran **“Çocukların Şiir Kitabı”**, Mehmet Naci Öngay'ın **“Çocuk Şiirleri”** (1942), Mümtaz Zeki Taşkın'ın **“Çocuklarımıza Resimli Şiirler”** (1959), Rakım Çalapala'nın **“Yavrutürk Şiirleri”** (1968) ve Şükrü Enis Regü' nün **“Elma Ağacı”** (1971) dönemin önemli eserleri arasında yer alır (Polat, 2002: 58-59).

Cumhuriyetin ilk yıllarında eserlerde, yapılan iyilikler konu olarak ele alınırken, sonraki yıllarda Fazıl Hüsnü Dağlarca ile sanata dönük bir anlayışla insan sevgisinin evrenselliği ve insancıl duyguların ön plana çıktığı görülür. **“Kuşayak”** (1971) ve **“Balina ile Mandalina”** (1976) gibi eserleriyle Dağlarca, çocukların severek okudukları yazarlar arasındadır. Yine Ceyhun Atıf Kansu da **“Çocuk Bahçesi”** (1941) ve **“Çocuklar Gemisi”** (1946) gibi kitaplarında çocuk duyarlığını ustaca işleyen önemli şairlerden biridir (Gültekin, 1996: 86; Polat, 2002: 59).

Cumhuriyetin ilanından önce çocuk tiyatrosuyla ilgili çok az eser gündeme gelir. Bunların arasında İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun **“Küçük Hüseyin'in Zaferi”** (1913) ve İbrahim Alaattin'in **“Savaş ve Barış”** (1923) adlı eserlerini görmek mümkündür. Reşat Nuri'nin ve Mahmut Yesari' nin okul piyesleri yazdığı da görülür (Gültekin, 2000a: 17). Böylece 1927 ve 28'li yıllarda batı edebiyatından yapılan çeviri çocuk oyunlarının yerini yavaş yavaş yerli eserler alır ve çocuk oyunu geleneğinin yerleşmesinde önemli adımlar atılmaya başlanır.

Çocuk tiyatrosuyla ilgili asıl çalışmalar 1935 yılında Muhsin Ertuğrul'un çabaları sonucunda yoğunluk kazanır. Şehir Tiyatrosu ilk kez M.Kemal Küçük'ün yazdığı **“Çocuklara İlk Tiyatro Dersi”** (1935) adlı oyunla

çocuklara perdelerini açar. Bu yıllarda sanatsal kaygıların geri plana itildiği ve çocuk tiyatrosunda eğiticiliğe, öğreticiliğe önem verildiği görülür (Kuyumcu, 1997: 82).

Cumhuriyetin kurulmasından sonra **“Çocuk Postası”** (1923), **“Çocuk Yıldızı”** (1923) **“Talebe Mecmuası”** (1925), **“Çocuk Dünyası”** (1926-1927), **“Çocuk Sesi”** (1928), **“Arkadaş Çocuk”** (1936-1948) ve **“Haftalık Resimli Gazetemiz”** (1925) gibi birçok gazete ve dergi yayımlanır. 1940’lı yıllar ise çocuk edebiyatı açısından en verimli dönem olur. Ahmet Muhip Dranas, Çocuk Esirgeme Kurumu’nun yayın kolunun başındayken önemli çalışmalar yapar. Çocuklar için dizi kitaplar yayımlayarak ucuz baskılarla her çocuğa ulaşmayı başarır; ayrıca kurumun çıkardığı **“Çocuk”** adlı dergide birçok yeni yazar ve çizere yer verir. 1945’te yayın hayatına başlayan **“Doğan Kardeş”** dergisi diğer dergilere hiç benzemeyen, resimleri ve içeriğiyle çocuk gerçekliğini kuşatan bir dergidir. Birçok nesil yetiştiren bu dergi, sadece dergicilikle kalmaz, aynı zamanda çocuklara yazma fırsatı yaratıp başarılı çocukların bursla yurtdışına gitmesini sağlar. Doğan Kardeş’in çağdaş bir eğitcilik anlayışıyla çocuklara yönelik kitaplar yayımladığı da görülür (Enginün, 1985: 193; Gürsoy ve Kurultay, 1991: 11).

Yine 40’lı yılların çocuk edebiyatına önemli bir katkısı okul öncesi çocukları için ilk kez resimli kitapların yayımlanmasıdır. Bol resimli, renkli çocuk kitapları 1940-45’lerde yayın hayatına kazandırılır. 1948’de çizgi romanlar da yayın dünyasında yer edinmeye başlar. Bunların arasında **“Swing”**, **“1001 Özel”**, **Pekos Bill**, **“Tarzan”**, **“Miki Maus”**, **“Vak Vak Kardeş”** ve **“Türk Kahramanı Köroğlu”** sayılabilir. 1949 yılında ise Ahmet ve Naime Yaşaroğul **“Okul ve Aile Ansiklopedisi”** adlı eserleriyle çocuk edebiyatına önemli katkılar sağlar (Ural, 1995: 27).

Eflatun Cem Güney ve Naki Tezel ise masalları yeniden derleyerek çocuk edebiyatına kazandırır. Eflatun Cem Güney (1869-1981) 1956 yılında **“Açıl Susam Açıl”** adlı eseriyle Andersen şeref listesinde yer alır. Diğer önemli eserleri ise **“Dertli Kaval”** (1941), **“En Güzel Türk Masalları”** (1948), **“Nasrettin Hoca”** (1957), **“Kerem ile Aslı”** (1959), **“Az Gittim Uz Gittim”** (1961)’dir (Ural, 1995: 28; Gültekin, 2000a: 18).

1945'ten sonra klasiklerin de dilimize çevrilme çalışmalarına başlandığı görülür. 1950'lerden itibaren batı kültürü, çeviriler aracılığıyla edebiyatta bir yer edinmeye başlar. Böylece dünyadaki değişim süreci Türk çocuk edebiyatını da etkisi altına alır. 1960'lı yıllarda çocuk klasikleri çevirisinde bir patlama yaşandığı görülür; ancak klasiklerin dışında çok fazla kitap çevrilmez. Yayıncılar maddi çıkarlarını göz önünde tutarak nitelikli çeviriler yayımlamak yerine, kazanç sağlayan eserlere yani klasiklere yönelir. Aynı kitabın birçok değişik baskısı çıkarken kitap kalitesinde bir düşme söz konusu olur. Meral Alpay bu konuda şöyle der: "Her dönemin siyasal akımları çocuk edebiyatına az ya da çok yansıyor. Toplum içerisinde, yetişkinler arasında gördüğünüz akımlar içindeki entelektüeller, tabaka tabaka, niteliklisinden az niteliklisine, bir çocuk dergisi, birkaç çocuk kitabı, birkaç çeviri sunuyorlar piyasaya..." (Akt. Gürsoy ve Kurultay, 1991: 13).

1960'lı ve 70'li yıllarda toplumun çocuk kitaplarına olan ilgisinde bir artış görülür. Çocuk edebiyatını konu alan yayınların sayısı da giderek artar. 1966 yılında ilk baskısı yapılan, Enver Naci Gökşen'in "**Örnekleriyle Çocuk Edebiyatı**" adlı çalışması ile 1977 yılında yayımlanan Kemal Demiray'ın "**Açıklamalı Çocuk Edebiyatı Antolojisi**" dönemin önemli çalışmaları arasındadır (Ural, 1995: 28).

70'li ve 80'li yıllarda ülkede yaşanan politik gerginlikler çeviri ya da uyarılma yoluyla çocuk edebiyatına da yansıtılmaya çalışılır. 60'lardaki kitap basım yoğunluğu ise bu yıllarda düşer. Aynı dönemde daha çok telif eserlere yönelme söz konusu olur. Dönemin ünlü yazarları çocuklar için yazmaya başlar. Aziz Nesin, Ülkü Tamer, Erdal Öz, Erol Toy, Demirtaş Ceyhun, Abbas Cılga, Rifat Ilgaz, Fakir Baykurt gibi yazarlar bunlar arasında sayılabilir (Neydim, 2003: 54). Talip Apaydın'ın "**Toprağa Basınca**", Aziz Nesin'in "**Köylerin En İyisi Bizim Köy**", "**Kar Baba**", Halil Kocagöz'ün "**Ötleğen Kuşu**", Mümtaz Zeki Taşkın'ın "**Çitlenbik Kız**", Kemal Bilbaşar'ın "**Yonca Kız**" gibi eserleri dönemin önemli eserleri arasındadır (Polat, 2002: 47). Gülten Dayıoğlu ise çocuklar ve gençler için yazdığı kitaplarla uluslararası üne sahip olur. 1970'de "**Döl**" ve "**Fadiş**", 1971'de "**Dört Kardeştiler**", 1974'te "**Suna'nın Serçeleri**", 1979'da "**Leylek Karda Kaldı**", 1983'te "**Kır Gezisi**", 1984'te "**Ben Büyüyünce**", "**Dünya Çocukların Olsa**", "**Yurdumu**

Özledim” ve **“Uçurtma”**,1988’de **“Kaf Dağının Arkasına Yolculuk”** gibi eserler önemli eserleri arasındadır. Dayıoğlu’nun birçok eseri Almanca, Felemenkçe, İsveççe, Macarca gibi yabancı dillere çevrilir (Gültekin, 2000a: 19-20).

1979 yılının Dünya Çocuk Yılı olarak kutlanması Türkiye’de de ilgiyi çocuk kitaplarına yoğunlaştırır. Dünya Çocuk Edebiyatı Yılı’nda çocuk edebiyatıyla ilgili sempozyumlar düzenlenir ve Dünya Çocuk Yılı çeşitli etkinliklerde tartışılır. Birçok kuruluş yeni çocuk kitapları yayımlar, bu alana yeni yazarlar kazandırılır ve ödüller dağıtılır. 80’li yıllara gelindiğinde ise tüm bu çabaya politikanın gölgesi düşer. Kağıt fiyatlarının artması ve ekonomik kriz gibi nedenler çocuk kitaplarının basımında düşüş yaşanmasına yol açar (Ural, 1995: 28). Dönemde dini yayınların ağırlık kazanması ve çocuk kitapları aracılığıyla ideolojinin tohumlarının ekilmeye çalışılması ve çocuk kitaplarının çevirisine dayalı dini kitaplar furçasının başlaması söz konusu olur. 1985-87 yılları arasında ise çocuk kitaplarında sıkça ele alınan konu “acıma duygusudur”. Öksüz ve yetim çocuklar, doğuştan engelli veya aç-susuz çocuklar, ağırlıklı olarak işlenen konulardır. Aynı yıllarda Kemalettin Tuğcu’nun bu konuları işleyen birçok eseri yayımlanır (Gültekin, 2000b: 302).

90’lı yıllarda bilgisayarın hayatımıza girmesi ve televizyonda birçok yeni kanalın açılması, çocukların kitaplardan uzaklaşmasına yol açar. Buna rağmen teknolojideki tüm bu gelişmelerin olumlu bir yanı da vardır. Teknoloji sayesinde kitaplardaki baskı kalitesi ve basım sayısı artarak çocukları cezbeden kitaplar yayımlanmaya başlanır ve çocuğun, ufkunun gelişmesine katkıda bulunacak kitaplarla tanışması sağlanır.

2000’li yıllara geçildiğinde geçmişe göre çocuk kitaplarına verilen değer daha da arttığı ve çocuk kitaplarının önemsendiği görülür. Ancak bu durum, kendi ideolojilerini benimsetmek adına bazı çevreler tarafından kullanılmaktadır. Günümüzde çocuk yayıncılığı, ticari bir kazanç kapısı olarak da görülmektedir. Sever (2000: 644)’e göre, “... Çocuklar adına yazılan-hazırlanan ve sayıları hiç de küçümsemeyecek oranlara ulaşan bazı kitap ve dergilerle, çocuklarımızın kendilerine özgü dünyaları ve kişilikleri yadsınarak, çocuklar, güdümlü yetişkinlerce bir ideolojinin bir inancın körü körüne savunucusu, bağımlısı yapılmak isteniyor. Kitaplar, dergiler çağdışı

amaçlar için bir araç olarak kullanılıyor. Öte yandan, yalnızca kâr amacıyla oluşturulan kitaplarla da çocukların duyarlıkları örseleniyor. Çocuğun geleceğe dönük, sevgiyle beslenmesi gereken dünyası, kalın duvarlarla örülüyor. Onlara, karma, özensiz bir dille birtakım kalıplaşmış, günümüzün çağdaş değerleriyle çelişen davranışlar aktarılıyor.”

Dünya değişip geliştikçe çocukların oyunları, hoşlandığı konular ve yaşam şekilleri de değişmektedir. Çocuğa seslenen kitaplarda ele alınan konular ve kullanılan dil de bu değişime paralel olarak değişmek zorundadır. Çocuk kitapları da çağı yakalamak durumundadır. Ataseven ve İnandı (2000: 200) da bu konuda aynı görüşü paylaşır “...Basım tarihi çok eski bazı kitaplar incelendiğinde birçok yönden çocuk duygu ve düşüncelerinden uzak, kelime hataları ve anlam kargaşası taşıdığını görmek olanaklıdır. Kuşkusuz bunu her kitap için söylemek doğru değildir.” Günümüzde bu tablonun değişmesi için çaba sarf edilmekte ve ülkemizde bir çocuk yazını geleneği oluşturmak için çalışmalar yapılmaktadır. Bu amaçla çocuk, nitelikli yayınlarla buluşturularak sanata duyarlı bir birey olma yolunda ilerlemektedir. Rengarenk resimlerle süslenen çocuk kitaplarında salt eğitici bir tutumdan uzaklaşılarak çocuğun bilişsel ve duyuşsal gelişimi de göz önüne alınmaktadır. Birçok eğitmen, yazar, akademisyen, eleştirmen ve yayıncı işbirliği yaparak çocuk yazını adına çalışmalarda bulunmaktadır.

II.2 Almanya’da Çocuk Edebiyatı’nın Kısa Tarihçesi

Dünya üzerinde var olan toplumların fertleri o toplumun ninnileri, masalları, destanları, türküleri ve efsaneleriyle büyümüşür. Ağızdan ağıza aktarılan bu sözlü edebiyat ürünleri matbaanın icadıyla yeni nesillere de aktarılacak yazılı edebiyat ürünlerine dönüşür. Dünya edebiyat tarihinde ilk bağımsız çocuk edebiyatının temellerinin İngiltere’de atılmış olduğunu görülür. XVI ve XVII. yüzyılda İngiltere’de en çok okunan kitapların başında Ezop’un fablları vardır ve İngiliz çocuklarının severek okudukları türler arasında macera ve gezi kitapları gelir. Bunlara örnek olarak Richard Nakluyt’un “**Voyages**” (**Geziler**) adlı eseri gösterilebilir (Oğuzkan, 1987: 14).

Fransa'da ise çocuk yazınının ilk ürünleri peri masallarıdır. Fénelon'un XVI. Louis'in oğlu için yazdığı ve Türkçe'ye de çevrilen Télémaque adlı eseri çocuk edebiyatının ilk eserleri arasında yer alır (Oğuzkan, 1987: 27).

Almanya'da Protestanlıkla önem kazanan İncil ve ilahi kitaplar, çocuk edebiyatında da rol oynamaya başlar. Bu dönemde çocuklara yönelik ele alınan eserlerin dini öğeler içerdiği görülür. Dolayısıyla bu kitaplar öğretici, eğitici ve öğüt verici niteliktedir. Bu durum akılcılığın önem kazandığı Aydınlanma dönemine kadar sürer (Oğuzkan, 1987: 27). Aydınlanma döneminin edebiyatının temel ilkeleri öğretici olma, bilgi verme, akılcılık anlayışı olarak tanımlanır. İpşiroğlu (1997: 7-8) da, "18. yüzyılda Aydınlanma döneminde çocuk kültüründen anlaşılan, bu çağa özgü olan akılcı ilkeleri hedef alan sisteme uyum sağlayan bireyler yetiştirmek. Bu dönemde ilk kez çocuklar için edebiyat anlayışı oluşuyor" der. Bu dönemde Daniel Defoe'nin "**Robinson Cruseou**"u, Joachim Heinrich Campe tarafından 1779'da yeniden yazılarak "**Robinson der Jüngere**" (Genç Robinson) adıyla yayımlanır (Oğuzkan, 1987: 30). Edebiyatta bağımsız çocuk figüründen başka didaktik ve ahlakçı bir tutum sergileyen idealize çocuk figürü de yaratılır (bkz. Neydim, 2000: 51).

Aydınlanma dönemiyle çocuk, özgür bir kişilik olarak algılanır ancak bu döneme kadar çocuk, önemsiz bir varlık olarak değerlendirilir. Neydim (2003: 25) bu konuda şöyle der: "Çocuğun bir değer olarak algılanmayışının bir başka kanıtı da XVIII. yüzyılın ikinci yarısına kadar ona edebiyatta önemli bir yer verilmemesidir. Çocuk genel olarak edebiyatta sıkıcı ve dikkati çekmeye değmeyen bir nesne konumundadır. La Fontaine bile çocuktan küçümsemeyle söz eder. Çocuk ancak sosyal hayatta değer kazandıktan sonra edebiyatta da bir değer kazanabilmiştir."

Aydınlanmanın akılcılığına bir tepki olarak doğan romantizm akımı ise tüm Avrupa'yı etkisi altına alır. Alman edebiyatında romantizm, belli bir devirdir ve 18. yüzyılın son yılları ile 19. yüzyılın ilk otuz yılını kapsar. Romantizmin felsefesi olan duygu yoğunluğu, hayalcilik, uzaklara özlem gibi temalar çocuk kitaplarında da işlenir. Dönemde eski halk kaynaklarına yönelme ve ulusal kültüre yeniden sahip çıkma gibi bir tavır izlendiğinden, çocuklara yönelik eserlerde de masallara, halk şarkı ve şiirlerine bir yönelim

söz konusu olur (Aytaç, 1992: 215-269). Masalları yeniden derleyip toplayarak onların kaybolup gitmesinin önüne geçen yazarlar, çocuk ve gençlik edebiyatına önemli hazineler bırakır. Adlarını masallarıyla duyuran Grimm Kardeşler (Jakob Ludwig 1785-1865 ve Wilhelm Karl 1786-1856) tüm Almanya'yı dolaşarak derledikleri halk masallarını, çocuklar için dizi şeklinde yayımlarlar (1824) (Polat, 2002: 32). Onlar, "... Alman diline büyük hizmet eden masalları şiir dilinden de faydalanarak ama otantik özelliklerini bozmadan, kurgu sapmasına gitmeden yazarlar" (Şirin, 1987: 52). Çocuklar tarafından beğeniyle okunan Grimm Kardeşler'in masalları aynı zamanda birçok dile tercüme edilir. Almanya'da masal yazan diğer önemli isimler arasında Ludwig Tieck, E.T.A Hoffman, L.M Brentano gibi isimler sayılabilir. Achim von Arnim ve Clemens Brentano'nun 1806 yılında aslında yetişkinler için yazdığı ama aynı zamanda çocuk şarkılarını da içeren "**Des Knaben Wunderhorn**" (Bir Delikanlının Sihirli Borusu) adlı eseri de çocuklar tarafından severek okunan eserlerdendir (Oğuzkan, 1987: 30).

19. yüzyılın ikinci yarısında yani Realizm döneminde sanayileşmenin getirdiği değişiklikler edebiyata ve çocuk edebiyatına yansır. Romantik dönemde çocuk kitaplarında ele alınan masallar ve halk hikayeleri yerini artık gerçekçi olaylara ve konulara bırakır. Çocuk kitaplarında ele alınan asıl konu, çocuğun aile içindeki yaşamı olur. Bu yaşam bütün gerçekliğiyle anlatılır. Ailede yaşanan tüm sorunlar ve çocuktaki yansımaları aynen betimlenir. Eserlerde ölüm, anne ve babayla iletişim sorunları, okulda yaşanan olumsuzluklar ya da çocuğun evden kaçma isteği gibi konulara sıkça değinilir (Lichtenberger, 1974: 250).

20. yüzyılda politik eğilimlerin etkisi altında kalan çocuk edebiyatı, Nasyonal Sosyalistlerin baskın ideolojisinden etkilenir ve 1945'de 2.Dünya savaşının patlak vermesinin ardından çocuk edebiyatı önemsizleşir. Savaşın hemen ardından çocuk edebiyatının nasıl küçümsendiği ve değersiz görüldüğü ünlü alman çocuk edebiyatı yazarı Peter Härtling'in sözlerinden şöyle somutlanır: "Savaş sonrası Alman Edebiyatında, çocuk edebiyatının nasıl hakir görüldüğünü bilirim. O zamanlar çocuk edebiyatı küçücük bir edebiyat olarak telakki ediliyordu. Ne var ki, zamanla şair ve roman

yazarlarımız çocuk edebiyatı ile ilgilenmeye başladılar. İşte o zaman çocuk edebiyatı tekrar ciddiye alınmaya başlandı...” (Özkan, 1987: 368)

Savaşın yaralarının yavaş yavaş sarılmasıyla birlikte edebiyat da farklı bir gelişim gösterir. Çağdaş eğitim anlayışı, çocuk edebiyatının da atağa kalkmasını sağlar. Birçok eski yazarın yanı sıra yeni yazarlar da edebiyat sahnesinde rol almaya başlar. Bu gelişmelerden biri savaş döneminden sonra Münich’te kurulan “Uluslararası Çocuk Kütüphanesi ve 1963 yılında Frankfurt Üniversitesi’nde kurulan Çocuk Kitapları Araştırma Enstitüsü’dür (Alpay ve Anhegger, 1975: 16).

1968 dönemine bakıldığında öğrenci hareketlerinin sonucunda edebiyatın da sorgulandığı görülür. Çocuk edebiyatında iyi kitap nedir, nasıl olmalıdır gibi sorular tartışılır. İdealize edilmiş çocuk kahramanları içeren eserlerin veya ideal ve eğitici kitapların çocuklara okutulması konusunda karşıt görüşler ortaya atılır. 68 öğrenci hareketi bu durumun mihenk taşı oluşturur. Bu hareket “temelde var olan eğitim politikasına karşı çıkar. Eğitim politikasına dönük eleştiri, aynı zamanda yazın eleştirisiyle de politik ve sosyolojik düzlemde bir kesişme noktası oluşturur” (Neydim, 2002: 178). Buna paralel olarak “yeni” çocuk edebiyatı teorisi ve eleştirisi de geliştirilir. Çocuklar için yazan yazarlar da çocuğa farklı yaklaşmaya başlarlar. Çocuğa bir yetişkin gibi değil, çocuğa uygun olarak davranılmasını ve onun edebiyatta bir nesne olarak değil artık bir özne olarak görülmesi gerektiğini savunan yazarların başında Peter Härtling ve Christine Nöstlinger gelir. Bu noktada çocuğun eşitliğinin ve gerçekliğinin kavranması önemlidir. Bu görüşler, geliştirilen teoriler ve yapılan eleştiriler çocuk edebiyatına daha ciddi yaklaşımlar sergilenmesini sağlar (Neydim, 2002: 178).

1970’teki çocuk edebiyatına dair reform hareketi ve onun edebiyat bilimi açısından değerlendirilmesi de aynı şekildedir. Bu dönemde çocuk kitaplarında ele alınan konular hakkında ise Dahrendorf (1997: 34) 70’li yıllarda çocuklara ve gençlere anlatılan öykülerde bütün tabuların yıkılmasıyla oluşan geniş bakış açısına dayalı devrimci anlayışın egemen olduğunu ve ağırlıklı olarak politik konuların ele alındığından söz eder. İpşiroğlu (1997: 8) ise çocuğa yukardan bakan bir anlayışla bir şeyler dayatmaya çalışan otoriter ve didaktik anlayışın yerine, çocuğu anlamak,

tanımak ve çocuğun iç dünyasını keşfetmenin de söz konusu olduğunu söyler ve şöyle devam eder: "Yetmişlerden sonra çocuğun iç dünyası keşfediliyor, çocuk bakışı, çocuğa özgü olan bulgulanırken, çoğulcu bakış, çocukta büyüğü, büyükte çocuğu keşfetme, çocuk dünyasının hem çocuklara hem de büyüklere seslenen renkli dünyasının derinliklerine girme, kurmaca ve gerçeğin iç içe girmesi, oyun oynama olgusunun vurgulanması, metinlerarası etkileşim vb. postmodern eğilimler belirleyici olmaya başlıyor." (Akt. İpşiroğlu, 1997: 8)

70'li yılları geride bırakıp 80'lere geçildiği dönemde işçi sınıfının ayaklanmasıyla ve sol eğilimli ideolojiyle ilgili kitapların azaldığı ve yazarların da yavaş yavaş bu yoldan uzaklaştığı görülür. 1980'lerden günümüze yaklaştıkça genel anlamda didaktizmden uzaklaşılır ve kitaplarda her konuya açıkça yer verilir. Çevre sorunları, yabancı düşmanlığı, ırkçılık, savaşlar, seks ya da çocuk cinselliği, ataerkil-otoriter aile yapısı ve bunun doğurduğu sonuçlar, parçalanmış aileler ve boşanma gibi konular, gizli saklı olmadan kitaplarda işlenir. Resimli kitaplar ve okul öncesi döneme ait kitaplar da raflarda boy gösterir. Ayrıca bu dönemde fantastik çocuk edebiyatına da bir yönelme söz konusudur (İpşiroğlu, 1997: 8).

90'lı yılların başında beri yabancı düşmanlığı ve neonazizme büyük tepkiler doğar. Bu tepkiler edebiyatta da yansımalarını gösterir. Ayrıca Türklere karşı güdülen yabancı düşmanlığı politikası da Türk ve Almanların çocuk kitaplarında yer edinen konular arasında yer alır. 1970'lerden itibaren Türk işçisinin durumu çeşitli basın-yayın organlarında yer alınca Heinrich Böll, Max von der Grün, Günter Wallraff ve Siegfried Lenz gibi isimler bu konuyu eserlerinde ele alır. Dolayısıyla Almanya'da yaşayan Türk işçi sınıfının çocuklarının (ve ailelerin) yaşadığı sıkıntılar, iki ülke arasında sıkışıp kalmışlığın doğurduğu problemler yeni bir edebiyatın doğmasına da yol açar. "Migrantenliteratur" (Göçmen Edebiyatı) adıyla anılan bu edebiyatın yazarları arasında Ursula Kirschberg, Ruth Hermann, Michael Höhn, Renate Welsch, Anette Weber, Angelika Mechtel, Ursula Wölfel, Ilse van Heyst, Klaus Kordon gibi yazarları saymak mümkündür (Özyer, 1994: 43). Almanya'da "Göçmen Edebiyatı"nın oluştuğu ilk zamanlarda Türk çocukları, eserlerde yan figürler olarak ele alınır ve Türk işçileri ile ailelerinin yaşadığı problemlere sadece

değınmekle yetinilir. Günümüze doğru yaklaştığımızda ise eserlerde anlatılan Türk çocukları kıyıda köşede kalmış bir figür olmaktan çıkar, çocuğun okulda, evde, sokakta, arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde yaşadıkları ve içinde yaşadığı yabancı toplumda karşılaştığı sorunlara da yer verilir. 70'li yıllarda Türk çocuğunun imajı, yabancı dil sorunu, uyum sorunu ve yabancılık duygusu sorunları eserlerde işlenirken, 80'li yıllarda kimlik sorunu, yabancı düşmanlığı ve yeniden uyum sağlama sorunu ele alınır (bkz. Özyer: 1994).

Günümüzde, Alman yazarlar, akıllara yerleşmiş “küçültücü Türk imajını” silmeye yönelik çabalarda bulunur ve bununla ilgili eserler verir. Bu çaba sevindirici bir gelişmedir. Türk çocuklarının yaşadığı sıkıntılar yavaş yavaş geride bırakılmakta, iki ulusun çocuklarının kurduğu sıcak ilişki ve arkadaşlıklara eserlerde daha çok yer verilmektedir.

Teknolojik gelişmeler olumlu ve olumsuz yönleriyle Alman çocukların üzerinde etkili olmaktadır. “F.Almanyalı eğitimci Hans-Heino Ewers, bilgisayar gibi akustik ve görsel/işitsel iletişim araçlarının kültürel değişikliklere neden olduğunu belirtmekte ve çağımızın medya toplumunda kitabın işlevinin büyük değişim yaşadığına işaret etmektedir. (Akt. Arslan, 2000: 140) Buna rağmen Almanya’da yayımlanan çocuk kitapları küçümsenmeyecek sayıdadır ve kalite bakımından ise önemli bir yere sahiptir. Alman devleti çocuk yazınına ayrı bir değer verdiğiinden çocuk kitabı yazarlarına ve yayınlarına da destek vermektedir (Kurt, 2000: 312-313).

Günümüzde Alman çocuk kitapları öyle renkli bir dünya yaratmıştır ki çocuğu bu dünyanın içine çekmemek mümkün değildir. Bilişsel, duyuşsal ve devinişsel olarak çocuğa katkıda bulunan bu kitaplar, çocuğun yaşama eleştirel bir gözle bakmasını sağlayacak kapıdan içeri girmelerine katkıda bulunur.

III. BÖLÜM

ÇOCUK EDEBİYATINA KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Edebiyat, yaşamın bir aynasıdır. İnsan denilen varlığın hissettiklerini, duyduklarını ve gördüklerini başka insanlarla paylaşma isteği ve bu isteğini yazarak veya sözlü olarak doyurmasıdır edebiyat. Yetişkinlere yönelik yazılan edebi eserlerin yanı sıra çocuklara yönelik bir edebiyattan da söz etmek mümkündür. Çocuk edebiyatı (yazını) sanatsal bir duyarlık ile çocukların dünyasına seslenen eserlerden oluşan bir türdür. Oğuzkan (2000: 2-3)'a göre, çocukluk çağıında bulunan kişilerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı eserler çocuk kitabı kapsamına girer. Anadilini hatasız kullanarak çocukların dil gelişimine katkıda bulunan çocuk kitapları, içerdiği resimler ve iletilerle çocuğun hayal dünyasına yeni pencereler açıp ufku genişleten, çocuğa bilişsel, duyuşsal ve devinişsel anlamda katkı sağlayan eserlerdir.

Cahit Uçuk çocuk edebiyatını değerlendirirken çocuğa, edebiyat yoluyla sevginin gösterilmesi gerekliliğinin altını çizer. Uçuk (1987: 341), “Çocuk edebiyatı deyince çocuklara bilmedikleri yaşam yolunda bir ışık tutma, dünyayı tanıtmaya, sevginin, saygının her çeşidini sevdirmeye; aile sevgisi, toprak sevgisi, doğa sevgisi, bayrak sevgisi, vatan sevgisinin edebiyata yansımalarını anlıyorum” der. Sever ise (2003: 9) çocuk edebiyatını şöyle tanımlar: “Çocuk edebiyatı (yazını) erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır.” Şirin ise “Çocuk edebiyatı önce edebiyattır. Edebiyat yönü ile edebiyatın içinde en incelikli yazarlık biçimidir. Her yaştan okurun ilgisini çekebilene, okunabilene, dili, anlatımı ve biçimi ile edebiyatın içinde yeni bir türdür” der (Akt. Sever, 2003: 9)

Geçmişte sıkça tartışılan konulardan biri, çocuklar için ayrı bir edebiyatın varlığının kabul edilip edilmemesi gerektiğine dairdir. Edebiyat bir bütün olarak mı değerlendirilmelidir? Çocuklar için ayrı bir edebiyattan söz edilmeli midir? Bu konuda Gökşen, Tamer, Baltacıoğlu, Gökalp, Yaşar

Kemal, Cemal Süreyya gibi isimler çeşitli dönemlerde çocuk edebiyatının ayrı bir edebiyat olup olmaması gerektiğine dair çeşitli görüşleri ileri sürmüşlerdir. Neticede çocuklar için yazılmış bir edebiyatın varlığı kabul edilmiştir. Yalvaç Ural'ın 1986'da Milliyet Sanat Dergisi'nde yayımlanan ve çocuk yazını ile büyük yazını arasında kalın duvarlar olmadığına dair görüşlerini Şirin (1987: 302), şöyle aktarır: "Büyük yazınıyla, çocuk yazını arasında bence kalın duvarlar yok. Ama şu anda bir gerçek ki, çocuk yazınıyla uğraşanlar, çocuk mantığını tanıma, yaş gruplarına göre sözcük seçimleri, özgünlük, yersel özellikler, çağdaşlık gibi bazı kuralların ipek sınırları içindeler. Bu kurallar da çocuk yazını uğraşçıları her zaman, bir kuyumcu titizliği içinde çalışmaya koşullandırıyor. Büyük yazınında olduğu gibi dilediğiniz gibi yazma, sözcük seçiminde sonsuz özgürlüğe, konu serbestisine sahip değilsiniz. Eğer gerçekten bu böyle olmasaydı 1979 yılında yazılan yüzlerce kitaptan günümüze hiç olmazsa on yazar, on da kitap kalırdı. Bu anlayış yeterince kavranmadığı için çocuk edebiyatımız çocuk yılında beklenen sıçramayı yapamadı. Bence iki yazın arasında temelde birliktelik, bakışta ve yazında ayrıcalık var."

Çocuk edebiyatına onlarca yapıt kazandıran yazarlar, çocuklar için yazmanın ayrı bir uğraş ve titiz bir çalışma gerektirdiğinden söz eder. Gülten Dayıoğlu (1987: 317) ise çocuklar için yazı yazarken dil ve anlatım biçimi konusunda dikkatli olunması gerektiğinin altını çizer: "...Günümüzde, çocuk edebiyatı kendi içinde de bölümlere ayrılmaktadır... Bu sınıflandırma yapılırken, çocuğun dil dağarcığındaki sözcük sayısı, kavrayabileceği tümce türleri, ilgi duyacağı anlatım biçimi, algılayabileceği eşya, oluş, duyuş, düşünüşle zihninin sentez yetkisi, bilimsel yöntemlerle ilkeleştirilmekte. Çocuk kitapları bu ilkeler doğrultusunda oluşturulup seçilmektedir."

Ülkü Tamer (1987: 330) de Dayıoğlu gibi çocuk kitaplarında kullanılan dilin önemine dikkati çeker: "Öykünün kendisi, olayların akışı, dil... Özellikle dil. Çocuğun kavrayabileceği, sevebileceği bir dil. Uzun betimlemelerden bir büyük tat alabilir belki; ama çocuk, bir kitabı okurken, önce "Ne olacak?" diye düşünür. Olayların akmasını, kendisini sürüklemesini ister."

Çocuk yazını (edebiyatı), biçim ve içerik yönünden çocuğun dünyasına uygun olmalı, sanatsal bir içerikle kurgulanarak edebi bir değer taşımalı, bunun yanı sıra eğitsel özellikleri de içinde barındırmalıdır ki ileride çocuğun özgür düşünebilen bir birey olarak toplumda var olmasını destekleyebilsin. Bu yüzden çocuk yazınına (edebiyatına) kazandırılan eserlerin oluşturulmasında bazı kurallara dikkat etmek gerekir. Bu kuralların başında eserin yapısal özelliklerinin nasıl olması gerektiğine bakılmalıdır. Burada önemli olan, çocuğun yaş grubuna göre eserlerin oluşturulmasıdır. Dolayısıyla çocuğun içinde bulunduğu yaşın özellikleri, eseri oluştururken dikkat edilmesi gereken önemli bir husustur.

Çocuk, doğumundan itibaren içinde yaşadığı toplumun dil özelliklerini öğrenmeye, tanımaya başlar. İki yaşına kadarki dönemde çocuk, kitabı bir oyuncak olarak görür. Dolayısıyla kitaplar, çocuğun görme, dokunma ve duyma yoluyla etkileşim içine girdiği ve bu yolla dış dünyayı tanımaya başladığı araçlar haline gelir. Bu yüzden bu döneme seslenen kitapların renkli, kumaştan veya kalın kartondan yapılmış ve çocuğun el yapısına uygun olarak tasarlanmış, büyük resimli ve yazısız kitaplar olması gerekir. İki ve dört yaş arasındaki dönemde çocuk, kavramlar arasında ilişki kurabilir ve hızlı bir öğrenme sürecine girer. Kitap, artık bir oyuncak olmaktan çıkar ve çocuğun öğrendiği yeni kavramları ilişkilendirebildiği bir araç olur. Bu dönemde çocuk tek olaylı gerçekçi öyküleri dinlemekten hoşlanır. Sadece dinlemekle yetinmeyen çocuk artık anlatmaya da çalışır. Dört ve altı yaş arasındaki dönemde ise dil, artık bir iletişim aracı olarak kullanılır. Bu dönemde çocuğun dünyasında masallar, bilmece ve tekerlemeler önem kazanır. Hayal dünyasından da beslenen çocuğun dil dağarcığı büyük gelişim gösterir. Altı yaş döneminde çocuk, hayvanlara ve doğaya ilgi duyar. Çocuğun duygu ve düşüncelerini yansıtan ve bol resimli kısa öyküler ilgisini çeker. Okul çağına gelen çocukta ise düşündüklerini aktarabilme, kitapla birebir etkileşim kurabilme (okuma-yazmanın öğrenilmesiyle) ve yavaş yavaş masal dünyasından çıkarak serüven kitaplarına ilgi duyma söz konusudur. İlköğretimle beraber çocuk, insanı ve dış dünyayı tanıma çabasına girer. Eserlerde benzetmeler ve deyimler kullanılarak çocuğun dil dünyasının

zenginleştirilmesi önem kazanır (Aral ve Gürsoy, 2000: 323; Sever, 2002: 12 ve 2003).

Çocuk kitabı yazarı titiz bir çalışma içine girmelidir. Yazar, eserini oluştururken kitabın iç ve dış yapı özelliklerini ve bu özelliklerin dayanması gereken eğitsel ilkeleri de göz önünde tutmalıdır. Aşağıda Alpay ve Anhegger (1975), Gökşen (1975), Sever (1990 ve 1995), Yurdadoğ (1995), Ataseven ve İnandı (2000)' nin kitaplarında bahsettiği çocuk kitaplarındaki içerik ve fiziki yapıya ilişkin genel tanımlamalar sunulmaktadır:

Eserde bulunması gereken dış yapı (biçimsel) özellikleri:

Büyükük:

Çocuk kitapları ne çok büyük ne de çok küçük olmalıdır. Hacim ve ağırlık yönünden taşınabilir ve kitaplık düzenlemesine uygun olmalıdır (Sever, 1995: 14; Yurdadoğ, 1995:52).

Kağıt:

Kullanılan kağıt birinci veya ikinci hamur kağıt olmalıdır. Gözü yorduğu için kuşe kağıt kullanılmamalı seçilecek kağıt mat ve dayanıklı olmalıdır. Kalitesiz kağıt mürekkebi dağıttığı, renkleri değıştirdiğı, harfleri okunaklı göstermediğı ve kolay yırtıldığı için çocuktaki okuma isteğini azaltabilir. Bu sebepten ötürü kağıt seçimine dikkat edilmelidir (Alpay ve Anhegger, 1975: 94; Sever, 1995: 14).

Sayfa Düzeni:

Satır düzeni normal aralıklı olmalı, sayfa kenarlarında geniş boşluklar bulunmalıdır. Okuma rahatlığı açısından sayfalar tek sütun halinde düzenlenmeli, sayfada resim ve yazı uyumu sağlanmalıdır (Sever, 1995: 14; Ataseven ve İnandı, 2000:199).

Harfler:

Harfler gözü yormayacak karakterde ve baskısı temiz olmalıdır. Kullanılacak punto okul öncesi ve birinci sınıf için 20-24 ve 4.sınıfa kadar 12 puntodan büyük, 4. ve 5. sınıflarda 10-11 punto olmalıdır. İmla, noktalama söz dizimi hatasız olmalıdır (Gökşen, 1975: 27; Sever, 1995: 14).

Resimler:

Görsel algıyı geliştiren resim, çocuğun estetik duygularının gelişmesine katkı sağlamalıdır. Resimlerle metin birbirini tamamlamalıdır. Okul dönemi çocukları için yazı oranı resim oranına göre artmalı ve harfler de gittikçe küçülmelidir Okulöncesi ve okumaya yeni başlayanlar için hazırlanan çocuk kitaplarının dörtte üçü resim, dörtte biri yazıdan oluşurken, 8 yaş ve üzerindeki için kitabın resim ve yazı oranı yarı yarıya olmalıdır. 10 yaşın üzerindeki çocuklara yönelik kitaplarda ise resim oranı dörtte bire düşerken yazı oranı dörtte üçe yükselmelidir. İlköğretim 6. sınıfa giden çocuğa yönelik kitapta ise artık resmin yerini tamamen yazı almalıdır. Yazılarla resimler üst üste konmamalıdır. Resimler aynı sayfada geçen olayları açıklayıcı olmalı, sayfa düzeninde birlik ve bütünlüğü sağlamalıdır. Kullanılan boyalar iyi cins olmalıdır. El sürüldüğünde çıkmayan, ağza götürüldüğünde zehirlemeyen boyalar çocuk kitapları için uygundur (Alpay ve Anhegger, 1975: 91; Gökşen, 1975: 27; Sever, 1995: 14; Yurdadoğ, 1995: 53).

Kapak (Cilt):

Cilt sağlam ve dikişli olmalıdır. Kitap açıldığı zaman rahat okunabilecek kadar esnek, aynı zamanda da kolay yırtılmayacak kadar katı olmalıdır. Kapakta bulunan resimler estetik değer taşımalı, kitabın kapsamıyla ilgili, canlı ve çekici olmalı, çocukta onu eline almaya ve ona bakmaya istek uyandırmalıdır (Gökşen, 1975: 27; Sever, 1995: 14).

Eserde bulunması gereken iç yapı (içerik) özellikleri:

Tema:

İzlek (tema) açık ve belirgin olmalı yazar, aktarmak istediğini ve çocukta geliştirmeyi hedeflediği davranışı açıkça belirtmelidir. İnsan, hayvan, bitki ve doğa sevgisini, sevginin saygıyla bütünleşmesi gerektiğini, anlayış, hoşgörü, özveri gibi kavramları, yurt, ulus, toplum sevgisini, özgürlüğün anlamını ve insan için taşıdığı değeri, demokratik ilkelerin önemini, evrensel değerleri kısaca yaşamı ve yaşama zevkini işlemelidir. Tüm bu temalar çocuk dünyası ve psikolojisine uygun olmalı, yaş ve seviyeye göre değerlendirilmelidir. Çocuğa verilmek istenen ana fikir bir ders ya da bir ibret şeklinde verilmemeli, çocuğa sadece sezinletilmelidir (Sever, 1995: 14; Yurdadoğ, 1995: 51).

Konu:

Seçilecek konunun çocuk yaşantısına uygun ve çocuk yaşantısıyla ilintili olması gerekir. Anlatılan konu gerçekte ters düşmemelidir. Mizahın çocuk psikolojisindeki önemi göz önünde tutularak mizahi öğelere yer verilmeli ve çocuğu güldürüp eğlendirirken aynı zamanda eğitmelidir. Çocuğun yaş grubuna göre ilgi ve eğilimlerini bilerek konu seçimi yapılmalıdır (Alpay ve Anhegger, 1975: 87-88; Gökşen, 1975: 28; Sever, 1995: 14-15)

Kahramanlar:

Çocuk, okuduğu kitaplardaki kahramanlarla özdeşim kurmaktadır. Bu yüzden kahramanları seçerken az sayıda olmasına dikkat edilmeli ve çocuğa örnek oluşturabilecek, fiziksel ve ruhsal portreleri güçlü karakterler seçilmelidir. Abartıdan kaçınılmalı, mümkün olduğunca doğal ve gerçeğe yakın kahramanlar yaratılmalıdır (Sever, 1995: 14).

Plan:

Çocuğa verilmek istenen duygu ve düşünceler, kazandırılmak istenen davranışlar tutarlı olarak sıralanmalı ve konuyla bir bütünlük sağlanmalıdır. Çocuk düşüncesine aykırı olmayan, sade ve gerçekçi bir plana sahip olunmalıdır. Mantıklı sonuçlarla biten hareketler, olaylara mutlaka dayandırılmalıdır. Kitap, içerik, plan ve bitiş bakımından çocukta başka kitap okuma isteği uyandırmalıdır (Sever, 1995: 14; Ataseven ve İnandı, 2000: 199).

Üslup, Dil ve Anlatım:

Anlatımda sade bir dil kullanılmalı, akıcı, duru, açık ve içten bir üslup tercih edilmelidir. Kullanılan dil çocuğu kavramsal olarak zenginleştirmeli ve geliştirmelidir. Cümleler, çocuklara bilgi, beceri, tutum, tavır, davranış ve iş alışkanlıkları kazandırıcı şekilde kurulmalıdır. Düzgün ve kısa cümleler (tek özneli ve tek yüklemliler), bayağı olmayan sözcükler seçilmeli, şatafatlı, az kullanılan ve söylenmesi zor, yıpranmış ve eski sözcüklerden uzak durulmalıdır. Dilbilgisi ve yazım hatalarına yer verilmemeli ve etken çatılı eylemler tercih edilmelidir. Çocuğun dil yeteneğini geliştirici, beş duyuya seslenen canlı bir üslup seçilmelidir. Mecazlara, bağlaç ve edatlara mümkün olduğunca yer verilmemelidir. Kullanılan deyimlerin kitabın hitap ettiği yaş

grubuna uygun olup olmadığına dikkat edilmelidir. Yazılarda kendi arasında bir birliğin sağlanmasına, anlam bütünlüğünün korunmasına dikkat edilmelidir (Gökşen, 1975: 28; Sever, 1990: 125, 1995: 14, 1997: 44; Ataseven ve İnandı, 2000: 198).

Çocuk kitaplarında bulunması gereken tüm bu yapısal özelliklerin dışında kitapların eğitsel işlevleri de bulunur. Kitap, kültürel zenginlikler içermesi, düşünme eğitimi vermesi, araştırma-gözlem ve sorgulama bilincini aşılması, çocuğa dil disiplini vermesi (anadilinin düzgün şekilde öğretilmesi, sözcük dağarcığının genişletilmesi, düzgün tümceler kurulması vs.), çocuğun hayal dünyasının gelişmesine katkıda bulunması ve sağlıklı insan ilişkileri kurması, yaşamda karşılaşılabilecek sorunları ve bunların çözümlerini tanıması, çocukta ulusal, çağdaş ve evrensel bir kimlik oluşturulması açısından önemli bir işleve sahiptir.

Görüldüğü üzere çocuk kitabı yazarına büyük sorumluluk düşmektedir. Çocuk kitaplarını yazacak kişilerin, her yönden çocuğun gelişim özelliklerini bilmesi, çocuk ruhunu çok iyi tanıması, çocuğun nelerden hoşlanacağını iyi kestirmesi, ayrıca vermek istediği davranışları sade, akıcı bir dil kullanarak vermesi, olayları kendi içerisinde doğal bir anlatış biçimiyle anlatması gerekir. Yazılacak hangi konu olursa olsun, çocuğun korkabileceği şekilde veya çocuğu kitaptan uzaklaştıracak bir üslupla yazılmamalıdır. Çocukluk döneminde bu yüzden kitaplardan uzaklaşan ve ruhsal kişiliğinde bir takım yaralar açılan kişinin, gelecekteki yaşamında sağlam bir kişilik oluşturması ve karşılaştığı birçok zorlukla başa çıkması güç olacaktır (Ataseven ve İnandı, 2000: 189).

Çocuk kitabı yazarı, eserinde merak duygusunu hep canlı tutmalı ve çocuğa soru sordurup cevaplarını bulmaya yönlendirmelidir. Yazarın çocuğa göre kurguladığı, çocuğa uygun yaşam durumları ise onların belleğinde yanıtlaması gereken sorular oluşturmalıdır (Sever, 2001: 11). Çocuk kitabı yazarı Gülsüm Cengiz (1997: 49) çocuklar için yazarken yaşamdan yola çıktığından söz eder: "Çocukların yaşadığı dünyadan, toplumdaki ayrı düşünülmemesi, soyutlanmaması gerektiğini düşünüyorum. O yüzden onlara yazarken, yaşamdan yola çıkarak; yaşamda var olan her şeyin, olayların, çelişki ve çatışmaların, doğadaki ilişkilerin, güzelliklerin anlatılması

gerektiğine inanıyorum. Çünkü çocuklar bunu görüyor ve yaşıyorlar. Ancak gerçekliği, estetikten, fantaziden ve mizah duygusundan uzak kaba gerçeklik olarak algılamıyorum...” Dilidüzgün de çocuk kitaplarında çocuk gerçekliğinin ele alınması ve onun dünyasına koşut bir dünyanın kurgulanması gerektiğinden bahseder. Sever (2003: 9), Dilidüzgün’ün bu görüşlerini şöyle aktarır: “... Çocuk kitaplarının, çocuğa sanat eğitimi veren, onlara ilk sanatsal deneyimler kazandıran bir araç olması zorunludur. Çağdaş çocuk yazını çocuğa uygun olmalıdır. Çocukça anlayıştan uzak bir yaklaşımla, çocuğun kültür gelişimine, düş gücünün gelişmesine ve okuma alışkanlığı kazanmasına katkı sağlamalıdır.”

Unutulmamalıdır ki çocukların hayata hazırlanmasında, demokratik, özgür düşünen, sanata duyarlı bir “birey” olarak toplumda yer almasında, insanlarla doğru iletişim kurabilmesinde ve hayatın zorluklarına göğüs gerebilmesinde edebiyat eserlerinin temel sorumlulukları vardır ve yazar bunları yeşertecek tohumları atan yegane kişidir.

IV. BÖLÜM

ÇOCUK EDEBİYATINDA KARAKTERİN YERİ

“Karakter (character), kişiye özgü davranışların bütünü olup, insanın bedensel, duygusal ve zihinsel etkinliğine (faaliyet; activity) çevrenin verdiği değerdir. Bireyin karakteri, kişisel özellikleri ve içinde yaşadığı çevrenin değer yargılarından oluşur. Başka bir deyişle, karakterde, kişilik ile içinde yaşanılan çevrenin değer yargıları birlikte yorumlanır... Karakter, aile, okul, çevre içinde çocukluk çağından itibaren gelişmeye, biçimlenmeye başlar... Çocuklukta başlayan özümleme, benimseme ve özdeşleşme süreçleri sonunda oluşan vicdanın niteliği ve niceliği, aynı zamanda karakterin de nitelik ve niceliğini saptar” (Köknel, 1984: 24-26). Çocuğun karakterini belirleyen aile, okul ve çevre gibi faktörlerin dışında kitaplar da önemli bir yere sahiptir. Çocukluk döneminde nitelikli kitaplarla tanışan çocuk, insan kişiliklerini tanıyarak hayata daha kolay uyum sağlamayı, toplumsal değerleri önemsemeyi ve böylece çevresine sevgi ve saygıyla yaklaşmayı, sanatçı duyarlılığıyla tanışarak özgür düşünüp demokratik davranabilmeyi ve bir birey olmayı öğrenir.

Çocukların etkileşim içinde bulunduğu çocuk kitapları, iletişimiyle, konusuyla, resimleriyle ve kahramanlarıyla çocuğun yaşamında derin etkiler bıraktığından bu kitapların büyük titizlikle oluşturulmuş olması önemlidir. Çocuk kitaplarındaki kahramanlar, çocuğun kitapla etkileşim içine girdiği ilk andan itibaren bir “kahraman” olmaktan çıkar ve çocuğun kendisiyle özdeşim kurduğu bir “arkadaş” olur; böylece çocuğun güven duygusu gelişir. Özdeşim kurulan bu “arkadaş” kimi zaman bir hayvan, bir bitki, bir makine, kimi zaman ise bir insan olur. Çocukların yaş dönemine göre değişiklik gösteren bu kahraman, okulöncesi döneme ait çocuk kitaplarında genellikle kişileştirilmiş bir hayvan karakteridir. Bu yaştaki çocuklar, çevresinde gördüğü, duyduğu, bildiği ve yakından tanıdığı canlıları veya nesnelere kitaplarda görmekten hoşlanırlar. Görselliğe daha çok ihtiyaç duyulan bu dönemde, tanıdık canlılar veya nesnelere (kahramanlar), resimlerle tanıtılır ve fiziksel özellikleri ön plana çıkarılır. Hayal dünyasında canlandırdığı karakterlere öykünen çocuk, masallarla, hikayelerle yeni öğrenimler kazanır.

Çocuk kitaplarındaki kahramanların özellikleri, inandırıcılığa ters düşmemesi açısından fazla abartılı olmamalıdır. Çocuğun mantık dünyasından uzak tasvir edilen kahramanlar, çocuğun kitaptan uzaklaşmasına yol açabilir. Ayrıca geliştirilen baş kahramanın sorunlarla başa çıkamaması, yenilgiye uğraması ya da yılgınlık yaşaması çocuklar üzerinde olumsuz bir etki yaratabilmektedir. Bu yüzden geliştirilecek olan kahraman, olaylara yön veren, sorunları çözüme ulaştıran, merak ögesini sürekli canlı tutabilen bir kişiliğe sahip olmalıdır.

Çocuk kitabında ele alınan olaylar ile karakterler arasında bir kopukluk, bir uçurum olmamalıdır. Olay ve karakterdeki bütünlük, eserin inandırıcılığı çocuğun kahramanla özdeşim kurması açısından önemlidir.

Yazar, çocuk kitaplarındaki karakterleri oluştururken, onların ya fiziksel özelliklerini ve kişiliklerini betimleyerek ya da bir eylem içindeki davranışlarını ve konuşmalarını sergileyerek karakteri geliştirir. Özdemir'e göre; "Daha da yalınlaştırarak diyebiliriz ki: Kişileri anlatırken yazar, ya anlatma ya da gösterme yoluna başvurur. Ancak şunu da hemen belirtelim ki bir başına bunlar yeterli olmaz; mutlaka birlikte kullanılır" (Akt. Sever, 2003: 83). Lukens de Özdemir'le aynı görüşe sahiptir ve yazarın, karakterlerini oluştururken şu ölçütleri göz önünde bulundurduğundan söz eder: Karakterin davranışları, eylemleri, konuşmaları ya da fiziksel özellikleriyle (dış görünüşüyle) veya diğer karakterlerin yorumu ya da yazarın yorumuyla karakterler geliştirilebilir (Akt. Sever, 2003: 85-86).

Çocuklara seslenen kitaplardaki kahramanların özelliklerinin belirlenmesinde yukarıda da söz konusu edildiği gibi çeşitli yollar vardır: Bunlardan biri, hikaye, öykü, roman veya şiirde kahramanların içinde buldukları duruma veya yaşadıkları olaya göre sergiledikleri davranışlarıdır. Bu davranış ve eylemlerden yola çıkarak kahramanın karakter özellikleri hakkında ipucu edinilebilir. Karakter özelliklerinin saptanmasının diğer bir yöntemi ise kahramanın eserdeki konuşmalarından yola çıkılmasıdır. En sık kullanılan yöntemlerden biri olan bu yöntem, yazarın kahramanını geliştirmesinde başvurduğu bir yoldur. Kahramanlar fiziksel özellikleriyle de geliştirilebilir. Yazar ve çizerlerin kullandığı bu yöntemle çocukların imgelerinde kalıcı resimler yaratılarak karakter geliştirme yoluna

gidilir. Bir diğ er yöntem ise karakter özelliklerinin diğ er karakterlerin yorumlarıyla geliştirilmesidir. Eserdeki diğ er karakterler, sergiledikleri davranışları, konuşmaları ve düşünceleriyle kahramanın tanınması açısından çocuk okura önemli ipuçları sunarlar. Karakter geliştirmede kullanılan yollardan sonuncusu ise yazarın yorumudur. Yazar söz konusu edilen tüm bu yöntemleri tek tek kullanarak karakterlerin özelliklerini oluşturabilirken birkaçını ya da hepsini kullanarak da kahramanını geliştirebilir. Önemli olan Sever (2003)'in de dediğ i gibi geliştirilen karakterin inandırıcılığ ını yitirmeden anlatıyla bütünleşmesi ve iç iç e geçmesidir. Eserdeki kahramanla özdeşim kuran çocuk, kahramanın taşıdığı özelliklere öykünerek onları içselleştirir ve çocuk, kahramanı “arkadaş”ı olarak benimseyerek onu daha yakından tanımak ister. Başka bir söyleyişle; çocuk, kahramanın tepkileri veya sözlerine gereksinim duyar (Sever, 2003).

Çocuklara seslenen kitaplardaki kahramanların her biri farklı bir işlev üstlenir. İçinde buldukları konuma, olaya veya duruma göre “baş kişi” (kahraman) ya da “yan kişi” (roman ya da öykü kişisi) olarak adlandırılırlar (Sever, 2003: 64). İlköğretim dönemindeki çocuklara hitap eden kitaplardaki kahramanlar artık okulöncesi döneme hitap eden hayvan figürleri veya çevredeki tanıdık nesnelere olmaktan çıkmıştır. Tüm bu karakterlerin yerine baş kahraman olarak genellikle “çocuk” figürü kullanılmaktadır. Dolayısıyla yazar tarafından geliştirilen baş kahraman, fiziki özelliklerinden ziyade karakteriyle ön plana çıkar ve dinamik yapısıyla yönlendirici bir kişilik sergiler. Baş kahraman, çocuk okura birçok özelliğ iyle tanıtılır ve olaylar onun çevresinde döner. Eserde tanıtılan yan kişiler ise olaylardan doğrudan değil de olayların sonuçlarından etkilenen, çok fazla karakteristik unsurlar taşımayan, daha çok tek bir yönüyle okura tanıtılan kişilerdir. Bu kişiler çeşitli çalışmalarda (Golden, 1990: 41-53; Huck, Hepler Hickman ve Kiefer, 2001: 17-18; Sever, 2003: 96) kapalı (geliştirilmemiş) karakterler olarak adlandırılırlar. Bu karakterler eserde olayları yaratan ya da yönlendiren bir rol üstlenmezler aksine kahramanın yönlendirdiğ i olayların sonuçlarından etkilenirler. Baş kahramanın özelliklerinin çocuk okur tarafından anlaşılması ve çocuğ un baş kahramanla özdeşleşmesini kolaylaştırması açısından da

kapalı karakterlerden yararlanılabilir. Böylece çocuk, geliştirilmiş karakterle kapalı karakterin özelliklerini karşılaştırabilme fırsatını elde eder.

Açık (geliştirilmiş) karakter ise yukarıda sözü edilen ve “baş kahraman” olarak nitelendirilen karakterdir. Bu karakterin fiziksel ya da ruhsal, bütün özellikleri ayrıntılı bir şekilde çocuk okur tarafından bilinir ve benimsenir öyle ki okur, kahramanın olaylar karşısında ne şekilde davranacağı bile önceden tahmin edebilir (Golden, 1990: 41-53; Huck, Hepler Hickman ve Kiefer, 2001: 17-18; Sever, 2003: 96).

Çocuk kitaplarında karşımıza çıkan karakterler açık veya kapalı karakter özellikleri taşımalarının yanı sıra, değişen ve değişmeyen kişilik özelliklerine de sahip olabilirler. Lukens bunları devingen (dinamik) ve durağan (statik) karakter olarak adlandırır (Akt. Sever, 2003: 96). Eserin başından sonuna büyük değişim göstermeyen ya da okur tarafından önemsenmeyecek derecede küçük değişimler yaşayan karakterler durağan bir yapıya sahiptir. Zaman geçmesine rağmen eser karakterinde bir değişiklik meydana gelmek zorunda değildir. Ancak yazar, kahramanda bir değişikliğin olmamasının sebeplerini okura ustalıkla sezdirebilmelidir. Devingen (dinamik) karakter ise eserin başıyla sonu arasındaki kesitte değişim gösteren ve yeni karakter özellikleri de edinen bir yapıya sahiptir. Çocuk okuru etkileyen bu devingenlik ondaki okuma isteğini de perçinler. Yazar, çocuk okura bu değişimleri iletirken kahramanın inandırıcılığını yitirmemesine dikkat etmelidir ve karakterin özellikleriyle eserin kurgusu bir bütünlük taşınmalıdır (Sever, 2003: 106-110).

Çocuklara seslenen kitaplardaki kahramanların sayısı çocuğun özdeşim kurması açısından önemlidir. Çok sayıda kahramanın yer aldığı bir çocuk kitabında okur, hangi kahramanla özdeşim kuracağını seçerek okuma eyleminden uzaklaşabilir (Sever, 2003:106-107).

Çocuğa iyiyi, doğruyu, güzeli vermek adına “ideal insan, ideal kahraman” yaratılması okurda esere karşı duyulan güveni sarsacak bir ögedir. Yaşamda kötülüklerin, yanlışların ve çirkinliklerin de var olduğu, çocuğa mutlaka anlatılmalıdır; ama yazar bunu sezdirerek iletmelidir (Sever, 2003). Geliştirilen karakterler çocukta acıma duygusu yaratmamalı eser, koşullandırma üstüne kurgulanmamalıdır. Diğer bir söyleyişle çocuk

kitaplarında ele alınan konuların aşırı duygusal bir üslupla işlenmemesi gerekir. Aksi takdirde çocukta oldukça duyarlı olan acıma duygusu, arabesk bir biçim kazanabilir (Dilidüzgün, 1994: 155). Önemli olan, çocuk okura aktarılmak istenen iletileri sezinleterek verirken çocuğu eğlendirebilmek ve böylece kitap sevgisini güçlendirebilmektir.

Çocuk Kitaplarında Yetişkin Karakterler

Çocuk kitaplarında kişileştirilmiş hayvan, bitki, nesne ya da “çocuk” karakterler dışında bir de “yetişkin” karakterler bulunmaktadır. Bu yetişkin karakterler genellikle baş kahramanın yanında yer alan bir “yan karakter” olarak karşımıza çıkar. Çocuk, kitaplarda baş kahramana öykünüp kendini onunla eşleştirir. Baş kahraman çocuk tarafından örnek alınan bir yol göstericidir. Dolayısıyla çocuğun özdeşleştiği kahraman “kendi dünyasına” ait biridir.

“Beden, ruh ve duygu bakımlarından olgunluğa erişmiş kimse; kanunların belirttiği belli bir yaşı aşmış, toplumsal sorumluluklarını bilme durumunda olan genç” (TDK, 1998: 2443) olarak tanımlanan yetişkin, çocuktan çok farklıdır ve çocuğun özdeşleşebileceği bir kahraman olmaktan uzaktır. Yetişkin kişi, romanda ya anne, baba, abla, ağabey, büyükanne, dede, teyze, amca, dayı, hala gibi aile üyelerinden biri ya da okuldaki öğretmen olarak karşımıza çıkar. Bazen yakın çevrede oturan komşu, esnaf ya da tanıdık kimse de olabilir. Ama genellikle çocuğun çevresine yakın kişiler yetişkin kahraman olarak seçilirler. Tüm bunların dışında yetişkin kahraman, çocuğun hiç tanımadığı ve ilk defa karşılaştığı biri de olabilir (İhmal Amca'nın “Pencereme Konmuştu” adlı kitabındaki “sıvacı” örneğinde olduğu gibi). Ama, yetişkin kahramanlar genellikle bir “çocuk” baş kahramanın yanında “yan karakter” olarak boy gösterirler.

Çocuk kitaplarında yetişkin karakterler açık (gelişmiş) ya da kapalı (gelişmemiş) karakterler olarak karşımıza çıkar. Onlar da baş kahraman gibi bütün yönleriyle çocuk okura tanıtılabilir ve çocuk okur, yetişkin karakterin göstereceği tüm tepkileri önceden tahmin edebilir. Ya da diğer karakterler gibi eserin başında sahip olduğu özellikler eserin sonunda değişim göstererek

yeni özellikler kazanıp, yeni değerler de edinebilir; başka bir deyişle, devingen bir yapıya sahip olabilirler.

Yetişkin karakter, geliştirilmemiş (kapalı) karakter olarak baş kahramanın kişilik özelliklerinin daha iyi anlaşılması için de kullanılabilir. Bu durumda yetişkin karakter ancak fiziki özellikleriyle ya da tek bir yönüyle ele alınır. Bazen de yetişkin karakter, eserin başından sonuna kadar önemli bir değişim göstermeyen durağan (statik) bir karakterdir. Bu durumda yazar, okura o kahramanın değişmeme nedenini sezdirerek iletir.

Çocuk kitaplarında yer alan yetişkin karakterler genellikle baş kahramanın -ki bu çoklukla bir çocuk olur- üstünde otorite kuran ve söz sahibi olan bir yapıya sahiptir. Eğer söz konusu yetişkin karakter, evdeki anne veya baba ise takındığı otoriter tutumla çocuğun (baş kahramanın) yetiştirilmesinde etkin bir rol üstlenir. Bu rol kimi zaman Muzaffer İzgü'nün "Can Dayım" adlı eserindeki "dede" veya Christine Nöstlinger'in "Kim Takar Salatalık Kralı" adlı eserindeki "baba" karakterinde olduğu gibi *baskıcı* bir tutum, kimi zaman ise yine Nöstlinger'in eseri "Konserve Kutusundan Çıkan Konrad" daki "Bayan Bartollotti" karakteri gibi *hoşgörülü* bir tutumdur. Bazen de yetişkin karakter Gülten Dayıoğlu'nun "Fadiş" adlı eserindeki "anne" karakterinde olduğu gibi *aşırı koruyucu* bir tutumdur. Haluk Yavuzer (1988: 141)'in de dediği gibi "Anne ve babadan birisinin ya da her ikisinin baskısı altında kalan çocuk, nazik, dürüst ve dikkatli davranmasına karşın, çekingen, başkalarının etkisinde kolay kalabilen, aşırı hassas bir kişilik yapısına sahip olabilir. Suçlayan, cezalandıran ve sürekli karışan anne babaların çocuklarının kolayca ağlayan çocuklar olduğu görülür. Baskı altında büyüyen çocuklarda genellikle isyankar tavır alışlarla birlikte aşağılık duygusu gelişebilir." Böyle bir tutumda çocuk, sağlıklı bir kişilik olmaktan uzak yetiştirilir. Aşırı koruyucu tutum içinse Yavuzer (1988: 139) şöyle der: "Anne babanın aşırı koruması, çocuğa gerektiğinden fazla kontrol ve özen göstermesi anlamına gelir. Bunun sonucu çocuk, diğer kimselere aşırı bağımlı, kendine güveni olmayan, duygusal kırıklıkları olan bir kişi olabilir. Bu bağımlılık çocuğun yaşamı boyunca sürebilir ve aynı koruma duygusunu eşinden bekleyebilir." Tüm bu yetişkin tutumlarının dışında, aşırı hoşgörü ve

düşkünlük, çocuğu kabul etmeme, çocukları birbirinden ayırma veya çocuğa boyun eğme gibi yetiştirme tarzlarına da rastlamak mümkündür.

Görülüyor ki ailenin çocuğuna verdiği eğitim, ona karşı tutumu ve gösterdiği davranışlar ya da takındığı tavırlar çocuğun yetiştirilmesinde ve sağlıklı bir kişilik, bir birey olarak var olmasında çok önemli bir yere sahiptir.  ocuk kitabı yazarı da yetişkinlerin bu tutumlarını ele alarak geliştirdiği kahramanlar aracığıyla iletiler verir.

 ocuk kitaplarında yer alan yetişkin kahramanlar, kimi zaman çocuğu ciddiye almayan ya da onu bir birey olarak görmeyen kahramanlar da olabilir. Peter H rtling'in romanı "Büyükanne"de torun Kalle, sözü edilen sıkıntıyı yaşayan bir kahramandır. Onu bir birey olarak gören, ciddiye alan tek kişi b y kannesidir ve Kalle bunu sıklıkla dile getirir. Yazarın da burada örtük olarak eleştirdiği, çocuğun ciddiye alınmama durumudur. Yetişkin tarafından "sen k  ks n, sen anlamazsın" gibi sözlerle başından atılmaya çalışılan çocuğun ruhunda sonradan etkilerini gösterecek derin yaralar oluşur.  ocuğunu en başarılı, en iyi, en  alışkan, en dürüst ve en akıllı olarak görmek isteyen yetişkin, yaratmaya çalıştığı "ideal  ocuk" ile çocuğun psikolojisinin bozulduğunun farkında değildir. Nöstlinger'in eseri "Konserve Kutusundan  ıkan Konrad"daki Konrad karakteriyle de yazar, eleştirel bir üslupla "ideal  ocuk" kavramının ironisini yapar (Neydim, 2000: 84).

 zg 'n n "Can Dayım" adlı eserinde olduğu gibi bazı  ocuk kitaplarındaki yetişkin kahramanlar baş kahraman olan çocuğun arkadaşı konumundadır. Yetişkin ve  ocuk kahraman arasındaki sevgi dolu ilişki,  ocuk okur tarafından beğenilen ve imrenilen bir arkadaşlıktır.  ocuk, sağlıklı bir ilişkinin nasıl kurulduğunu kitaplardan okuyup öğrendiği için geliştirilecek olan yetişkin kahramanlar ve bu kahramanların  ocuk kahramanla olan ilişkisi çocuğa kazandırılmak istenen değerler çerçevesinde iletilmelidir.

V. BÖLÜM YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada araştırma modeli olarak karşılaştırmalı tarama modeli kullanılmıştır. Buna göre; Türk ve Alman çocuklarına seslenen kitaplardaki yetişkin kahramanların karakter çerçeveleri saptanarak karşılaştırılmış ve değerlendirilmiştir. Bu saptama yapılırken önce Türk ve Alman çocuk edebiyatında önemli yer edinmiş yazarların beşer adet kitabı seçilmiştir. Bu kitaplardaki yetişkin kahramanlar ele alınarak karakter çerçeveleri çizilmiştir. Karakter çerçevelerini saptarken karakterlerin hangi yollarla geliştirildiği, karakterin açık (geliştirilmiş) ya da kapalı (geliştirilmemiş) karakter olduğu, karakterlerin devingen (değişen) yapıda mı durağan (değişmeyen) yapıda mı oldukları tespit edilmiştir.

İkinci aşama, elde edilen bulguların karşılaştırılması şeklinde olmuştur. Belirlenen Türk ve Alman çocuklarına seslenen kitaplardaki yetişkin kahramanların karakter özelliklerinin benzerlik ve ayrılıkları, söz konusu ölçütler çerçevesinde karşılaştırılmıştır.

Üçüncü aşamada ise elde edilen bulguların yorumlanması ve konuyla ilgili önerilerin sunulması yoluna gidilmiştir. Burada, ele alınan iki farklı kültüre ait yetişkin kahramanların karakter çerçevelerinin benzer özelliklere sahip olduğu bulgulanmıştır.

Örneklemin Saptanması

Araştırmada, Türk ve Alman çocuklarına seslenen kitaplardan beşer adet seçilerek örneklem oluşturulmuştur. Türk Çocuk Edebiyatı'ndan seçilen eserler şunlardır: Öksüz Cıvıv / Rifat Ilgaz, Can Dayım / Muzaffer İzgü, Gülibik /Çetin Öner, Korsan Kitap Çetesi / Fatih Erdoğan, Pencere Konmuştu / İhmal Amca. Alman Çocuk Edebiyatı'ndan seçilen eserler ise; Konrad ya da Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk ve Kim Takar Salatalık Kral'ı? / Christine Nöstlinger, Büyükanne ve İhtiyar John / Peter Härtling, Uçan Sınıf / Erich Kästner'dir. Söz konusu on kitabın saptanması, aşağıda

verilen ölçütler doğrultusunda gerçekleştirilmiş ve uzmanlara sunulmuştur. Uzmanlardan alınan dönütler uyarınca incelemesi yapılan bu on kitabın saptanan kriterleri aşağıdaki gibidir:

1. Seçilen on kitabın Türk ve Alman çocuk edebiyatında önemli yer edinmiş çocuk kitabı yazarlarının eserlerinden olması,
2. Bu eserlerin içinde yetişkin karakterlerin de yer alması,
3. Söz konusu eserlerdeki yetişkin karakterlerin devingen ya da durağan özellikler taşıması.

Bu çerçevede yapılan inceleme sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilerek bir sonuca varılmıştır.

Bu çalışmada herhangi bir deney veya denek grubu söz konusu değildir. Herhangi bir denencenin ispatlanması da söz konusu olmadığı için istatistiksel bir değerlendirme yapılmamıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada veriler, belgesel taramanın bir türü olan literatür taraması yapılarak toplanmıştır. Yayın taraması yapılırken kitapların fiş katalogundan, ilgili kaynaklardan, dergilerden ve internetten yararlanılmıştır.

Verilerin Çözülmesi

Literatür taraması sonucunda toplanan veriler incelenmiş ve araştırmanın amacına uygun olarak saptanan Türk ve Alman çocuk kitaplarındaki yetişkin kahramanların karakter çerçeveleri değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirme sonucunda seçilen eserlerde yer alan yetişkin karakterler arasındaki ilişki saptanmış ve farklı iki kültür özelliğini taşıyan bu yetişkin kahramanların benzer karakter özelliklerine sahip olup olmadığı saptanmıştır.

VI. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

İncelenen Türk ve Alman Çocuk Kitaplarındaki Yetişkin Kahramanların Karakter Çerçevesinin Saptanması ve Değerlendirilmesi

Bu bölümde önce, Türk çocuk kitaplarında incelenmiş olan yetişkin kahramanların karakter özellikleri ele alınmış, ardından Alman çocuk kitaplarında incelenmiş olan yetişkin kahramanların karakter özellikleri saptanmıştır. Son olarak bu eserler karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

VI.1 Türk Çocuk Kitaplarında Yer Alan Yetişkin Kahramanların Karakter Çerçevesinin Saptanması ve Değerlendirilmesi

a)Korsan Kitap Çetesini

Yazar: Fatih Erdoğan

Kitabın Özeti:

Bulut, okuldaki arkadaş çevresi tarafından sevilen mutlu bir çocuktur. Ayşegül, Aslı, Orhan ve Mustafa Bulut'un çok yakın arkadaşlarıdır. Birlikte vakit geçirmekten hoşlanan bu çocukların yedikleri içtikleri ayrı gitmez. Mustafa'nın üst sınıftan arkadaşları olan Necdet ve Erol ise okuldan sonra kitap satarak para kazanmaya çalışan iki çocuktur. Fakat onların bu çabası Barlas ve çetesini tarafından engellenmeye kalkınca asıl macera başlar. Barlas ve aşağı mahalledeki çocuklar, Necdet'lerin kitap sergisinin açılmaması için ellerinden geleni yapar. Amaçları kendi sergilerini kurmaktır. Bulut ve arkadaşları ise Necdet ve Erol'u yalnız bırakmazlar ve kitap sergilerini kurmaları için onlara yardım etmeye karar verirler.

Bulut, Erol'ların kitap sergisinden babasına bahsettiğinde Barlas'ın sattığı kitapların korsan olduğu sonucuna varır. Arkadaşlarıyla ortak bir plan yapan Bulut, onlardan daha cesur davranarak işin peşini bırakmaz. Barlas ve arkadaşlarının tüm planlarını ortaya çıkaran Bulut, Ayşegül'ün de karşı taraftan olduğunu öğrenince hayal kırıklığına uğrar. Ama, olaylar Erol'un çıkarlarına uygun gelişir. Bu arada Necdet'in aslında Barlas'ların tarafında

olduğu ortaya çıkar. Buna rağmen Ayşegül'ün yardımları sayesinde her şey tatlıya bağlanır ve korsan kitap çetelerinin önüne geçilmiş olur.

Eserdeki Yetişkin Kahramanlar

Baba:

Baba karakteri romanın baş kahramanı olan Bulut'un babasıdır. Çocuğuyla yakından ilgilenen, sorunlara konuşarak çözüm getirmeye çalışan, dinlemeyi bilen, gözlem yeteneği güçlü, oğlunun dilinden anlayan ve ona nasıl yaklaşacağını bilen bir karakterdir. Sadece bakışlarıyla bile ne demek istediğini anlatan ve çocuğuna sonsuz bir güven duygusu besleyen, anlayışlı, çağdaş bir aile babasıdır.

“Babam öyledir. Her şeyi sorup sıkıştırmaz. Bekler. Benim anlatmamı bekler.” (Erdoğan 2001: 40)

“Konuşmayı düşündüğüm kişi babamdı, çünkü babam beni sonuna kadar dinlerdi”. (Erdoğan, 2001: 75)

“Babam annemden daha az soru sorardı.Hatta bazı kritik anlarda, yani benim soru sorulmasını istemediğim anlarda hiç soru da sormazdı. Ama bütün bunlardan çok daha etkili bir şey yapardı. Annem soru sorarken benim anneme verdiğim cevapları sessizce dinlerdi. Biliyor musunuz, aslında dinlediğini de göstermezdi, ama ben onun beni büyük bir dikkatle dinlediğini anlardım. Yalnızca şunu yapardı: Anlatmam bitince, eğer pek yeterli bulmamişsa bana şöyle küçücük bir bakış fırlatırdı. İşte o bakış bana her şeyi anlatırdı. O bakış bana aynen şöyle derdi:

“Bak Bulut'çuğum. Bu anlattıkların gerçekte yaşadıklarından çok farklı. Bunu hissediyorum.Gerçeği bana er geç anlatacaksın ve ben bu anı sabırla bekleyeceğim...” (Erdoğan, 2001: 121)

Baba karakteri yukarıda somutlanan örneklerden de anlaşılacağı üzere çocuğunu dinler, anlar ve onu ciddiye alır. Aynı zamanda baba ve çocuk arasında güvene dayalı bir ilişki söz konusudur:

“Bu soru inanmazlık içeriyordu sanki. Ama babam bana inanmıyor olamazdı. Şimdi benim korsan kitaplar bastığını söylediğim basımevinin temiz çıkmış olması bile babamın bana olan güvenini sarsamazdı. Hayır, sarsamazdı, ben doğruyu söylüyordum.” (Erdoğan, 2001: 143)

“Babam bana güvenmişti ve ben çok önemli bir sırrı ağızımdan kaçırarak kadar toy davranarak işleri bozmuştum. Ama bunu babama söyleyebilir miydim?” (Erdoğan, 2001: 145)

Romanın baş kahramanı Bulut’un babası, çocuğuna karşı anlayışlı davranan, ona akıl veren, sorunlarına çözüm getirmeye çalışan en önemlisi de bunu, çocuğunu azarlamadan yapan biridir. Baba karakteri çocuğunu bir birey yerine koyan yetişkin bir kahramandır.

Geliştirilmiş ve devingen bir yetişkin kahraman olarak karşımıza çıkan baba karakteri, çocuğu Bulut’un gözünden okura tanıtılır. Başka bir deyişle, babanın karakter özellikleri daha çok diğer karakterlerin yorumuyla ve konuşmalarıyla geliştirilmiştir. Yazarın yetişkin karakter olan baba aracılığıyla vermek istediği iletiler, anlayışlı ve çağdaş bir baba karakteri yaratması, çocuk okurun üzerinde olumlu etkiler bırakarak çocuğun kendi ailesine de eleştirel yaklaşabilmesini sağlamaktadır.

Anne:

Geleneksel Türk aile yapısındaki tipik anne karakteridir. Meraklı, telaşlı, evhamlı, temelde duygusal; ama bunu çok fazla göstermemeye çalışan bir kadındır. Aşağıdaki örneklerle anne karakterinin bu özellikleri somutlanmıştır:

“Oysa annem hiç öyle değildir. Didik didik sorgular. Birkaç şey söylersiniz; o birkaç şeyden başka yeni sorular üretir onları da sorar. O kadar sorar ki ne zaman duracağını bilemezsiniz. Sonunda ya yorulur,

ya da yeni sorular üretmekten sıkılar da öyle durur.” (Erdoğan, 2001: 40)

“Şu annem... Mutlaka kimin kim olduğunu öğrenmek ister. Yeni bir isimden söz etmeye göreyim. Hemen annesinin kim olduğunu, babasının ne iş yaptığını sorar. Oysa ben de genellikle bu soruların yanıtlarını bilmem. O zaman da bana çıkışır. Neden tanımadığım kişilerle birlikte oluyormuşum. Oysa ben o kişiyi tanıyorum ya, yetmez mi? Annesinden babasından bana ne!” (Erdoğan, 2001: 44)

“Ne işin var senin su birikintilerinin yanında? Okuldan hemen eve gelsen olmaz sanki... diye söylendi durdu. Sırtımı sarıp beni yavaşça yatırdıktan sonra uzun uzun yüzüme baktı. Sonra birden sımsıkı sarıldı. Soluk alamıyordum, ama şimdi bu güzel sahneyi bozmak da olmazdı. Bu nedenle bir süre soluksuz kalmayı kabul edip annemin bütün vücudunun sarsılışını hissettim. İşte annem! Bir yandan bana çok kızmıştı su birikintisine düştüğüm için, ama işte şimdi gözyaşları benim bile yanaklarımı ıslatmıştı.” (Erdoğan, 2001: 127)

Anne karakteri duygusallığının yanı sıra korumacı ve sevecendir. Buna rağmen katı kuralları da vardır. Sorunlara dinleyerek yaklaşmak yerine hemen bağırmaı tercih eden bir yapıya sahiptir. Aynı zamanda temizliğe çok düşkün ve titiz bir kadındır. Anne karakterinin bu özellikleri eserde, oğlu Bulut'un gözünden aşağıdaki gibi aktarılmaktadır:

“Annemse daha anlatmaya başlarken bağırmaıya başlar, bana ne anlatacağımı unuttururdu.” (Erdoğan, 2001: 75)

“Annem evin, özellikle de yerlerin pislenmesine tahammül edemez. Bu konuda müthiş temizdir. Özellikle de yerleri hemen silmesinden sonra biri onun sildiği yerlerde dolaşırsa vay haline! Yerler henüz kurumadığı için izler kalır ve bu izler annemi çileden çıkarmaya yeter. Hemen her yeri yeniden siler. Bu yüzden de banyo yapmak benim için ve babam

için bir gerilim filmi andırır. Yıkandıktan sonra banyoda yerde kalan ıslak ayak izlerini hiç sevmez annem. Babam da ben de bunu bildiğimiz için, yıkandıktan sonra banyo küvetinden çıkmadan önce iyice kuruluruz, ama ne kadar dikkat edersek edelim, bir ya da iki damla mutlaka banyonun zeminine düşer. Bu yüzden biz ne zaman banyo yapsak annem elinde bir bezle kapının önünde nöbet tutar. Daha biz banyodan ilk adımımızı atarken o elinde bezle banyonun zeminini, yalnızca banyonun zeminini mi, hayır bütün evi boydan boya siler ve banyonun küçük camını açar. O andan itibaren yerler iyice kuruyana kadar banyoya kimseyi sokmaz. Bu nedenle banyoda bir şey unutmamaya özen gösteririz.” (Erdoğan, 2001: 61-62)

Yetişkin kahramanlardan biri olan anne kahramanın karakter özellikleri eserdeki olaylara paralel olarak değişim gösterir. Bu değişim kahramanın davranışlarıyla ve eylemleriyle küçük okura oğlu Bulut'un gözünden aktarılır:

“Gerçekten de büyük bir patlama oldu. Hiç beklemediğimiz, beni ve babamı dehşete düşüren bir patlamaydı bu: Annemin alışık olmadığı türden bir kahkahasının patlaması. Yavru köpek eve kabul edilmişti.” (Erdoğan, 2001:64)

Yukarıda somutlanan örneklerden de anlaşılacağı üzere anne karakteri baba karakterine tezat oluşturmaktadır. Başka bir deyişle anne karakteri, çocuğun dilinden anlamayan ve onu sadece bir “çocuk” olarak gören, sorunlara yapıcı çözümler getirmek yerine bağırmaı tercih eden ve böylece sorunları hiçbir çözüme ulaştıramayan geleneksel yapıda bir karakterdir. Anne karakterlerinin çoğunda rastlanılan duygusallık, Bulut'un annesinde de zaman zaman ortaya çıkmaktadır. Meraklı ve telaşlı yapısı ve çocuğunu dinlemeyi bilmemesi çocukta güven duygusu uyandırmadığından, anne karakteriyle çocuk arasında çatışmalar görülmektedir. Eserin sonlarına doğru anne karakterinde meydana gelen değişimler küçük okura sezdirilir. Birçok şeye kızarak tepki veren ya da evde kesinlikle hayvan beslenmesini istemeyen anne, bir süre sonra bu konularda daha ılımlı davranır.

Geliştirilmiş yetişkin bir karakter olan annedeki bu ılımlı değişimler onun aynı zamanda devingen bir karakter olduğunun göstergesidir. Eser boyunca Bulut karakterinin gözünden anlatılan anne karakteri, diğer karakterlerin yorumlarıyla aynı zamanda davranış ve eylemleriyle geliştirilmiş bir kahramandır.

Ferruh Amca:

Bulut'un babasının yayımcı arkadaşı olan Ferruh Amca'nın karakter özellikleri, eserde Bulut'un gözünden tanıtılmaktadır. Ferruh Amca'nın dürüst ve yardımsever karakteri ön plana çıkmaktadır. Eserde Ferruh Amca vasıtasıyla korsan kitabın ne olduğu, nasıl önüne geçilmesi gerektiğinden bahsedilir:

"Ferruh Amca polise şikayet etsin."....

"Haklısın" dedi, "Ama pek çözüm olamıyor, çünkü cezası az. Korsan kitap basanlar bu işten çok para kazandıkları için her şeyi göze alıyorlar."

"Yani çözümü yok mu?"....

"Bandrol diye bir şey çıkardılar. O da bir işe yaramadı." (Erdoğan, 2001: 53)

Yazar, Ferruh karakteri aracılığıyla korsan kitap basımıyla ilgili iletilerini küçük okura sezdirir. Bu iletilerden biri aşağıda anlatılan protesto örneğiyle somutlanmıştır:

"Pazarın içinden trampet sesleri duyuldu. Giderek yaklaşıyor, trampet sesleriyle birlikte artan çocuk cıvıltıları bizi iyice meraklandırıyor. Az sonra şaşkınlıktan küçük dilimizi yutacaktık. Korsan kılığına girmiş iki adamdı bunlar... "KORSAN KİTAP HIRSIZLIKTIR" sözcüklerini okuduğumda artık onları tanımıştım:

"Baba! Ferruh Amca!" (Erdoğan, 2001: 205)

Ferruh Amca'nın yardımsever kişiliği aşağıda örneklendirilmiştir:

“Okulu bırakmıyorum ki,” dedi. “Ders saatleri dışında kalan zamanlarda bir kitabevinde çalışacağım. Ferruh Bey, hani şu babanla birlikte korsan kılığına giren adamın kitabevinde. Dün gelip beni evde buldu, babamla konuştular ve babam da kabul etti.” (Erdoğan, 2001: 216)

Okura Bulut’un gözünden aktarılan Ferruh Amca karakteri, daha çok davranışları ve eylemleriyle geliştirilmiş bir karakterdir. Eser boyunca yeni kişilik özellikleri kazanmayan bu karakter, durağan karakter özelliğine sahiptir.

Öğretmen:

Öğretmen, toplumdaki rolüne uygun davranışlar sergileyen, yardımsever, adil, anlayışlı ve çözüm üretebilen biridir. Öğretmenin bu karakter özellikleri aşağıdaki örneklerle somutlanmıştır:

“Herkes getirebildiği kadar kitap getirecek. Bu kitaplar satılabilir kitap olmalı. Yani, yeni kitaplar çoğunlukta olmalı. Eski kitaplarınız varsa onları da ikinci el olarak satabilirler” (Erdoğan, 2001: 191)

“Ancak hayat bilgisi dersimizin en başında söylemem gereken bir şey var: Her tür yarışma adil olmak zorunda. Yarışmaya hile karışırsa adalet sağlanamaz ve kavga bitmez...” (Erdoğan, 2001: 189)

Öğretmenin bu davranışı Erol’ların kitap sergilerini yeniden açmasını sağlar. Örnek bir davranış sergileyen öğretmen, çocuk okurun model alabileceği karakter özelliklerine sahiptir. Toplumdaki rolüne uygun davranan öğretmen karakteri, kendisinden bekleneni gerçekleştirir. Karakter özelliklerinde hiçbir değişime uğramayan öğretmen karakteri, kapalı (geliştirilmemiş) ve durağan karakter özelliklerini taşımaktadır.

Erol'un babası:

Eserde Erol'un babası, fiziksel özellikleriyle (dış görünüşüyle) Bulut'un gözünden tanıtılır:

"Kapıyı çaldım.

Asık yüzlü bir adam açtı kapıyı. "Ne var?" dedi sertçe.

"Erol... diye kekeledim. "Erol'a bakmıştım..."

Beni tepeden tırnağa süzdü. (Erdoğan, 2001: 174)

Erol'un babası genel olarak sert bir tavır sergilemektedir. Karakterin bu özelliği aşağıda somutlanmıştır:

Kapı açıldı. Erol'un babası girip koltuğa oturdu.

"Adın neydi?" dedi bana

"Bulut," dedim.

"Bulut'çuğum, Erol'un yorulmaması gerekiyor..." (Erdoğan, 2001: 178)

... "Otur," dedi Erol. "Gerçekten yorulmuyorum"

"Ama baban kızacak..." (Erdoğan, 2001: 178)

Babanın bu davranışları aslında oğlunun sağlığını düşündüğü içindir; ama okura çizilen portre, babanın sert bir mizaca sahip olduğudur. Aslında Erol, babasının işleri kötüleştiği için ona yardım etmek maksadıyla kitap sergisini açar. Ama baba artık buna izin vermeyince Erol çalışmaya karar verir:

"Ama kitap satarak kazandığım para olmazsa olmaz. Babam bana sezdirmek istemiyor, ama işleri kötü. Aslında okulu bırakıp çalışmaya başlasam rahatlayacak." (Erdoğan, 2001: 212)

Erol'a nihayetinde Ferruh Bey'in yanında iş bulunur ve olay tatlıya bağlanır:

“Çok sevindim,” dedim Erol’a. İşte şimdi gerçekten başarmıştık .Erol artık kavgalı dövüşlü sokak sergisinde değil, bir kitabevinde çalışacaktı. Üstelik okulunu da bırakmak zorunda değildi bunun için.” (Erdoğan, 2001: 216)

Erol’un babası karakteri diğer karakterlerin; başka bir söyleyişle Ferruh Amca ve Bulut’un babası karakterinin yönlendirdiği olayın sonucundan etkilendiği için kapalı karakter özelliğine sahiptir. Bu karakter okura daha çok davranışlarıyla tanıtılmıştır.

b)Öksüz Cıvciv

Yazar: Rıfat Ilgaz

Kitabın Özeti:

Yazar olan annesiyle beraber Cide’de yaz tatilini geçirmeye giden Güliz, ev sahibi Niyazi Dede, Zeliha Nine ve torunları Erdem’le sıcak bir dostluk kurar. Erdem okullar kapanınca İstanbul’dan Cide’ye gelip, dedesi ve anneannesiyle beraber güzel vakit geçirir. Anneanne ve dedenin hayatındaki en önemli şey bahçelerinde beslediği tavuklardır. Kuluçkaya yatırdıkları tavuklardan cıvcivlerin çıkmasını heyecanla bekleyen aile sayesinde Güliz de kuluçkanın ne olduğunu ve yumurtalardan kaç günde cıvciv çıkacağını öğrenir. Artık Güliz tavuklar hakkında gün geçtikçe daha fazla bilgi sahibi olmaya başlar.

Herkesin heyecanla beklediği günü yani tavuğun kuluçka döneminin bitip de cıvcivlerin dünyaya geldiği günü Güliz de dört gözle bekler. Nihayet beklenen gün gelir fakat tavuğun altından tek bir cıvciv çıkar. “Öksüz cıvciv” adını verdikleri bu cıvciv anne tavuktan alınıp Zeliha Nine tarafından büyütülür. Sadece Zeliha Nine değil, Güliz, yazar hanım ve Erdem de cıvcivden sevgilerini esirgemezler. Niyazi Dede ise yeni cıvcivlere sahip olmak için yeni yumurtalar satın alır. Bu sefer yeni cıvcivlerin çıkacağı gün heyecanla beklenir. Hatta bu günü şaşırılmamak için Güliz, Erdem ve anne Şenay Hanım sırayla duvara birer çentik atar. Cıvcivler yumurtalarından çıkıp da anneleriyle beraber bahçeye çıkınca Öksüz de onlara katılır. Fakat anne tavuk, Öksüz’ü yavrularının arasına almak istemez.

Öksüz civciv, yazar Şenay Hanım ve Güliz'le beraber yaşamaya başlar. Güliz bu durumdan pek hoşnuttur. Böylece Öksüz'ü istediği zaman sevebilecek ve onunla istediği zaman oynayabilecektir. Ancak Öksüz, bahçeye çıktığı zaman benekli tavuk tarafından hırpalanır. Benekli tavuk ve alacalı yavrusu, Öksüz'e saldırınca Öksüz de kendini savunur. Bayan Şenay Öksüz'ün durumuna üzülür ve bu konuda bir hikaye yazmaya karar verir. Her ne kadar Şenay Hanım hikayesinin sonunda Öksüz'ü Karaçomar'a boğdurtsa da Öksüz gerçekte cesur bir horoz olup çıkar.

Eserdeki Yetişkin Kahramanlar

Anne Şenay Hanım (Yazar):

Anne Şenay Hanım eserin başında Cide'ye gitmek üzere bindikleri otobüs şoförünün gözünden şöyle tanıtılmaktadır:

“Annesi de olgun bir kadındı. Tüm davranışlarından belliydi.” (Ilgaz, 1993: 9)

Eserde Şenay Hanım okura ilk önce olgun biri olduğundan bahsedilerek sonra da yazarlık mesleği vurgulanarak tanıtılır:

“Bayan Şenay Uslu, bütün bunları bilecek kadar olgun bir kadındı. Kızına babasızlık çektirmemişti, kocasının sözleşme yaptığı gazeteye Ankara haberleri yazıyor, sanat olaylarını sıcaklığına yansıtırken kendisi de yeni yeni yapıtlar vermekten geri kalmıyordu. Bu yıl iki romanı çıkmış, biri şimdiden ikinci basımını yapmıştı.” (Ilgaz, 1993: 33)

“On gündür roman yazıyordu, Bayan Şenay. Öğleden sonraları bahçenin tek ağacı olan kestanenin altına masasını çekiyor, Güliz odasında Aptal Tazı'yla Kurnaz Tavşan'ın resimli öykülerine baka baka uyurken bir iki saat çalışıyordu gölgede.” (Ilgaz, 1993: 91)

Yazar Şenay Hanım dikkatli bir gözlemci ve ayrıntılara önem veren bir yapıya sahiptir. Yazar olmanın gerektirdiği gözlem gücünü kullanır ve objektif olmak gibi bir kaygı taşır:

“Bayan yazar, yolun iki yanında uzayıp giden bu sarı yazmalının Barok dediği çiçeklerle, başındaki yazma arasında yakın bir ilinti bulmuştu. Hiç kuşkusuz bu yazma koyu sarı rengini dağı taşı kaplayan bu çiçeklerden almış olmalıydı.” (İlgaz, 1993: 10)

“Beni rahatsız ettikleri bir şey değil, eşelenip bahçeyi bozarlar, biliyorum. Ama onları incelemek istiyorum, şu yazdığım roman için... İstiyorum ki bahçede hiç olmazsa öğleden sonraları, gezip dolaşsınlar...” (İlgaz, 1993: 92)

Anne Şenay Hanım kültürlü, bilgili, çok okuyan ve okuduklarını çocuğuyla paylaşmaktan, ona öğretmekten hoşlanan biridir. Çocuğuna çağdaş bir eğitim vererek onun bilişsel, duyuşsal ve devinişsel anlamda gelişim göstermesine katkı sağlar :

“Bayan Şenay çok bilgili bir kadındı. Cıvcivin bu durumundan kızı için çıkaracağı çok olumlu sonuçlar olacaktı. Güliz’in babası çok iyi bir gazeteciydi. İki yıl önce İzmit yolunda araba kazasında ölmüştü... Bütün gün oturup gidenin arkasından ağlamaktansa çalışarak onun boşluğunu doldurmak gerekirdi.” (İlgaz, 1993: 32)

“Anne’ciğim” dedi Güliz, “Ya bu tavuğun altındaki yumurtalardan cıvciv çıkmazsaaa?”

“Çıkmayabilir de, kızım... Yumurtalar taze olmayabilir. Tavuk da ısıtmakta yetersiz kalırsa cıvcivler de çıkmaz o zaman!” (İlgaz, 1993: 16)

“Annesi:

“Her tavuğun hemen bu aylarda böyle bir dönemi vardır” dedi. Ateşlenir, hasta gibi olur. İşte o zaman onun kuluçkaya yatmak istediğini anlarlar, hemen altına alabileceği kadar yumurta koyup yatırırklar kuluçkaya.”

“Ya yatırmazlarsa?”

“Evet, yatırmayabilirler de... O zaman tavuk iki üç hafta hasta kişiler gibi dolaşır durur. Çoğu zaman ayaklarını kırıp tozun toprağın üstüne oturur. Böylece bu dönemi atlatır. Tavuğun ateşini gidermek için suyun altına tuttıkları bile olur.”

“Anne’ciğim!” dedi, “Sen bütün bunları nereden öğrendin, yoksa senin de mi tavuğun vardı küçükken?” (İlgaz, 1993: 16-17)

“Güliz omuzlarına kadar suya girmiş olan annesine doğru kulaç atarak yaklaşıyordu. Ayakları yerden kesilmiş olmalıydı. Hem de kollarını başının üstünden doğru atıyordu. Annesi kısa zamanda öğretmişti kulaç atmasını.” (İlgaz, 1993: 58)

“Kimbilir, okullara gidip eğitilmeseydik, güzel güzel kitaplar okuyup birbirimizi sevmeyi, barış içinde yaşamayı öğrenmeseydik, belki biz de bu kadar bilinçsiz, acımasız, bencil olurduk!” (İlgaz, 1993: 80)

“Şimşekler düşmez... Düşse düşse yıldırımlar düşer... Şimşekler, çakıp geçerler, o kadar...”

“İkisi de aynı şey değil mi Anne’ciğim?”

“Evet kızım!” dedi, “İkisi de aynı şey ama, biz çakarken şimşek, düşerken yıldırım diye adlar vermişiz ona...” (İlgaz, 1993: 103)

“Bak Güliz’ciğim!” dedi, annesi, “Görüyorsun ya! Yumruk kadarcık civciv, yemeğini de suyunu da kendi yiyip içiyor. Bir daha yemeğimi sen yedir deme bana!”

“Diyor muyum Anne’ciğim artık!” dedi, “O zaman çok küçüktüm. Şimdi her işimi kendim görüyorum!” (İlgaz, 1993: 36)

Anne Şenay Hanım'ın bilgisi ve kültürü, diğer karakterlerin yorumuyla, diğer bir deyişle Niyazi Dede karakterinin söyledikleriyle de somutlanır:

“Bak Güliz, annene sor, sen! Benim aklım daha çoğuna ermez! Annen kadar okumadım ben! Gençliğimde gemicilik yaptım, hep dolaştım bu Karadeniz’i, benim yaşımdakiler okula giderken!...” (Ilgaz, 1993: 44)

Anne Şenay Hanım sadece kendi çocuğunu bilgilendirmekle kalmaz aynı zamanda Niyazi Dedenin torunu Erdem’le de bildiklerini paylaşır:

“Evet çocuğum! dedi, “Kimi zaman tavuğun altındaki yumurtalardan civciv çıkmaz ama, bu kuluçka makinesi hiç yanlışlık yapmaz!” (Ilgaz, 1993: 16)

Yazar Şenay Hanım beslenme konusunda da çok titiz davranır. Sağlıklı beslenme, temiz hava ve sağlıklı yaşamın önemini kızına da anlatır:

“Doğru!” dedi annesi, “Biraz da temiz havadan. Ankara’nın havası çok kirli. Burası ormanlık... Hemen her türlü ağaç var dağlarında, ormanlarında. Her türlü meyve ağacı... Hele denizden esen rüzgar yok mu!” (Ilgaz, 1993: 30)

“Bak kızım!” diyordu, “Bu yumurtalar, hiç Ankara yumurtalarına benzemez. Bunların sarıları daha koyu! Sarı değil bayağı kırmızı!” (Ilgaz, 1993: 29)

Güliz ise annesinin sözlerini akıl yürüterek doğrulamaktadır:

“Güliz gülüyordu annesinin bu sözlerine. Yumurta, her yerde aynı yumurta değil miydi? Ne ayrıcalığı olabilirdi. Biçimleri aynı biçim, renkleri aynı renkti işte! Bu tavuklar nerede olurlarsa olsunlar aynı

biçimde yumurtalar yapıyorlardı. Çok akıllı şeylerdi doğrusu. İçlerine de yuvarlak sapsarı bir top oturtuyorlardı. Annesinin dediğine bakılırsa bu sarı aynı sarı değildi. Cide'nin yumurtalarının sarıları güya daha da koyuydu, kırmızıya yakın. Acaba tadı da başka mıydı? Belki bu bakımdan haklı olabilirdi annesi. Doğrusu, Ankara'daki yumurtaları bu kadar iştahla yemiyordu. Tavuklar kırdaki gezdiklerinden börtüböcek yediklerinden, gagalarıyla otların arasından tanecikler topladıklarından böyle tatlı olabilirdi yumurtaları..." (Ilgaz, 1993: 29)

Anne aynı zamanda yol gösterici ve çözüm üretebilen bir yapıya sahiptir. Aldığı kararların adil olması konusunda da çok titiz davranır:

"Çocuklar!" dedi, "Sözbirliği yapalım, civcivler çıkana kadar, odunluğun kapısını hiç açmayalım! Niyazi Dede'yle yalnız Zeliha Nine girsin, çıksın odunluğa! Tavuğun yemine, suyuna onlar baksınlar! Söz mü?" (Ilgaz, 1993: 46)

"Biraz büyüyünce civcivin de oyuna başvururuz, nereyi istiyorsa orada kalır. Şimdilik bizim konuğumuz olsun! Bu civcivin bakımından da, eğitiminden de şimdilik biz sorumluyuz, İclal de tanık olsun!.." (Ilgaz, 1993: 71)

Yazar Hanım eğitimin katı bir disiplinle değil eğlenceli bir şekilde verilmesi gerektiğinin bilincindedir:

*"Siz Hoca Nasrettin diye çok şakacı bir adamın adını duydunuz mu?"
"Ben duydum!" dedi Erdem .
"Ramazan ayı gelince çömleğe her gün küçük bir taş atarmış...." (Ilgaz, 1993: 50)*

Niyazi Dede'nin gözünden yazar Şenay Hanım şöyle tanıtılmaktadır:

“Niyazi Tekinok, çocukların böyle, akıllım akıllı Bayan Şenay’ı dinlediklerini görünce sinsi sinsi gülüyor, Bayan Şenay’ın çok olgun bir kadın olduğuna inanıyordu.” (İlgaz, 1993: 51)

Anne Şenay Hanım karakteri ile kızı Güliz arasında uyumlu bir iletişim söz konusudur. Bayan Şenay Hanım kızına karşı ne kadar anlayışlıysa Güliz de annesine karşı o kadar anlayışlıdır:

“Yook, sen çok iyi kızsın! Beni arada sırada yalnız da bırakırsın! Söz gelimi, öğleden sonra...Bugün...”

“Anladım! dedi Güliz, “Öğleden sonra yazı yazacaksın!”

“Nasıl da bildin.” (İlgaz, 1993: 61)

Kitapta yazar hanımın hayvan sevgisi de vurgulanmaktadır:

“Bayan Şenay, eğilip civcivi almıştı avucuna. Onu yüzüne görüp sürüp seviyordu.” (İlgaz, 1993: 68)

Eserde baş kahraman Güliz’in annesi olan yazar hanım karakteri, çok okuyan, kültürlü ve bilgili bir karakterdir. Mesleğinin beraberinde getirmiş olduğu ayrıntılara önem verme, gözlem gücünü kullanma ve objektif olma gibi özellikler aynı zamanda yazar hanımın karakteristik özelliklerini oluşturmaktadır. Çocuğuna anlayışlı davranan, sorularını cevaplayan, akıl veren ve yol gösteren bir anne olarak yazar hanım, çocuğunu bir birey olarak gören yetişkin bir karakterdir. Eserde çocuğun anne tarafından ciddiye alınması onun yeni öğrenimler edinmesini sağlayan bir davranış özelliğidir.

Yazar Şenay Hanım çocuğuna çağdaş eğitim veren çağdaş bir annedir. Bu da çocuğun duyuşsal, bilişsel ve devinişsel bir gelişim göstermesine katkı sağlar. Daha çok konuşmalarıyla, davranışları ve eylemleriyle, yazarın ve diğer karakterlerin yorumuyla geliştirilmiş olan anne karakteri bir çok özelliğiyle okura tanıtıldığından geliştirilmiş (açık) karakter özelliklerine sahiptir. Eser boyunca yeni davranışlar ve karakter özellikleri edinen anne karakteri devingen bir yapıya sahiptir.

Kitabın yazarı Rifat Ilgaz, eserde zaman zaman kendi görüşlerini de belirtmek suretiyle Şenay Hanım karakterinin davranış ve eylemlerini onaylar. Bu durum aşağıda somutlanmıştır:

“Ne demişti atalarımız, ölenle ölünmez, dememişler miydi? Er geç insanlar ölüyorlardı, geriye kalanlara bu ölüme dayanmak, direnmek düşüyordu.” (Ilgaz, 1993: 33)

“Ne kadar iyi yürekli olsalar, insanlar da bir yere kadar kolluyorlardı kendilerinden güçsüz olanları... Dara geldi mi kendi gücünden başka başvurulacak güç yoktu bu yaşam kavgasında... Kızını da tek başına yaşayacak gibi yetiştirmeliydi ki, toplumun içinde yerini alabilsin, itici gücünü geliştirebilsin.” (Ilgaz, 1993: 96)

Ilgaz ayrıca eserinde eğitimin öneminin altını çizmiştir. Geliştirdiği yazar Şenay Hanım karakteriyle okumuş, eğitilmiş biri olmanın kişiye kazandırdıkları ve Niyazi Dede karakteriyle de okuyamamış olmanın verdiği sıkıntı vurgulanarak karşıtlık yaratmıştır.

Dede Niyazi Tekinok:

Ev sahibi Niyazi Tekinok eserde yazarın gözünden aşağıdaki gibi tanıtılır:

“Ev sahibi de iyi bir adamdı, sağlam bir işçi emeklisi... Kış ortasında bile denize girerdi. Bisikletle gider gelirdi kente, yaz demeden, kar kış demeden...” (Ilgaz, 1993: 9)

“Niyazi Dede, alacakaranlıkta kalkar, denize girerdi erkenden. Mavi havlusunu kaptığı gibi dalgalı günlerde bile sulara dalmaktan yılmıyordu.” (Ilgaz, 1993: 20)

“Çok şakacıydı Niyazi Dede:

“Yoksa bizim Hanım, seni içeri almadı mı?” dedi gülerek.” (Ilgaz, 1993: 39)

“Niyazi Tekinok, yaşından beklenmeyen canlılıkla üçüncü kata çıkıp koltuğunun altında bir teneke kutuyla gelmişti.” (Ilgaz, 1993: 52)

Niyazi Dede karakteri ilerlemiş yaşına rağmen enerji dolu ve şaka yapmaktan hoşlanan bir yapıya sahiptir. Aynı zamanda torunuyla iyi geçinen, çocukları seven, bilgili biridir:

“Niyazi Tekinok önden yürüyordu ama onların ne konuştuğunu duyuyordu. “Çocuklar!” dedi “Civcivler tam yirmi bir günde yumurtanın kabuğunu kırıp içinden çıkarlar. Tam iki haftadır kuluçkamız yatıyor. Yedi gün sonra civcivler çıkacak!” (Ilgaz, 1993: 11)

“Haydi kızım!” dedi, “Erdem benim Bartın’a gidip geldiğimi, oradan yumurta getirdiğimi bilmiyor. Ona hiç söylemeyelim, olmaz mı? Üç hafta sonra civcivleri görünce nasıl sevinir kim bilir! Üç hafta dilini tutabilecek misin?”

“Tutarım!” dedi Güliz, “Tutmasına tutarım da anneme söylemeden duramam!” (Ilgaz, 1993: 43)

Biraz huysuz ve asabi de olan dede karakteri, yanlış bir şey yapıncı hemen azarlar ama bunu kırıcı olmadan yapmaya çalışır:

“Seni yaramaz seniii!.. Seni, haylaz seniii!.. Sen ne karışyorsun ona . İster yatar, ister kalkar! Onun bileceği şey bu!” (Ilgaz, 1993: 14)

“O yüzden sinirleniyormuş! Yürü bakalım! Huysuz da sensin, yaramaz da... Seni Bayan Yazar bekliyor yalıda. Hadi al Güliz’i de götür!” (Ilgaz, 1993: 15)

“Dede, kuşkuyla bakıyordu Güliz’in yüzüne. “Annen yanında yoktu da niçin girdin tavuğun yanına?” demek istiyordu. Giderek şunu da demek istiyordu: “Sakın tavuğun altındaki yumurtaları sen kırmış olmayasın!” (Ilgaz, 1993: 24)

“Niyazi Dede, Erdem’i suçluyordu ama, öyle kaşlarını çatıp yüzünü karartarak değil... Gizliden gizliye de gülümseyerek!..” (Ilgaz, 1993: 27)

“Kıpkırmızı kesilmişti Güliz. Ama Niyazi Dede, açıkça Erdem’i suçluyordu, belki de incelik olsun diye.

“Bir daha açık bırakmayacaksın değil mi?” diyordu Erdem’e, “Açık bıraktığını görürsem bir daha ne deniz var san ne de?.. Söyle bakalım, gerisini, ne de?..” (Ilgaz, 1993: 72)

Niyazi Dede karakteri ve hanımı Zeliha Nine birbirleriyle inatlaşan, dediğim dedik karakter özelliklerine sahiptir:

“Bak Hanım!” dedi Niyazi Dede, “Geçen sefer sen koydun yumurtaları. Şimdi sıra bende!.. Bildiğim gibi yapacağım ben! Hele bir odunluğa ineyim!” (Ilgaz, 1993: 42)

Dedede okumamışlığın verdiği bir pişmanlık vardır; ama buna rağmen Bayan Şenay’la da bilgi alışverişinde bulunmaktan geri kalmaz:

“Bak Güliz, annene sor, sen! Benim aklım daha çoğuna ermez! Annen kadar okumadım ben! Gençliğimde gemicilik yaptım, hep dolaştım bu Karadeniz’i, benim yaşımdakiler okula giderken!.....” (Ilgaz, 1993: 44)

Eserdeki Niyazi Dede karakteri çocukları seven ve onlarla iyi geçinen, bilgili ama aynı zamanda inatçı bir kişiliğe sahiptir. Dedenin geleneksel yapısı zaman zaman çevresindekileri azarlamasına yol açar. Buna rağmen dede, çocuklarla aynı dili konuşur ve onlara bir şeyler öğretmekten zevk alır. Dede karakteri daha çok davranışlarıyla, konuşmalarıyla ve yazarın yorumuyla

geliştirilmiş bir karakterdir. Bu karakter eser boyunca yeni kişisel davranışlar ve değerler edinmediğinden dolayı durağan bir yapıya sahiptir.

Zeliha Nine:

Zeliha Nine eserin başında yazar tarafından titiz ve temiz bir kadın olarak tanıtılır:

“Erdem’in Zeliha Ninesi her sabah erkenden iner, merdivenleri, kapının önünü süpürürdü.” (İlgaz, 1993: 20)

Zeliha Nine, Niyazi Dede gibi biraz huysuz ve inatçı bir karaktere sahiptir:

“Nine kızmıştı:

“Olmaz öyle şey!” dedi, “Hepsi de beyaz olacak civcivlerin. Ligorin alacalı olmaz!” (İlgaz, 1993: 25)

“Bahçeden Zeliha Nine’nin sesi geliyordu. Böyle kimi azarlıyordu durmadan: “Hadi!” diyordu, “Karış tavukların arasına! Olmuşu olacağı bir tek civciv! Peşine takıp gezdireceksin de ne olacak! Ben bakarım ona balkonda! Ana oldum diye yumurtayı da keseceksin değil mi?” (İlgaz, 1993: 30-31)

“Kıışış!.. Kış! Kış! Kış! Kışış!.. Ne yapacaksın tek civcivi sen! Git hadi! Utanmaz mısın bir tanecik civcivi arkandan dolaştırmaya! Hadi bizden utanmıyorsun, kümesteki tavuklardan da mı utanmıyorsun?” (İlgaz, 1993: 31)

Zeliha Nine aynı zamanda evhamlı bir kadındır. Pireyi deve yapar sonra da üzülür:

“Zeliha Nine üzüntüsünü dökecek birini bulmuştu işte:

“Ah Yazar Hanım’cığım” dedi, “Görüyor musun şu ak tavuğun bize ettiğini! On iki yumurtayı çürütüp kalktı ayağa da bize annelik taşıyor.

Ben sekiz çocuk dünyaya getirdim de onun kadar böbürlenmedim. Ben o tek civcivi de onun peşine takıp, şuralarda dolaştırırsam, Kapısızların Zeliha demesinler bana da!” Yapar mı yapardı bu Zeliha kadın. Tüm komşular bilirdi onun boşa konuşmadığını. Öfkesini alamamıştı:

“Hadi bugünlük hevesini alsın bakalım!” diyordu, “Yarın kapatacağım civcivi yukarı... Ana oldum diye yumurta da yapmaz, bu tembel musibet. Yemini keseyim de görsün, o hımbıl beceriksizin!” (İlgaz, 1993: 27-28)

Zeliha Nine karakteri okura huysuz ve inatçı karakteriyle tanıtılır. Nine karakteri Niyazi Dede karakteri gibi çocukları seven ve onlarla iyi geçinen bir yapıya sahiptir. Daha çok davranışları ve konuşmalarıyla geliştirilmiş bir karakter olan Zeliha Nine karakteri, eserin başından sonuna önemli bir değişim göstermediği için durağan bir yapıdadır.

c)Can Dayım

Yazar: Muzaffer İzgü

Kitabın Özeti:

Ümit'in Can adında çok sevdiği bir dayısı vardır. Can Dayı, Ümit'le bisiklete binmekten, onunla balık tutmaktan, uçurtma yapıp uçurtmaktan ve yeğenine güzel yemekler pişirmeyi öğretmekten çok hoşlanır. Ama Ümit'in dedesi bu durumdan pek hoşnut değildir. Çünkü Can Dayı askerden geldikten sonra hiçbir işe girmez ve onun gözünde “haytalıktan” başka bir şey yapmaz.

Dede, Can Dayı'yı işe girmediği için sürekli küçümser ve hor görür. Dayı ne yapsa dedenin gözünde bir değeri yoktur ve bir işe girmediği müddetçe de olmayacaktır. Ümit de dayının bu durumuna çok üzülür. Bir yandan birlikte güzel vakit geçirmeleri Ümit'in hoşuna gitse de dedesinin dayısına karşı davranışları onu üzer. Anneanne de dede gibi dayının “haytalığını” onaylamaz.

Can Dayı çalışmak ister; ama bir türlü iş bulamaz. Çalmadık kapı bırakmaz; ama hep reddedilir. Bir gün komşuları sayesinde aklına müthiş bir

fikir gelir. Can Dayı tamircilikten çok iyi anlamaktadır. Ümit'le beraber gezici tamircilik yapmaya karar verir. Dayıya çıraklık eden Ümit de bu durumdan memnun olur; çünkü bir yandan dayısıyla eğlenceli vakit geçirirken bir yandan da dayısı para kazanabilecektir. Böylece Can Dayı dede tarafından azarlanmaktan da kurtulacaktır. Maalesef gezici tamircilik işi bekledikleri gibi yürümez. Elleri boş eve dönen dayı ve yeğen başka bir yol bulmaya karar verir. Bu arada dede haklı çıkmanın verdiği gururla dayıyı hor görmeye devam eder.

Can Dayı bu kez balıkçılık yaparak para kazanmayı hayal eder. Yeğeni Ümit de ona yardımcı olur. Amaçları çokça balık tutup hem akşam yemeğini çıkarmak hem de balıkları satmaktır. Dede dayının bu girişimine de inanmaz. Bu sefer de başarılı olamayan Dayı, yine dedenin diline düşmekten kurtulamaz.

Dede, Can Dayı'nın işsizliğine kesin çözüm bulmaya karar verir. Arkadaşıyla konuşup bir pastanede kasiyerlik ayarlayan dede, Can Dayıyı nihayetinde işe sokmayı başarır. Yalnız, işler umulduğu gibi gitmez. İşverenin istediği kasiyer değil, garsondur. Can Dayı işi yine de kabul eder. Buna en çok üzülen ise Ümit'tir. Ümit artık kiminle gezecek, kiminle trenlere el sallayıp dağ bayır bisiklete binecektir? Ümit Can Dayı'nın garsonluk yaptığını önceleri dededen saklamak zorunda kalır; ama, Can Dayı sonradan tüm gerçekleri dedeye anlatır. Dede, bu duruma sinirlenir ve karşı çıkar ama dayının garsonluğu tüm aile tarafından kabullenilir. Üstelik Can Dayı Ümit'le ikisinin bineceği küçük bir motosiklet almak için para da biriktirebilecektir. Şimdi geriye bir sorun kalır; o da Ümit'in tek başına canının sıkılmasıdır. Bu duruma da anneanne bir çözüm bulur; Ümit dedesiyle beraber bisiklete binecektir. Başta Ümit bu konuda tereddütlüdür ama sonra dede, Ümit için yeni bir arkadaş olur. Can Dayı ise tezgahtar bir kızla evlenmeye karar verir. Bu kadar telaşa rağmen Can Dayı, Ümit'e verdiği motosiklet sözünü unutmaz.

Eserdeki Yetişkin Kahramanlar

Can Dayı:

Can Dayı yardımsever, hayvanları, insanları, yaşamayı çok seven biridir:

“Dayım, her türlü hayvanı sevdiği için kuşları da seviyordu. Kuşların en çok seslerini seviyordu” (İzgü, 2002: 27)

“Dayım, her zaman dükkandan çıkarken bir yığın akciğer parçası alırdı. Bunları yolda gördüğü kedilere dağıtırdı. O denli çok severdi ki kedileri. Ama dedem de, anneannem de hiç sevmezler, “Evlendiği zaman kendi evinde istediği denli kedi beslesin” derlerdi. Hele anneannem, “Uuu, kedinin tüyü mü, nefret ederim” derdi. Onun için dayım sokak kedilerini sever, onları beslerdi.” (İzgü, 2002: 20)

“Dayım herkesin işine koşardı. Komşuların basit elektrik işleri olsun, su işleri olsun, onarıcıdan önce dayımı çağırırlardı.” (İzgü, 2002: 34)

Can Dayı aynı zamanda güler yüzlü, yeğeni Ümit’le çok iyi anlaşılan ve onunla her şeyi paylaşan, öğreten, bilgili ve yetenekli biridir. Ümit’in gözünden Can Dayı aşağıdaki gibi tanıtılır:

“Uçurtmamız trolleybüsün teline takılmış, parçalanmıştı, ama Can Dayı’m yine gülüyordu. Zaten ben dayımın yüzünün asık olduğunu hiç görmedim ki. Bazen dedemle, anneannemle tartıştıkları zaman, bir süre yüzü gülmez, ama yine de somurtmazdı. Her zaman güleçti dayım.” (İzgü, 2002: 19)

“ Sonra bana saka kuşunun nasıl bir kuş olduğunu anlatıyordu. Ah, hayrandım Can Dayı’ma, bunca şeyi nasıl biliyordu; kuşları biliyordu, makineleri biliyordu, oyuncakları biliyordu. Hele çoban ağzını yapmasını o denli biliyordu ki...” (İzgü, 2002: 29)

“Ne yeteneklidir benim Can Dayı’m, hemen birkaç dakikanın içinde karpuz kabuklarından bir kağrı arabası yapıverdi ki, şaşım kaldım, tekerlekleri karpuz kabuğundan, gövdesi karpuz kabuğundan, yalnız

okları ve öküzleri çöpten. Karşıdan bakınca tıpkı kağrı arabasına benziyordu.” (İzgü, 2002: 31)

“Can Dayı’m, bana makarnanın nasıl yapıldığını anlatıyordu. Askerdeyken bir aşçı arkadaşı varmış, ondan öğrenmiş.” (İzgü, 2002: 5)

“Dayım çok okurdu. Bazen dedem dayımın okumasına da kızardı, ona da söylenirdi. “Karın doyuracak şeylere bak” derdi.” (İzgü, 2002: 32)

“Kıyıya vardığımızda birkaç kişi daha vardı, ama herkes birbirinden uzakta duruyordu. Dayım, oltamı atacağım yeri bana gösterdikten sonra, nasıl atacağımı öğretti. Birkaç kez kendisi attı, sonra oltanın ucunu yemledi ve benim elime tutuşturdu.” (İzgü, 2002: 58)

Can Dayı Ümit'i bir çocuk olarak görmez ve ona bir birey gibi davranır. Ümit'in gözünde de Can Dayı onun arkadaşıdır:

*“Dayım,
“Sokakta bir yığın arkadaşın var ya Ümit,” diyordu.
“Ama benim en iyi arkadaşım sensin dayıcığım,” diyordum.” (İzgü, 2002: 80)*

Ümit, dayısının iş bulamamasına ve parasız olmasına üzülmemektedir. Dayının içinde bulunduğu bu durum Ümit'in gözünden aşağıdaki gibi somutlanmıştır:

“Biliyorum, iş bulamamak, işsiz olmak onu çok sıkıyordu. Anneannemin verdiği harçlıkla gereksinimlerini karşılıyordu. Yo, benim Can Dayı’m ne sigara içerdi, ne de bira evlerine giderdi, harçlığıyla gazete, dergi alırdı. Bazen benim annem de dayıma harçlık verirdi, dayım almak istemezdi...” (İzgü, 2002: 22)

Can Dayı, yaşama bağlı, umutları ve hayalleri olan biridir. Ama işsizdir ve annesi ile babası tarafından sürekli hor görülür. Eserde bu durum Ümit'in gözünden ve dedenin konuşmalarıyla somutlanmaktadır:

“Dayım askerliğini yapmış gelmişti, iş arıyordu, ama bulamıyordu. Dedeme bakarsak ülkede iş çoktu, Can Dayı’mda iş yoktu. Can Dayı’m çalışmak istemiyordu. Dedem iyice kızdığı zaman bağıyordu: “Niye çalışsın efendim, niye çalışsın, işte babasının emekli maaşı var ya, beyim yesin dursun!...” (İzgü, 2002: 11)

“Dedem o gün dayıma çok kızdı.

“Sen iş arayacağına, ufacık çocukla bir ol, bisikletle dağ bayır dolaş, haytalık et, iyi mi?” (İzgü, 2002: 33)

“Koca adam oldun, hala uçurtmalarla mı uğraşıyorsun?” diyeceklerdi.

Hemen ardından ekleyeceklerdi: “Uçurtmalarla uğraşacağına kendine bir iş bul!” (İzgü, 2002: 23)

“Tamam tamam şöyle burnunun ucuyla sormuşsundur, sende çalışmak yok, istek yok, istek... İstek olsa iş mi yok?” (İzgü, 2002: 23-24)

“Efendim bu oğlanın kafasından zoru var diyecekler, utanmıyor Şükriye, utanmıyor (Anneanneme söyleniyordu), onca kediyi katmış ardına, sokağın bu başından öteki başına... Hem vallahi, hem billahi bu oğlanda şunca akıl yok”

Dayım yine her zaman olduğu gibi yanıt vermiyor, dinliyordu.” (İzgü, 2002: 21)

Can Dayı aslında çalışmayı ister. Anneanne ve dedenin düşündüğünün tersine Can Dayı çalışmanın çok güzel olduğunu düşünmektedir:

“Yok canım, niçin ayrılalım Ümit,” diyordu. “O denli istiyorum ki çalışmayı... İnsanın bir işinin olması gibi güzel bir şey yoktur. İşsizlik insanı tembel yapar. Düşün hiç okulun olmasa, sıkılmaz mısın Ümit?” (İzgü, 2002: 80)

“Bak, ben işimi bir iki saat içinde seviverdim. Hem niçin böyle düşünüyorsun, her insan bir şey üretiyor, ben de burada bir şey üretiyorum, iş...” (İzgü, 2002: 87)

Can Dayı babasının iş konusundaki küçümsemelerine ve baskılarına artık bir noktada dayanamaz ve karşı çıkar:

“Şimdi garsonluk okulu bile var baba,” dedi. “Boş gezmekten usandım, şimdi bir iş bulmuşum, yo olmaz, emekli Müdür Hulusi Bey’in oğlu garsonluk yapamaz diyorsun, ben çalışmak istiyorum” (İzgü, 2002: 105)

Eser okura Ümit'in gözünden Can Dayı'yla olan paylaşımlarını anlatır. Ümit ve Can Dayı arasındaki dostluk herhangi bir akraba ilişkisinden ziyade iki yakın dost ilişkisi gibidir. Her ne kadar Can Dayı ve Ümit arasında yaş farkı da olsa Can Dayı, Ümit'i bir birey olarak görür; onun görüşlerine değer verir, “Sen anlamazsın, küçüksün” gibi bir tavır sergilemez.

Ümit de aynı şekilde Can Dayı'sına içten bir sevgi ve saygıyla bağlıdır. Onunla kurmuş olduğu dostluk; beraber bisiklete binmeleri, balık tutmaları, uçurtma uçurtmaları, dayının ona anlattığı masallar, ona yemek pişirmeyi öğretmesi Ümit'in çok hoşuna gider. Can Dayının “küçük” Ümit'e bir “büyük” gibi davranması çocuğun özgüveninin desteklenmesine yardımcı olur. Çocuk, büyüğüyle herhangi bir konuyu konuşmak ihtiyacı hissettiğinde büyüğünün onu dinleyeceğini ve anlayacağını bilir. Bundan dolayı çocuk, yetişkinle konuşmaktan zevk almaktadır. O artık bir bireydir.

Can Dayı karakteri çocukları, insanları, hayvanları, doğayı kısaca yaşamayı seven bir karakter çerçevesi içinde okura tanıtılır. Bu karakter, daha çok eylemleri ve davranışlarıyla, konuşmalarıyla, diğer karakterlerin

yorumlarıyla tanıtılır. Bu karakter iyi geliştirilmiş devingen bir karakterdir. Okur, Can Dayı karakteri hakkında her şeyi bilir ve onu tanımaktan mutluluk duyar.

Dede:

Ümit'in dedesi emeklidir. Evinde çiçeklerle ilgilenmekten hoşlanır, anneanneyle beraber kahvesini içmekten zevk alır:

“Dedem her zaman güneş batmadan eve gelir. O balkondaki birkaç saksıyla sanki kocaman bir bahçeyle uğraşıyormuş gibi uğraşır. Fesleğenin toprağını kabartır, sardunyanın sararan yapraklarını koparır, kaktüsün yönünü değiştirir, ince uzun tenekelerden keserek yaptığı saksılarda yetiştirdiği maydanozları sular...” (İzgü, 2002: 90)

“Çiçeklerin ve maydanozların bakımı bittikten sonra dedemin en büyük zevki, balkonda kahve içmektir. Ama bir başına içmeyi hiç sevmez, illa ki anneannemle birlikte içecek...” (İzgü, 2002: 90)

Dede aynı zamanda biraz sinirli bir yapıya sahiptir. Çevresindekilerle sürekli çatışma halindedir. Eşi Şükriye Hanım'la da kızı ve torunu Ümit'le de pek iyi anlaşamaz. Ama en çok çatıştığı kişi oğlu Can'dır. Can'ın askerden geldikten sonra bir işe girmemesi ve ona göre “aylak aylak” etrafta dolaşması dedeyi en çok sinirlendiren şeydir. Ona göre Can, işe girmek istememekte ve sadece “haytalık” yapmaktadır:

“Dedeme, anneanneme söylediğimizde ikisi de gülmeye başladılar. Dedem, “Tastamam hayta işi,” dedi. (İzgü, 2002: 40)

“Eee görelim bakalım ne kazandınız?” deyince, dayım o evden aldığımız parayı gösterdi. Dedem kahkahayı bastı, “Bu ha, bu ha!” dedi. Sonra anneanneme “Şunların kazandıklarına bak, iki kişi akşama dek dolaşıyorlar, şu kazandıkları paraya bak. Benim dediğim çıktı işte, ben dememiş miydim, bizimkinin maksadı iş

değil, gezip tozmak. İşte gezdi dolaştı geldi, yarın yine gezer dolaşır gelir...” (İzgü, 2002: 47)

“Akşam bisikletin arkasındaki onarım sandığını sökerken, dedem yine dayıma söylendi, “Bu iş de bitti değil mi Can Bey?” diye.” (İzgü, 2002: 48)

“Bana bak,” dedi, “senin yaptığın bu işi zevk için yaparlar anlıyor musun, ama kimler yapar, çalışanlar... İnsan bir hafta çalışır, didinir, yorulur, sonra dinlenmeye hak kazanır, işte bu dinlencenin içinde balık da tutar... Ama sen ne yapıyorsun, hiç çalışıp çabalamadan dosdoğru dinlenmeye, deniz kıyısına... Oh ne güzel püfür püfür, hiç kıpırdamadan orada öyle duracaksın, iş yaptığını sanacaksın.” (İzgü, 2002: 54)

“Yine dayımın gününü boşa geçirdiğini söyledi, böyle böyle tembelliğe iyice alışacağını söyledi....” (İzgü, 2002: 64)

Ümit de dededen çekinmektedir. Onun sinirli hali ve sürekli söylenmesi Ümit'te bir korkuya yol açmaktadır:

“Şimdiden içimde bir korku vardı. Dedemi de şölene çağırmıştık, bir tutamazsak, artık sinirli dedem akşam yemeğinde kim bilir neler söylerdi?” (İzgü, 2002: 55)

“Pekiye, şimdi eve nasıl gidecektik, bir yığın yol, bir de üstelik söz verdi dayım, dedeme, anneanneme, “Akşama buğulama yapacağım” diye? Annem, babam aldırılmazlar, anneannem de öyle fazla üzerinde durmaz, ama dedem kızırır yine.” (İzgü, 2002: 62)

Dede karakteri Can Dayı'yla kendisinin karşılaştırılmasına tahammül edemez. Yapılan eleştirilere ise kesinlikle karşı çıkar, her şeyin en doğrusunu o bilir :

“Dedem hiç yoktan gürleyiverdi:

“Ne yani, hep kasaba postanelerinin müdürü olduysam n’olmuş yani, kent müdürlüklerinde açık yoktu, onun için beni kent postanelerine müdür olarak veremediler, yoksa benim gibi çalışkan, benim gibi işini bilen...” (İzgü, 2002: 93)

“Kalktık... Ühüü, dedeme kalsa hemen Can Dayım gömleğini pantolonunu giydiği gibi pastanenin yolunu tutmalıymış, çünkü ilerde müdür olacak bir insan herkesten önce işinin başında olmalıymış. Kendisinin otuz yıllık müdürlük yaşamında bir gün, hiçbir görevliden daha sonra işine gittiği ne duyulmuş, ne de görülmüş.” (İzgü, 2002: 94-95)

Dede, Can Dayı’nın işsiz kalmasını istemez ve ona iş bulur:

“Dayıma sesleniyordu:

“Tamam artık haytalık bitti, anlıyor musun bitti...” (İzgü, 2002: 74)

“Dedem söyleniyordu:

Bakıyorum hiç sevinmediniz Can Beyefendi,” diyordu...”Çünkü beyimiz alışmış tembelliğe, bisiklete atlayıp orası senin burası benim gezmek kolay, ama ekmek parası kazanmak zor, yarından sonra ekmek parası kazanacaksın, gör bakalım ekmek parası kazanmak kolay mıymış, yoksa zor muymuş?” (İzgü, 2002: 76)

Oğlu işe girdikten sonra dede karakterinde değişimler sezilir. Dede, Can Dayı’yı artık eskisi gibi tembel görmemektedir:

“Dedemin gözlerinin içi parlamıştı, çok mutluydu, anneanneme,

“Gör bak, yakında o pastanenin müdürü olur,” dedi

Nerden çıkıverdi ağzımdan, ah keşke demeseydim,

“Olmaz” dedim.

“Niyeymiş?” dedi dedem, “niye Can müdür olamazmış oraya bakalım? Can’dan iyisini mi müdür yapacaklar? O zaman yazın da kravat takar, beyazlar giyer.” (İzğü, 2002: 92)

“Dedem, dayımın çayını, benim çayımı koymuştu. Hatta dayımın yiyeceği lokmaları bile bölmüş, “Bunlar zeytinle yenecek”, üzerine margarin sürdüğü dilimi de lokmaların yanına koymuş, durmadan dayımın adını söylüyordu.” (İzğü, 2002: 95)

Dede oğlu Can’ın evlenme kararına karşı çıkar. Aslında dede o huysuz karakterinin arkasında yumuşak bir kişiliğe sahiptir:

“Dedem yine masaya küt küt vurdu. Bu evlilik olmazmış, koskoca emekli Müdür Hulusi Beyin oğlu tezgahtar kız alamazmış. Ya ne almış? Kendine uygun birini almış. Anneannem, annem, babam hepsi de “Uygundur, çok iyi kız “ diyorlardı, dedem yine masayı kütletiyor, “Uf elim” diyor, ardından ekliyordu, “İyi ama tezgahtar.” (İzğü, 2002: 118)

“Herkes birbirine baktı güldü, biliyorduk ki dedem böyle küsüp odasına gitti miydi, o iş tamamdı, dedemin oluru alınmış demektir.” (İzğü, 2002: 119)

Dedenin karakterinde bir süre sonra değişimler gözlenmektedir. Bu değişimleri önce kendi de kabullenmek istemez; ama sonra razı olur. Bu durumdan en çok memnun kalan kişi Ümit’tir. Dededeki bu olumlu değişim aşağıda somutlanmıştır:

*“Dedem,
“Yok caanım,” dedi uzata uzata. Alay ettiği belliydi. “Bu yaştan sonra Ümit’le bir olacağım, bisiklete bineceğim, ondan sonra Müdür Hulusi Beye tüm sokağı, mahalleyi güldüreceksin, sen deli mi oldun Şükriye Allahını seversen?” (İzğü, 2002: 110)*

“Böyle dedi ama, o sabah erkenden kalkmış, dayımın bisikletine binmiş, sokaklarda kimseler yokken bilmem kaç tur atmış, sonra da anneanneme, “Yahu Şükriye, gerçekten belimin ağrısına çok iyi geliyor,” demiş.” (İzgü, 2002: 112)

“Dedem ardım sıra geliyordu, ben didonu nereye çevirsem, dedem de çeviriyordu. Yüzü kırmızıydı, gözleri parlıyordu, sanki gençleşmişti, omzu bile kalkmıştı. Böyle başını geriye doğru atmış, didonu sıkıca kavramış pedallara basıyor, arada yöreyi izliyordu.” (İzgü, 2002: 113)

Yazar, iki yetişkin karakter -Can Dayı ile dede- arasındaki çatışmayı vurgulayarak heyecanı dorukta tutar. Çocuk okur, başta dedeye kızar; ama daha sonra dedenin değişimleriyle ona sempati duyar. Eserin başında kavgacı ve sinirli bir karakter çerçevesi çizen dede, eserin sonunda yumuşayarak “tonton bir dede” olur. İyi geliştirilmiş (açık) ve dinamik bir karakter örneği olan dededeki bu değişimden herkes memnundur. Öyle ki dede Ümit’in gözünde artık, Can Dayı’nın yerini almıştır. Dede karakteri daha çok davranışları, eylemleri ve konuşmalarıyla ve diğer karakterlerin yorumuyla geliştirilmiş bir karakterdir.

Anneanne:

Anneanne karakteri de dede gibi huysuz bir yapıya sahiptir. Oğlu Can’ın bir iş bulamaması ve “aylak aylak” gezmesi onun da hoşuna gitmez. Bu yüzden o da tıpkı dede gibi Can Dayı’yla sürekli çatışma halindedir. Sadece Can’la değil, dedeyle de geçinemeyen anneanne durmadan söylenir:

“Sabahleyin, dedemle anneannem tartıştılar. Dedem, “Hemen erkenden gitsin,” diyordu. Anneannem, “Şimdi gitmesin, daha oranın sahibi gelmemiştir, saat dokuzaya doğru gitsin,” diyordu.” (İzgü, 2002: 78)

“Oğlum,” dedi dayıma, “babanla senin aranda kalıyorum, baban iş bulsun çalışsın diyor, başka bir şey demiyor, ama sen ne yapıyorsun, bisikletin ardına bir sandık bağlayıp koca kentin orasını burasını onarıcıyım diye dolaşıyorsun, yani hava alıyorsun, iki gün öyle gezip dolaştıktan sonra, balığa... Sen yani balık tutacağını mı sanıyorsun, tuttuğun balıkları satacağını mı sanıyorsun?” (İzgü, 2002: 53)

“Hele anneannem, bağıırır durur, “Can, çıkar bakalım şimdi bu tencerenin kırmızı boyasını!’ Dayım, “Çıkarmayacağım” demez ki. Oturur, uğraşır, tencerenin boyasını çıkarır. Bu kez dedem bağıırır, “Onca deterjan gitti, tuh yazık oldu” diye.” (İzgü, 2002: 12)

Anneanne karakteri her şeye karışan ve yapılan eylemlerden memnun kalmayan bir yapıdadır:

“Anneannem söyleniyordu:

“Bari üzerine nane ekeydiniz, naneli makarna çok iyi olur, biraz da kekik koyaydınız...” (İzgü, 2002: 10)

Anneanne ve dede eskileri atmaktan hoşlanmayan, “sakla samanı gelir zamanı” görüşüne sahip tutumlu, geleneksel yapıdadır:

“Dedemle anneannem evden hiçbir şey satmazlar. O evlerinin altı eski eşyalarla doludur, sandalyeler, somyalar, dolaplar, rengi solmuş yastıklar, çullar... Babam da annem de onların satılması gerektiğini söylerler, ama dedem de, anneannem de karşı çıkar, “Olmaz, hiç satılır mı onlar, bir gün mutlaka birine gereksinme duyulacaktır, o zaman çarşıdan pahalı pahalı alınacak...” derlerdi” (İzgü, 2002: 24)

Anneanne başlangıçta huysuz ve memnuniyetsiz bir karakter çerçevesi çizerken, eserin sonlarına doğru okur, onun yapıcı ve olumlu yönlerine de tanık olur:

“Bundan böyle dedenle arkadaş olmaya ne dersin hı Ümit?” diye sordu.” (İzgü, 2002: 106)

“Anneannem,

“Ben de onun için diyorum ya,” dedi. “Dayınla geziyordun, bundan sonra dedenle gezmeyi denesen? Deden aslında yalnız, hemen hemen hiç arkadaşı yok, kahveye gitmeyi sevmiyor, onun için her zaman kızgın ve sinirli. Deden bisiklete binmesini bilir.” (İzgü, 2002: 106)

“Niçin Ümit’le birlikte gezmiyorsunuz, bisikletle?”

Dedem çok yanlış bir şey duymuş, hiç olmayacak bir şey işitmiş gibi, “Hı?” dedi. Ama upuzun bir “hı”ydı bu.” (İzgü, 2002: 109)

Anneanne karakterinde görülen bu değişim onun dinamik karakter özelliğine sahip olduğunun bir göstergesidir. Daha çok davranışları ve konuşmalarıyla geliştirilen anneanne karakteri, birçok yönüyle okura tanıtıldığından geliştirilmiş (açık) bir karakter yapısına sahiptir.

Ümit’in Anne ve Babası:

Anne ve baba karakteri çalıştığı için çocuklarına çok fazla vakit ayıramaz:

“Annem babam ikisi de sabah işe gider, akşam gelirlerdi. Annem bir bankada çalışıyordu, babam da bir şirkette. İkisi de öğle yemeklerine gelmezlerdi. Benden üç yaş büyük ablam bazen bize çorba yapardı, mercimek çorbası, pirinç çorbası...” (İzgü, 2002: 13)

“Sabahleyin saatin zilini duydum. Zil çalınca önce annem kalkar, hemen ardından babam kalkar. Annem ocağın üzerine çaydanlığı koyarken, babam kahvaltı sofrasını hazırlar. Kışın okula giderken, bu çabaya biz de katılırız. Örneğin ben sofraya annemin kızarttığı

ekmekleri taşıırken, ablam bardakları götürür... Kahvaltı bittikten sonra yine sofrayı birlikte kaldırırız.” (İzgü, 2002: 51)

Anne ve baba karakterinin çocuklarına ayırdıkları vakit kısıtlıdır. Dolayısıyla Ümit'le de pek ilgilenmezler. Ümit Can Dayı'yı anne-babasının yerine koyar :

“Sevgili Can Dayım, hamur açmasını bile bilirdi. Öyle güzel sigara böreği yapardı ki, içi karabiberli, ablamla birlikte parmaklarımızı yedik. Anneme söylediğimizde, ‘İyi iyi, söyleyeyim, bundan sonra sizin anneniz Can Dayınız olsun,’ derdi.” (İzgü, 2002: 13-14)

Can Dayı'nın iş bulamaması konusunda anlayışlı davranmakta olan anne ve baba, anneanne veya dede gibi Can'la çatışmamaktadır. Ümit'in anne ve babası modern insanlardır; geleneksel kalıplara sıkışmamışlardır. Bu yüzden Can Dayı'nın canı sıkın olduğunda rahatlıkla Ümit'lerde kalır:

“Babam da, annem de Can Dayı'ma hiç kızmazlardı. Zaten Can Dayı'm evlerinde çok sıkıldığı zaman, bizim evde kalırdı, yatmaya da gitmezdi dedemin evine. O zaman Can Dayı'm benim odamda yatardı, böyle açılır kapanır bir yatak vardı, annem de dayıma o yatağı hazırlardı.” (İzgü, 2002: 14)

Ümit'in anne ve babası diğer karakterlerin yorumuyla oluşturulmuş karakterlerdir. Sürekli çalışmaları ve çocuklarına vakit ayıramamaları yönüyle Can Dayı'yla tezatlık oluştururlar. Buna rağmen anne ve baba da çağdaş karakter özelliğini taşır. Can Dayı yeğeni Ümit'le, Ümit'in anne ve babasından daha çok vakit geçirir ve onu bir birey yerine koyar. Dayının bu tutumunun okur tarafından daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla oluşturulan anne ve baba karakteri, kapalı ve aynı zamanda durağan bir yapıya sahiptir.

Eserdeki dinamik yetişkin kahramanlar Can Dayı, dede ve anneanne karakterleri genel bir çerçevede değerlendirildiği zaman; gösterdikleri değişimlerle çocuk okurun heyecanını sürekli ayakta tutan karakterlerdir.

d)Pencereme Konmuştı

Yazar: İhmal Amca

Kitabın Özeti:

Yeşilliklerle dolu henüz kirlenmemiş bir doğanın özlemini çeken bir çocuk, bu özlemini ancak rüyalarında giderir. Bir gün penceresinden gelen tıkırtıyla uyanan çocuk, rüyada olup olmadığını ayırdına varamaz. Tıkırtı bir türlü kesilmeyince çocuk yatağından fırlar ve camdaki adamı görünce hala rüyada olduğunu düşünür. Çünkü çocuk, apartmanın on ikinci katında oturmaktadır. Oysa, rüya değil gerçektir gördükleri. Camın önünde gerçekten ak saçlı bir adam durmaktadır. Hemen annesine haber veren çocuğu, annesi tersler ve ona inanmaz. Camın önündeki yaşlı adamın ise tek istediği bir bardak sudur. Koşarak su getiren çocuk, pencereyi açıp da suyu adama verince onun sıvacı olduğunu öğrenir ve şaşırır.

Yaşlı sıvacı köyünden büyük şehre göçmüştür. Küçük çocukla yaşlı sıvacı hemen arkadaş olur. Çocuk sıvacıya eski günlerini anımsatır. Bu güzel anıları çocukla da paylaşan sıvacı, onunla sohbet etmekten mutluluk duyar. Çocuk da bu durumdan çok memnundur çünkü sıvacı ona güzel ve değişik hikayelerden bahsetmektedir. Yaşlı adam hiç arkadaşı olmayan bu çocuğun birdenbire en iyi dostu oluverir. Bu dost, ona masallar anlatır ve köyde yaşadığı hayatı tanıtır. Çocuk büyük bir zevkle sıvacıyı dinler. Azıcık aşını bile paylaşan bu yaşlı adama kanı ısınan çocuk, ona korkularından ve hiç arkadaşı olmamasından bahseder. Sıvacı ise çocuğa anlattığı hikayelerle ona cesaret aşılar, akıl verir. Çocuk, sıvacının arkadaşı olmasına hem şaşırır, hem de sevinir. Hatta sevincinden sıvacının iskelesinde birlikte dans ederler. Başından külahını düşüren sıvacıya çocuk yeni bir külah yapar ve annesinin misafirlerine pişirdiği börekten verir. Sıvacı ise bu duruma pek sevinir.

Sıvacının çalışmasını izlerken uyuyakalan çocuk, uyandığında sıvacıyı penceresinde bulamayınca ağlamaya başlar. Annesine sıvacıdan bahsettiğinde ise annesi ona inanmak istemez. Ama, penceredeki külahlı kuş resmini gören çocuk, düş görmediğini anlayınca rahatlayıp sevinir. Günlerce onun yeniden gelmesini bekler. Bazen geceleri pencereyi bile açık bırakıp yatar ama nafi değildir. Çocuk günler boyu sıvacıyı beklerken can sıkıntısının

geçtiğini fark etmez, mutlu bir şekilde gökyüzünde güneşin parladığını görüp gülümser.

Eserdeki Yetişkin Kahramanlar

Yaşlı Sıvacı:

Yaşlı sıvacı karakterinin fiziksel özellikleri eserde iriyarı, ak saçlı ve sakallı biri olarak betimlenmiştir. Sıvacının bu özellikleri aşağıda somutlanmıştır:

“Pencerenin önünde iriyarı, ak saçlı, güleç yüzlü bir adam durmuyor mu!...” (Amca, 2002: 15)

“Sular, ak saçlarının arasından, sakalları çıkmış yüzüne akarken, gözlerini kapatıp, güneşe doğru gülümseyerek, derin bir, “Ohh!” çekmiş.” (Amca, 2002: 19)

“Şey...” diye ikircikli durmuş çocuk; sıvacının, çeşit çeşit boyanın rengini belirsizleştirdiği eski, yıpranmış giysisine; yer yer ayak derisinin görüldüğü çatlak yüzlü ayakkabılarına , gazete kağıdından yapılmış kasketine bakarak....” (Amca, 2002: 23)

“Ardından, dişlerinin çoğu dökülmüş ağzını göstererek...” (Amca, 2002: 34)

Sıvacı, yaptığı mesleğini aşağıdaki gibi dile getirir ve böylece küçük okura bu mesleğin ne olduğuna dair bilgi verilir:

“Sıvacı...” demiş yaşlı adam, “evlerin dış yüzeylerindeki çatlakları onarır. İyice sıvanan evler, soğuktan, rutubetten daha iyi korunur.” (Amca, 2002: 20)

Yaşlı sıvacı karakteri, köyden gelip kente yerleşir ve bunun da beraberinde getirdiği sıkıntıları yaşar. Buna rağmen ayakta kalmayı başarır.

Yazar, köy ile kent yaşamını anlatarak okura, iki yaşam arasındaki farklılıkları karşılaştırma imkanı sunar:

“Biz insanken zor dayanıyoruz bu koca kente. Hele o, bereketli toprakları, denize uzanan zeytin bahçelerini, güneşin altında her vakit sığınabileceğin koyu gölgelikleri düşündükçe...” demiş ve içini çekerek, “toprağımızı bırakıp bu büyük kente geldik de ne oldu sanki?” diye mırıldanmış” (Amca, 2002: 26)

Şehir yaşantısının insanlar arasında yarattığı kopukluk ve bunun sonucunda sosyal ilişkilerin azalması ile bireyselliğe doğru yönelme yaşlı sıvacının şikayetçi olduğu konulardır:

“Bu koskoca şehirde, insanın kapı komşusundan haberi var mı ki annenin, evin dışına ecel beşiğiyle asılmış bir garip sıvacıdan haberi olsun evlat,” demiş hüzünlü bir yüzle.” (Amca, 2002: 20-22)

Yaşlı sıvacı karakteri hoşsohbet, cana yakın, çocuklarla kolay ilişki kurabilen, onları seven ve onların dilinden anlayan biridir:

“Baktım ki şenlikli perdeler asılı bu pencerede,” diye söze başlamış beriki, çizgi roman kahramanlarının iç içe geçtiği renkli perdeyi işaret ederek. “Belli ki bir çocuğun odasıdır, dedim kendi kendime. Çocuklar insana çıkışmazlar...” (Amca, 2002: 22)

“Ve birbirilerine dişsiz ağızlarını göstererek, neşeyle üzümlelerini atıştırmaya başlamışlar.” (Amca, 2002: 34)

“Uyursam sana ayıp olur.”

“Asıl böyle söylemen ayıp,” demiş beriki, “unuttun mu, biz seninle arkadaşız...” (Amca, 2002: 52)

“O zaman yaşlı adama içinin giderek daha çok ısındığını hisseden küçük çocuk, elini uzatıp, onun, boyalı, yırtık kumaşın arasından

görünen damarları belirgin koluna hafifçe dokunmuş. Yaşlı sıvacı, durup bakmış bir an çocuğa...” (Amca, 2002: 31)

“En iyi arkadaşımды...” demiş, “akşama dek pencerenin önünde konuştu benimle... Tek arkadaşımды...” (Amca, 2002: 54)

Çocuk ve yaşlı sıvacı arasında oluşan arkadaşlık bağı çocuğu o kadar etkiler ki çocuk, şehir hayatının getirdiği yalnızlık duygusunu sıvacı arkadaşıyla giderir ve onu tek arkadaşı olarak benimser.

Yaşlı sıvacı karakteri de hemen çocukla dost olur. Bu karakter aynı zamanda paylaşımcı yapısıyla ön plana çıkar:

“Küçük çocuğu görünce

“Buyur evlat, aşımı paylaş” diye sofrasına çağırmış onu ...

“Bunun üzerine yaşlı adam, üzüm salkımından bir dalcık kopararak çocuğa uzatmış,

“Bunun zararı olmaz,” demiş.” (Amca, 2002: 34)

“Ekmeği bölüşelim, sevdayı paylaşalım, derler bizim orada,” diyerek öteki parçayı da çocuğa uzatmış.” (Amca, 2002: 51)

Sıvacı karakteri çocuğu bir birey olarak görür ve onu ciddiye alır. Söylediklerini dinler ve sorularını cevaplandırır:

“Küçük çocuk, adam yerine konulmasının yüzüne verdiği ciddiyetle dinliyormuş yaşlı adamı.” (Amca, 2002: 23)

“Yani..” demiş, “şimdi, seninle biz arkadaş mıyız?”

Beriki yine yüzünü yuvarlaklaştıran, ona çocuksu bir anlam veren gülümsemesiyle,

“İyi bildin,” diye yanıtlamış. “Hem de en hasından!” (Amca, 2002: 45)

Çocuk da yaşlı sıvacıdan hoşlanınca, onu çok sevdiği ay dedeyle özdeşleştirir:

“Biliyor musun,” diye sürdürmüş sözlerini, “ben çok iyi tanırım ay dedeyi. Her gece, annem beni saat dokuzda zorla yatırdığında, gizlice kalkar, seyredirim onu pencereden. Yüzündeki lekelerden şekiller çıkarmaya çalışırım...Tabii ya, sen ay dedeye benziyorsun. Hem... onun gibi gökyüzünden geldin...” (Amca, 2002: 24)

“O gökyüzünden geldi...” dermiş. “O kadar kocaman yüreği vardı ki, yer yüzüne sığamadı ve yine gökyüzüne çekildi. Şimdi orada, salıncağında sallanarak bana bakıyordur...” (Amca, 2002: 56)

Yaşlı sıvacı karakteri etrafındaki güzellikleri gören, yaşama sevinci olan, sevecen, ılımlı, paylaşımcı bir yapıya sahiptir. Çocuklarla iletişim kurarak onların dilinden anlayan ve onları bir birey yerine koyan sıvacı karakteri, daha çok konuşmalarıyla ve fiziksel özellikleriyle (dış görünüşüyle) geliştirilmiş bir karakterdir. Eserin başından sonuna kadar karakter özelliklerinde önemli bir değişiklik göstermeyen yaşlı sıvacı karakteri durağan bir yapısına rağmen iyi geliştirilmiş karakter özelliğine sahiptir.

Anne:

Anne çocuğunu dinlemeyen onu ciddiye almayan, söylediklerini önemsemeyen biridir:

“Anne!” diye bağırmış. “Penceremin önünde bir adam var!” ...

“Git yüzünü yıka oğlum; sen daha uyanmamışsın,” diye yanıtlamış çocuğu.Çocuk ısrarla, “Yemin ederim ki penceremin önünde yaşlı bir adam var. Üstelik de cama vuruyor!” diye üsteleyince, annesi, “Yeter!” diye bağırmış. “Saçma sapan hayaller kurmaya başlama yine. Hem şimdi çok işim var, git başımdan!” (Amca, 2002: 16)

“Yine ne saçmalıyorsun?” diye azarlamış çocuğu annesi.” “Hem, ağzında lokma varken konuşma!” (Amca, 2002: 32)

“Kurdeleler için annesinden izin almaya çekinmiş; çünkü bu kez genç kadın, ‘saçmalamayı çok uzattığı için’ kendisine iyice öfkelenebilirmiş...” (Amca, 2002: 50)

“Yeter artık oğlum,” diye karşı çıkmış anne. “Akşama dek aynı masalı okudun. Kendine gel, artık küçük bir çocuk değilsin ki; yakında okullu olacaksın...” (Amca, 2002: 54)

Anne için varsa yoksa gündelik yaşamı önemlidir. Evinin düzenli olması ya da misafirlerini iyi ağırlamak onun için önemlidir:

“Annesi, elindeki bigudiyi saçına sıkıca tutturmaya çalışırken, “Kes artık şu oyunu,” demiş, “istediğini al ama ortalığı dağıtma; akşama konuklarımız var...” (Amca, 2002: 49)

“Uyan bakalım delikanlı,” demiş anne, “böyle koltukta, hem de açık pencerenin önünde uyunur mu? Üstelik yağmur da yağıyor dışarıda. Konuklarımız geldi; kalk yüzünü yıka da, hoş geldiniz de, onlara...” (Amca, 2002: 53)

Çocuk tıpkı diğer çocuklar gibi evde hayvan beslemek ister. Fakat anne geleneksel bir yetişkin karakter olarak buna müsaade etmez:

“Oyuncaklar benimle konuşmuyor ki... Bir kuş istiyorum, ama ortalığı kirletir diye almıyor anneler. Evde köpek de beslenmezmiş...” (Amca, 2002: 42)

Eserdeki anne karakteri yaşlı sıvacı karakteriyle tezat oluşturur. Çocuk herhangi bir şey söylediğinde onu dinlemeyen, önemsemeyen ve saçmaladığını iddia edip başından atmak isteyen anne karakteri, çocuğu ciddiye almayan ve onu bir birey yerine koymayan karakter yapısına sahiptir. Yaşlı sıvacının tersine anne karakterinin taşıdığı bu özellikler sıvacının karakter özelliklerini belirginleştirmesi açısından önemlidir. Çocuk okur

böylece sıvacı ile anne karakterini karşılaştırma olanağını elde eder. Tek bir yönüyle okura tanıtılan anne karakteri geliştirilmemiş (kapalı) bir karakter özelliğini taşır. Daha çok konuşmalarıyla oluşturulmuş anne karakteri aynı zamanda durağan bir yapıya sahiptir.

Eser, büyük şehrin beraberinde getirdiği yabancılaşma ve çocuğun hiç arkadaşı olmaması sorunsalına dayanarak şehir çocuğunun yaşadığı diğer birçok soruna değinir. Gittikçe sosyal bir varlık olmaktan uzaklaşan şehir çocuğu, arkadaş bulmakta güçlük çekmektedir. Tek arkadaşıyla küskünlük yaşayan çocuk, renkli bir kişiliğe sahip olan yaşlı sıvacıyla hemen kaynaşır. Yaşlı sıvacı, masal dinlemekten uzak bu “şehir çocuğuna” masallar anlatarak, köydeki anılarından bahsederek onun televizyon dünyasından uzaklaşıp hayal dünyasıyla tanışmasına vesile olur. Yazar küçük okura vermek istediği iletileri geliştirdiği karakterler aracılığıyla iletir.

e)Gülibik

Yazar: Çetin Öner

Kitabın Özeti:

Yoksul köy çocuğu, tavukları Kınalı'nın civcivleri olunca çok sevinir ve içlerinden bir tanesinin yumurtasını çatlatmasına şahit olunca ona kanı ısıtır. Bu olayı birilerine anlatmak ister. Hemen arkadaşı Alişir'in yanına koşar ve durumu anlatır. Alişir zeki, becerikli ve bilgili bir çocuktur; ama çocuğun söylediklerini önemsemek istemez. Bir süre sonra küçük civciv Gülibik, çocuğun en yakın arkadaşı olur. Çocuk bir an yanından ayrılmaya görsün hemen Gülibik'i özleyiverir.

Gülibik çabucak büyüüp bir horoz olduğunda ve ilk kez öttüğünde çocuk onunla gurur duyar. Bu gururu ve sevinci anne ve babasıyla paylaşmak ister; ama onlar çocuğa kulak asmazlar. O da sevincini duvarlarla paylaşır.

Çocuk yaz aylarında babasıyla pazar yerine gidip yumurta, tavuk ve yoğurt satar. Buradan kazandığı parayla geçinmeye çalışan aile, kış geldiğinde büyük sıkıntı çeker. Sadece evde değildir çekilen zorluklar; okulda da kırık dökük sıralar, yakacak sıkıntısı ve tavanın akması gibi sorunlar

vardır. Hele hayvanların hastalanıp telef olması açlığı da beraberinde getirir. Çocuğun ise tek korkusu arkadaşı Gülibik'in hastalanıp ölmesidir.

Kış bitip de bahar gelince, rengarenk çiçekler yüzünü gösterdiğinde ve Gülibik yeniden ötmeye başladığında çocuk çok mutlu olur. Gülibik'i bir dakika bile aklından çıkarmayan çocuk, onu rüyalarında bile görür. Bir gün baba, pazar yerine yine tavuklarını satmaya götürür. Ama bu sefer yanına Gülibik'i de alır. Ayaklarından bağlı Gülibik'i pazarda satmaya götüren babasını gören çocuk, onu vazgeçirmek için babasıyla beraber gider. Çocuk, Gülibik'i satılmaktan kurtarır; ancak baba, pazar yerinde gördüğü horoz dövüşünde Gülibik'i dövüştürmeyi aklına koyar.

Baba yoksulluğun sıkıntısını çeker. Aç kalmamak ve ailesini geçindirmek için son çare Gülibik'i dövüştürmektir. Bir sabah Gülibik'i kaptığı gibi pazar yerine götürür ve oğlunun kendisini vazgeçirme çabasını dinlemek istemez. Horozlar dövüşmeye başlar ve Gülibik yaralanır. Bir süre sonra pazar yerindeki Gülibik artık ölü bir horoz, ölü bir arkadaştır.

Eserdeki Yetişkin Kahramanlar

Baba:

Baba, köyde yaşayan yoksul bir aile babasıdır. Geçimlerini sağlamak için tarla sürer, pazar yerinde tavuk, yoğurt gibi şeyler satarak para kazanmaya çalışır. Baba karakteri okura oğlunun gözüyle tanıtılır:

“Babamla ben yaz aylarında, her Pazar, pazar yerine giderdik. Yumurta, tavuk, yoğurt satar, evimize gerekli öteberiyi alırdık. Yoksul olduğumuz için pazar günleri de çalışmak zorundaydık. Bilmezsiniz, yoksulların hafta tatilleri yoktur. Onlar sürekli çalışmak zorundadırlar. Yoksa aç kalırlar kışın ortasında” (Öner, 2001: 24)

Oğluyla iyi anlaşılan ve kendi okuyamadığı için çocuğuna yeni şeyler öğretmekten hoşlanan baba karakterinin nitelikleri eserde şöyle tanıtılır:

“Babamla tarlada çalışmak yorucu olmasına karşın çok güzel bir şeydi. Toprağı, otları, çiçekleri anlatırdı babam çalışırken. Okulda

öğrenemeyeceğim şeylerdi bunlar. Buğdayı arpadan, arpayı nohuttan, nohudu mercimekten ayırmasını babamdan öğrendim. Kır çiçeklerini, nergisi, sümbülü, sarı çiğdemi, daha nicesini ondan öğrendim. Babam benim ilk öğretmenimdi. Toplama-çıkarmayı daha okula başlamadan ondan öğrenmiştim. Kendisi yeterince okuyamadığı için benim her şeyi çok iyi öğrenmemi isterdi...” (Öner, 2001: 25-26)

Baba aynı zamanda türkü eşliğinde çocuğa yeni öğrenimler kazandırır:

“Babam, bir türkü tuttururdu. İnce, yanık bir sesi vardı. Nedense hüzün verirdi türküleri bana. Babam, bir kez de türkülerle anlatırdı çiçekleri, toprağı, dağları...” (Öner, 2001: 35)

Baba buyurgan ve ciddi bir insandır; tepkileri abartılı değildir; ama oğlu bir hata yaptığında onu hemen azarlar. Çocuğu bir birey olarak görmeyen baba karakteri onun sevincini de önemsemez ve bunu gevezelik, boş iş olarak görür:

Karnemi akşam yemeğinden sonra gösterdim babama. Babam, belli belirsiz gülümsedi, saçlarımı okşayıp:

“Aferin,” dedi. “Ortaokul kasketini hak ettin artık.” (Öner, 2001: 67)

“Seni tembel kerata seni!” diye bağıırıyordu. “İn çabuk düvenden!” (Öner, 2001: 44)

“Gülibik öttü Baba, Gülibik öttü!” dedim.

“Gevezeliği bırak da, şapkamı getir içeriden,” dedi. (Öner, 2001: 41)

“Artık horozların ötüşünü bir yana bırak da derslerine çalış. Okulun neredeyse açılacak, sen tavuklarla, horozlarla uğraşıyorsun,” dedi. (Öner, 2001: 41)

Baba, yoksulluğun ve para kazanamamanın verdiği sıkıntıları yaşarken, bunları ailesine de yansıtır:

“Babam, tarladaki işlerinden fırsat buldukça pazara gitmeye başladı yine. Kıştan sağ kalabilmiş cılız koyunları, tavukları satmadan geri getiriyordu. Çok kızgın oluyordu pazar dönüşlerinde. Ben yattıktan sonra, uzun zaman tartışıyorlardı annemle. Üzülüyordum. Yoksulluk, insanları kırıcı, huysuz, kavgacı da yapıyordu demek.” (Öner, 2001: 66)

“Biz yoksul insanlarız oğlum,” dedi.

“Satacak bir şey bulamazsak aç kalırız. Üstelik kasaba okuluna gidebilmen için kitaplar, defterler, kalemler almalıyız sana. Ya kasket? Kasketi nasıl alırız Gülibik'i satmazsak?” (Öner, 2001: 72)

Eserin sonlarına doğru okur, babada yaşanan değişime şahit olur. Baba, son çare olarak gördüğü horoz dövüşünü kazanacağını düşünerek mutlu olur. Çocuğun gözünden babanın bu durumu aşağıdaki gibi betimlenir:

“Beni duymadı bile. Eğilip yüzüne baktım. Gülüyordu. Çok şaşırdım. İki küçük horoz birbirlerini parçalarken, nasıl gülebilirdi insan?” (Öner, 2001: 76)

“Akşam yemeğinde hiç konuşmadı babam. Kendi kendine düşünüyor, gülüyordu. Annem, ne düşündüğünü sordu.

“Hiç,” diye karşılık verdi babam. Sonra da soyunup yattı erkenden. Bütün gece sigara üstüne sigara içti. Sigarasının ateşi ateşböceği gibi parladı durdu gece boyunca.” (Öner, 2001: 77)

“Otobüste hiç konuşmadı babam. Gülibik'i okşadı durdu. Yol ayrımına gelince de atlayıp indi aşağı. Hızla köye doğru yürümeye başladı.” (Öner, 2001: 77)

“O günden sonra babam, durmadan dövüştürdü Gülibik’i. Ama ben dövüşsün istemiyordum. Bütün horozlar arkadaşıydı onun. Niçin dövüşsündü bir nedeni yokken? Bunları babama anlatamıyordum bir türlü.” (Öner, 2001: 78)

“Babam, çorbasını içmiş, kırık bir aynanın önünde özenle tıraş oluyor, bir yandan da ıslık çalıyordu. Oysa, çok kızardı ıslık çalanlara. Kaç kez engellemişti ıslık çalışımı.” (Öner, 2001: 79)

*“Babamın kucağında bir tek Gülibik vardı. Sevgiyle kucaklamıştı horozu. Çok hızlı yürüyordu, yetişmekte güçlük çekiyordum. Yol ayrımında sık sık göz kırpıp,
“Göreceksin bak, göreceksin,” diyordu.”* (Öner, 2001: 79)

“Babamın Gülibik’i satmaya değil, dövüştürmeye götürdüğünü kesinlikle anlamıştım.” (Öner, 2001: 81)

“Korkma!” dedi babam. “Çok para var bu işte. Bir kazanırsa neler alacağım sana bir bilsen, neler...” (Öner, 2001: 82)

“Sus!” diye bağırdı babam. (Öner, 2001: 82)

Baba artık tüm umudunu Gülibik’e bağlamıştır. Gülibik’in dövüş sonundaki yenilgisi aynı zamanda babanın da yenilgisidir. Bu durum aşağıda somutlanmıştır:

“Babam, ben bir de Gülibik, öylece kaldık dövüş alanında.” (Öner, 2001: 83)

“Babam, bir sigara çıkartıp yaktı. Oflayarak saldı dumanının havaya.” (Öner, 2001: 84)

Çocuğun yaşadığı yoksulluk onun tek arkadaşı Gülibik'le olan dostluğunu da etkiler. Artık yoksulluktan kurtulmak isteğinde olan baba ise Gülibik'i dövüşe sokarak para kazanmayı düşünür. Burada çocuğun horozla kurmuş olduğu duygusal bağ, baba tarafından önemsenmez. Eserde yetişkin karakterin ve çocuğun bir türlü aynı düzleme gelemediği anlatılır. Yazar, çocuğun ve babanın bu olaya bakış açılarını vurgulayarak aradaki derin uçurumu göstermeye çalışır. Bu durum aşağıda somutlanmıştır:

“Korkma!” dedi babam. “Çok para var bu işte. Bir kazanırsa neler alacağım sana bir bilsen, neler...” (Öner, 2001: 82)

“İstemiyordum, hiçbir şey istemiyordum artık. Okula kasketsiz bile gitmeye katlanırdım. Yeter ki Gülibik dövüşmesindi. Ağlamaya başladım.” (Öner, 2001: 82)

Eserde betimlenen baba karakteri çocuğun gözüyle okura tanıtılır. Baba, buyurgan, ciddi ve çabuk sinirlenen geleneksel bir yapıya sahiptir. Çocuğunu bir birey olarak görmez ve yeri geldiğinde otoritesini kullanarak onu dinlemek istemez veya susturur. Bunların yanı sıra baba, eğitime önem veren ve çocuğuna yeni şeyler öğretmekten zevk alan bir karakter çerçevesi çizer. Baba karakteri daha çok davranışları, konuşmaları ve diğer kahramanların yorumuyla oluşturulmuş bir karakterdir. Geliştirilmiş (açık) karakter özelliğine sahip olan baba karakteri, eserin sonuna doğru gösterdiği değişimden dolayı devingen karakter özelliğini taşır.

Anne:

Anne karakteri tipik bir köy kadınıdır. Baba, tarlada çalışıp evi geçindirmeye çalışırken anne de ona destek olup evi çekip çevirmeye uğraşır. Anne karakteri eserde çocuğun gözüyle tanıtılır:

“Annem, pazara götüreceğimiz şeyleri hazırlardı: Tavukları ayaklarından birbirine bağlar, yumurtaların arasına, kırılmasınlar diye saman koyar, hepsini bir bir özenle yerleştirirdi sepete. Yoğurt

bakracının üstüne de temiz bir bez dikerdi tozlanmasın diye.” (Öner, 2001: 29)

“Annem yemekten sonra yataklarımızı dama sererdi.” (Öner, 2001: 39)

“Ama annem, babamın eski ceketini söküp ters yüz ederek, benim için küçültmüştü. Çok sevinmiştim.” (Öner, 2001: 68)

“Annem, dağ otlarından yaptığı bir merhem sürdü yanağına.” (Öner, 2001: 60)

Anne hem duygusal hem de geleneklerine bağlıdır. Ataerkil ailenin “Anadolu kadını” olarak okura tanıtılır:

“Annem ağlamaya başladı. Hep böyle yapardı annem. Sevinince de ağlardı, üzülmünce de. Alişir giderken bir kova da su döktü arkasından: “Su gibi git, su gibi gel, “ dedi. (Öner, 2001: 46-47)

“Akşam yemeklerimiz büyük bir suskunluk içinde geçiyordu. Babam sigara üstüne sigara içiyor, annem, ortalığı toplayıp yataklarımızı seriyordu yere. Bu tatsız günler içinde bitti okul.” (Öner, 2001: 66)

Anne de tıpkı baba karakteri gibi çocuğun horozla olan ilişkisini anlamaz ve onu ciddiye almaz. Bu durum aşağıda somutlanmıştır:

“Koyunları sağan annemin yanına varıp:

“Anne,” dedim. “ Gülibik öttü.”

Annem, süte bulanmış ellerini önlüğünde kurulayıp:

“Bütün horozlar öter,” dedi.

“Ama , bu ilk kez ötüyor anne, anlamıyor musun?”

“Eh, gözün aydın öyleyse.” (Öner, 2001: 40)

Çocuk Gülibik'in ilk kez ötüşünün verdiği sevinci herkesle paylaşmak istemektedir. Fakat ne anne, ne de baba çocuğu dinlemek ve onu anlamak istemez. Oysaki çocuk bu mutluluğunu birisiyle mutlaka paylaşmalıdır.

Yazar burada örtük olarak yetişkinlere bir eleştiri getirmektedir. Yetişkinler küçük şeylerden mutluluk duymazlar, yetişkinler çocukları birey yerine koyup bir türlü dinlemek, ciddiye almak istemezler. Yetişkinlerin değer yargıları çocuğunkinden çok farklıdır ve çocuk, söz hakkına sahip değildir.

Eserdeki anne karakteri, geleneksel anne karakterinin özelliklerini taşımaktadır. Daha çok konuşmalarıyla oluşturulan bu karakter, eserde yeni bir değer geliştirmedeği veya yeni kişisel davranışlar edinmediğinden dolayı durağan bir yapıya sahiptir. Sadece tek bir yönüyle okura tanıtılan anne karakteri geliştirilmemiş (kapalı) bir karakterdir.

VI.2 Alman Çocuk Kitaplarında Yer Alan Yetişkin Kahramanların Karakter Çerçevelerinin Saptanması ve Değerlendirilmesi

a)Konrad ya da KONSERVE Kutusundan Çıkan Çocuk

Yazar: Christine Nöstlinger

Kitabın Özeti:

Tek başına yaşayan Bayan Berti Bartolotti oldukça dağınık ve düzensiz biridir. Geçimini halı dokuyarak kazanan Bartolotti, iş yapmayı sevmeyen, kurallara karşı çıkan, garip giyimli ve garip görünüşlü bir kadındır. En büyük zevki işine yarayıp yaramadığına bakmadan kupon toplayıp gereksiz eşyalar ısmarlamak ve bunları eve yığmaktır.

Bir gün kapısı çalınıp da ısmarlamadığı bir kutunun içinden yedi yaşında bir çocuk çıkınca Berti ne olduğunu anlayamaz; ama yine de kendisine gönderilen bu çocuğa annelik yapması gerektiğine inanır. Konrad, Bayan Bartolotti'nin tersine oldukça düzenli ve "ideal" bir çocuktur. Terbiyelidir, naziktir, asla küfür etmez, saygılıdır, iyi eğitim almıştır ve çok zekidir. Yaşının gerektirdiğinden fazla bir olgunluğa sahiptir. Fabrika üretimi olan bu çocuktaki tek eksiklik, duygularının ve yaşam deneyiminin olmamasıdır. Bu durum da Konrad'a bazı güçlükler çıkarır.

Bayan Bartolotti'nin eczacı arkadaşı Bay Egmon, Konrad'la tanışınca ona babalık yapmaya karar verir. Berti başta bu fikre karşı çıksa da Konrad'ın bir babasının olması gerektiğine o da katılır. Konrad, Egmon'un istediği gibi "ideal" bir çocuktur. Ama Berti, Konrad'ın daha duygu dolu ve "normal bir çocuk" olması için çaba sarf eder. Buna rağmen Konrad, fabrikada ona öğretilen davranışların dışına çıkmak istemez ve çıkamaz. Çünkü o öyle üretilmiştir. Bu yüzden okuldaki arkadaşları tarafından da sevilmez. Onu seven tek bir kişi vardır o da; alt kat komşusu Bayan Rusika'nın kızı Kitti'dir. Kitti Konrad'ın okuldaki çocuklar tarafından hor görülmesine ve ona kötü davranılmasına razı olmaz ve onu koruması altına alır. Kitti'nin doğum günü partisiyle birbirlerine iyice yakınlaşan iki arkadaş, artık birbirinden ayrılmaz uyumlu bir ikili olur.

Konrad her çocuk gibi anne ve babasının iyi geçinmesini ister. Bayan Bartolotti ile Bay Egmon ise bir türlü fikir birliğine varmaz ve sürekli tartışır. Konrad'a kötü örnek olduklarının farkına geç de olsa varırlar. Artık her şey daha iyiye gitmeye ve Konrad da normal bir çocuk gibi davranmaya başlamışken aniden gelen bir mektup bütün işleri altüst eder. Konrad fabrika müdürü tarafından geri alınmak istenmektedir. Fakat Berti, Egon ve Kitti Konrad'ı geri vermeye hiç niyetli değildir. Konrad da geri gitmek istememektedir. Bunun için acil bir plan yapan Berti ve Kitti, Bay Egmon'un sayesinde Konrad'ı gökmavisi kıyafetli adamların elinden kurtarmayı başarır. Konrad da artık "ideal" kalıplardan kurtulmuş "normal" bir çocuk olma yolunda ilerler.

Eserdeki Yetişkin Kahramanlar

Bayan Berti Bartolotti:

Berti Bartolotti karakteri kocası tarafından terkedilmiş, yalnız yaşayan bir kadındır. Eserde Bartolotti karakteri şöyle tanıılır:

"Bayan Bartolotti kendisine söylenenleri, verilen görevleri, ancak biri ona "yavrucuğum" dediğinde yerine getirmeye alışmıştı. Annesi çoktan ölmüş, Bay Bartolotti de çoktan evi terk etmişti."
(Nöstlinger, 2003: 10)

Bayan Bartolotti'nin en büyük tutkusu gazete ve dergilerdeki kuponları keserek bir şeyler ısmarlamaktır:

“Bayan Bartolotti'nin bir saplantısı vardı. En sevdiği şey kuponlar, eşantyonlar, ısmarlama ve indirimli ürünlerdi. Bir gazete, kitap ya da dergiye iliştilmiş böyle bir sipariş kartı veya kesilecek bir kupon bulduğunda, bunu koparır ya da keser, doldurup gönderirdi. Bu uğraş onu öylesine sarardı ki, neleri ısmarladığını ya da bu nesnelere gereksinimi olup olmadığını hiç düşünmezdi bile. Bayan Berti Bartolotti'nin bu sipariş tutkusu yüzünden evine en olmadık nesnelere gelmişti....” (Nöstlinger, 2003: 15-17)

Bayan Bartolotti aynı zamanda düzensiz, sakar ve dağınık karakter özellikleriyle ön plana çıkar, temizliği ve düzeni önemsemeyen ve sevmeyen yapısıyla betimlenir:

“Bayan Bartolotti yiyip içerken sürekli sallandığından -zaten sallanan sandalyeler sallanmak içindir- açık mavi sabahlığının önü kahverengi kahve ve sarı yumurta lekeleri içinde kalmış, yakasından içeri de ekmek kırıntıları kaçmıştı. Bayan Bartolotti ayağa kalkıp, bütün kırıntılar sabahlığının altından aşağıya dökülünceye kadar oturma odasının ortasında tek ayağının üstünde zıpladı. Ardından baldan yapış yapış olmuş parmaklarını yaladı.” (Nöstlinger, 2003: 9)

“Bayan Bartolotti banyoya gitti. Canı küveti doldurup sıcacık, güzel bir banyo yapmak istemişti. Ancak ne var ki, küvette kırmızı japonbalıkları yüzüyordu. Bu yedi küçük ve dört büyük japonbalığını Bayan Bartolotti bir gün önce su değişikliğine gereksinimleri olduğunu fark edip, akvaryumdan almış ve küvete koymuştu.” (Nöstlinger, 2003: 10)

“Bayan Bartolotti şöyle sıcacık, güzel bir duşla yetinmeye karar verdi. (Banyosunda bir de duş kabini vardı.) Ancak ne yazık ki duş kabininin

katlanan kapısı sıkışmıştı. Aslında kapı sıkışmamıştı da, Bayan Bartolotti blucin pantolonlarını ve svetşörtlerini kurutmak için bir çamaşır ipini pencereden duş kabininin kenarına dört kez doladığı için açılmıyordu.” (Nöstlinger, 2003: 11)

“Bayan Bartolotti, Konrad’ı yatak odasına götürdü. Yatağının üstündeki dergileri, gazeteleri, aşk romanını, kurabiye ve şeker kutularını kaldırdı. Dökülmüş kurabiye kırıntılarını eliyle yere süpürüp, yastıkları düzeltti.” (Nöstlinger, 2003: 27)

“Bayan Bartolotti için temizlik dünyanın en berbat işi olduğunda kendini acınacak durumda hissediyordu.” (Nöstlinger, 2003: 57)

Eserde Bayan Bartolotti’nin hoşlanmadığı sözcükler olarak tanımlanan kelimeler aslında onun karakteri hakkında okura ipucu verir:

“Bayan Bartolotti’nin aslında sevmediği bir sürü sözcük vardı. Doğru dürüst, görgülü, ağırbaşlı ve düzenlinin dışında şu sözcükleri de sevmezdi: Amaç, mantıklı, her gün, eğitici, terbiye, terbiyeli, gelenek, ev kadını, uyumlu, uygun.” (Nöstlinger, 2003: 60)

Berti karakteri kıyafetine de önem vermeyen eline ne geçerse giyen biridir. Yaşadığı apartmandakiler ise onu tuhaf biri olarak tanırlar:

“Bayan Bartolotti kimseyi kızdırmak istemiyordu. Yalnızca, dolaptan ilk eline geçeni alıp giyiverirdi hep. Ya da bir gün, kırmızı bir şey taşımak ister, dağcı pantolonu da şöyle güzel bir kırmızıysa, o zaman onu üstüne geçiriverirdi.” (Nöstlinger, 2003: 31-32)

“Bayan Bartolotti apartmandakilerle pek konuşmazdı zaten; çünkü, onlar da Bayan Bartolotti’yle konuşmak istemezlerdi. Apartmandakiler Bayan Bartolotti’yi “tuhaf ötesi” bulurlardı. Giydiği acayip giysilerden dolayı. Ve yüzüne sürdüğü renk renk boyalardan dolayı. Ve çoğu

zaman merdivenlerde kendi kendine konuştuğu için.” (Nöstlinger, 2003: 62-63)

Bayan Bartolotti'nin mesleği eserde aşağıdaki gibi betimlenir:

“Berti Bartolotti kentin en güzel, en renkli halılarını dokurdu. Onun halılarını satan halıcılar ve mobilyacılar müşterilerine hep şöyle derlerdi: “Bayan Bartolotti bir sanatçıdır. Gerçek bir sanatçı! Onun halıları küçük birer sanat eseridir. Onun için bu kadar pahalılar.” (Nöstlinger, 2003: 14)

Bayan Bartolotti karakteri çocukları tanımayan, onlara nasıl davranılması gerektiğini bilmeyen bir yapıya sahiptir. Bartolotti, bir yandan yetişkinlerin çocuklara karşı tutumlarını eleştirirken bir yandan da sorumlu bir anne gibi davranmak için kendi kendine telkinde bulunur:

“Merhaba Konrad” dedi. Bir yandan da, yedi yaşındaki oğlanlarla nasıl selamlaşılır acaba, diye düşünüyordu. Yedi yaşındaki oğlanları öpmek daha mı iyi olurdu acaba. En azından sarılmak. Ya da omzunu okşamak. (Yedi yaşındaki oğlanlara nasıl davranılacağını bilmiyordu.) (Nöstlinger, 2003: 35)

“Bayan Bartolotti çocukların böyle şeyler yapmasına izin verilip verilmediğinden pek emin değildi. Kendi zamanında çocukların bunu yapmamaları gerektiğini söyledi” (Nöstlinger, 2003: 66)

“Bayan Bartolotti omuz silkti. “Nerden bileyim! Herhalde, yetişkinler çocukları kandırmaktan müthiş zevk alıyorlar. O zaman kendilerini çok akıllı ve zeki sanıyorlar”...”Yetişkinler sürekli çocukları kandırmak isterler. Durmadan onlara kendilerini örnek gösterirler: Bakın biz ne kadar güçlü, ne kadar akıllı, ne kadar zeki, ne kadar iyiyiz...” (Nöstlinger, 2003: 71)

“Yavrucuğum” dedi kendi kendine, “iyi bir anne sevgili Konrad’ı için doğru dürüst, düzgün ve besleyici bir akşam yemeği hazırlamalıdır” (Nöstlinger, 2003: 75)

“Zaten doğru dürüst yemek pişirmiyorum, suratım da çok boyalı. Egon bile, iyi bir anne olmadığımı söylüyor!” diye sürdürdü.”(Nöstlinger, 2003: 128)

Bayan Bartolotti sorumluluk almayı sevmeyen ve üstüne düşenleri yapmaktan hoşlanmayan biridir. Bayan Bartolotti'nin bu özelliği Bay Egon'un gözüyle aşağıdaki gibi tanıtılır:

“Senin tümüyle değişmen gerek. Daha düzenli, daha anaç ve daha görgülü olmak zorundasın!

“Ağırbaşlı olmalı ve tuhaf giysilerle dolaşmayı bırakmalısın!

“Ortalığı toplamalı, düzenli yemek pişirmeli ve söylediklerine dikkat etmelisin artık. Yalnızca yedi yaşında bir oğlan için iyi ve yararlı olacak laflar sarf etmeye dikkat etmelisin!” (Nöstlinger, 2003: 59)

“Sen çok iyi ve çok hoş bir insansın, yavrucuğum; ama Konrad gibi özel bir çocuğu yetiştirmeye uygun değilsin.” (Nöstlinger, 2003: 109)

Bayan Bartolotti karakteri klasik anne babanın tutumunun tersini sergileyen bir yapıdadır ve o çağdaş eğitimden yanadır. Çocukları sıkıcı kurallara boğan, onları bir birey olarak görmek yerine hep çocuk muamelesi yapan, en küçük bir şeyde azarlayan, horlayan hatta aşağılayan ebeveynlerin tam tersine Bayan Bartolotti, çocuğun özgür bırakılması ve araştırmaya yöneltilerek, keşfederek öğrenmesi gerektiğini savunur:

“Bayan Bartolotti biraz düşündü. Evde bir oturma odası, bir çalışma odası, bir yatak odası, bir mutfak, bir giriş holü ve bir de banyo bulunuyordu. Her odanın da dört köşesi vardı. Yani tam yirmi dört köşe. Konrad’ın herhangi birinde oynayabileceğini söyledi. Hatta,

isterse yirmi dört köşenim yirmi dördünde de oynayabilirdi. Ayrıca, odaların ortalarını da kullanabileceğini söyledi” (Nöstlinger, 2003: 41-42)

“Hep başkalarının ne yaptığına bakarsan, sen de hep onların yaptığını yaparsın; sonunda da, onlardan biri olur ve kendi kendine bile katlanamamaya başlarsın,” dedi. (Nöstlinger, 2003: 107)

Bayan Berti Bartolotti karakteri, sıradışı karakter çerçevesiyle okura tanıtılır. Daha çok konuşmaları ve davranışlarıyla geliştirilmiş olan Bartolotti karakteri, aynı zamanda devingen bir yapıya sahiptir. Bu karakter bir çok yönüyle okura tanıtıldığından iyi geliştirilmiş (açık) bir karakterdir. Berti'nin karakter çerçevesi, inandırıcı yapısıyla somutlanır. Eserin başında yalnız yaşamaya alışkın ve çocuk yetiştirmekten anlamayan Bartolotti karakteri eserin sonunda Konrad'dan ayrılmak istemeyen bir anne olup çıkar. Bartolotti'nin karakter özelliğinde olay örgüsüyle paralel olarak meydana gelen bu değişim, yavaştır ama inandırıcı temellere dayanır.

Yazar, yetişkinlerin ideal çocuk yaratma çabasından vazgeçmesi gerektiğini Berti Bartolotti karakteri aracılığıyla iletir. Berti karakteriyle tanışan çocuk, yetişkinlere artık eleştirel bir gözle bakmayı öğrenir.

Bay Egon:

Eczacı Bay Egon karakteri Bayan Bartolotti'nin en iyi arkadaşıdır. Eserde Bay Egon okura aşağıdaki gibi tanıtılır:

“Bay Egon da en güzel yıllarını yaşıyordu. Elli beş yaşındaydı. Haftada iki kez Bayan Bartolotti'yle arkadaşlık ediyordu. Haftada bir kez o, Bayan Bartolotti'yi ziyaret eder; bir kez de Bayan Bartolotti onu ziyaret ederdi. Birlikte önce sinemaya ya da tiyatroya, sonra yemeğe, sonra şarap içmeye giderler, sonra da kahvede otururlardı...” (Nöstlinger, 2003: 12-13)

“Bay Egon her gün sekiz saat eczanedeydi; ama onun bundan başka bir işi olmadığını düşündü Bayan Bartolotti. Bay Egon’un ne karısı, ne bir arkadaşı, ne de – Konrad dışında – çocukları vardı; tenis oynamaz, maça gitmez, kitap okumaz, televizyon izlemez, yürüyüşe çıkmaz, satranç oynamazdı.” (Nöstlinger, 2003: 68)

Bay Egon karakteri aslında Berti gibi çok fazla çocuklardan hoşlanmayan biridir; ama Konrad gibi bir ideal çocuk karşısında bu duyguları değişir:

“Bay Egon Konrad’ı büyük bir hoşnutlukla süzüyordu. Normalde Bay Egon değil çocukları büyük bir hoşnutlukla, ortalama bir hoşnutlukla bile süzmezdi hiç” (Nöstlinger, 2003: 52)

Bay Egon eserde Bayan Bartolotti’nin gözüyle aşağıdaki gibi tanıtılır:

“... ille de bir baba gerekliyse, bu ne diye Egon gibi sıkıcı, usandırıcı biri olsun ki, diye düşünüyordu. Egon benim için haftada -iki gün- arkadaşı, ama baba değil herhalde, diyordu içinden.” (Nöstlinger, 2003: 57)

“Onun için üzme canını” dedi Bayan Bartolotti. Konrad’ı eve soktu. “Yaşlı keçinin tekidir o!” (Nöstlinger, 2003: 93)

Bay Egon karakteri diğer geleneksel babalar gibi çocuğunun başarısını ön planda tutan ve bununla gurur duyan bir babadır:

“Eczacı Egon, Konrad’ın “öğretmenlerin hayalindeki harika öğrenci” olduğunu öğrenince, göğsü gururla kabardı.” (Nöstlinger, 2003: 120)

*“Eminim daha ilk günden pekiyi almıştır,” dedi Bay Egon
“Bu hiç umurumda değil,” diye bildirdi Bayan Bartolotti.* (Nöstlinger, 2003: 89)

Bayan Bartolotti ve Bay Egon birbirine zıt iki karakterdir. Bayan Bartolotti Konrad'ın başarısını değil, mutluluğunu önemserken, Bay Egon sadece onun başarısıyla ilgilenmektedir. Bu durum Konrad'ın ilk okul gününü anlatan örnekle aşağıda somutlanmıştır:

“İyi miydi?” diye sordu Bayan Bartolotti.

“Pekiyi aldın mı?” diye sordu Bay Egon da. (Nöstlinger, 2003: 89)

Bay Egon karakteri Bayan Bartolotti ile o kadar zıt düşmektedir ki birbirleriyle kavga etmeden bir dakika bile duramazlar. Bu durum aşağıda somutlanmıştır:

“Bay Egon gözlerini kırptırdı, ama mutfak taburesinden kalkmadan, “Beni istediğin kadar aşağılayabilirsin, yavrucuğum; oğlum söz konusu olduğu sürece her şeye dayanırım,” dedi. (Nöstlinger, 2003: 110)

“Bayan Bartolotti, Bay Egon'a daha bağırarak niyetindeydi. Hatta onu evden kovmak, kollarının altından tutup sürükleyerek mutfaktan çıkarmak, koridor boyunca ite kaka kapı dışarı etmek istiyordu...” (Nöstlinger, 2003: 110)

“Konrad'ın benim yanıma taşınmasını istiyorum,” dedi Bay Egon. “Ben senden daha çok sorumluluk sahibiyim ve senden daha çok param var. Ona birinci sınıf bir dadı tutabilirim, onu en iyi özel okullardan birine yollayabilirim ve ona birinci sınıf bir-“

“Sen kendin birinci sınıf bir aptalsın!” diye onun lafını ağızına tıkadı Bayan Bartolotti. (Nöstlinger, 2003: 111-112)

Her şeyiyle mükemmel olan, hata yapmayan, saygılı, düzenli, terbiyeli, akıllı; kısaca “ideal” bir çocuk olan Konrad, her anne-babanın istediği gibi idealize edilmiş bir karakterdir. Böyle bir çocuk ancak fabrika üretimi olabilir. Konrad, klasik anne-babanın ondan beklediği her davranışı sergiler. Bu tip anne ve babanın çocuktan beklentisi ise sadece başarıdır.

Çocuğun duygularından çok, aldığı övgüler veya okuldaki başarısı önemsenir. Bay Egon da bu anne-baba örneğini temsil eden bir karakterdir. Bay Egon, Konrad'ın başarısıyla kendi başarısıymış gibi gurur duyar:

“...Sonra da, Konrad okulda birbirinden iyi notlar aldığında duyacağı babalık sevinci dolayısıyla daha şimdiden son derece mutlu olduğunu söyledi.” (Nöstlinger, 2003: 58)

Bay Egon karakteri eserde geleneksel eğitim anlayışına sahip, klasik anne-babayı temsil eden bir karakter olarak daha çok konuşmalarıyla geliştirilmiş bir karakterdir. Yazar, iki zıt karakteri, Bay Egon ile Bayan Bartolotti karakterini aynı düzlemde buluşturarak çatışma yaratır ve okura iki yetişkin karakter örneğini sunar. Böylece okurun yetişkinlere eleştirel bir gözle bakabilmesini sağlar.

Eser boyunca Egon karakteri, ayrıntılı bir biçimde betimlenerek okura sunulduğu için iyi geliştirilmiş (açık) bir karakterdir. Eserin başında Konrad'ın “ideal” çocuk olmasından gurur ve mutluluk duyan Bay Egon, eserin sonunda onun eskisi gibi “ideal” bir çocuk olmasını istemez. Bay Egon, yeni kişilik özellikleri kazandığından dolayı devingen bir yapıya sahiptir.

Bay ve Bayan Rusika:

Bay ve Bayan Rusika, Bayan Bartolotti'nin alt kattaki komşusudur. Oldukça meraklı olan bu ailenin bir de Kitti adında bir kızı vardır:

“Kapıyı Bay Rusika açtı. Bay Rusika'nın arkasında Kitti durmuş merakla bakıyordu. Onun arkasındaysa daha da merakla bakan Bayan Rusika duruyordu.” (Nöstlinger, 2003: 62)

“Bayan Rusika da çoğu insan gibi meraklıydı....” (Nöstlinger, 2003: 131)

“Bay ve Bayan Rusika terbiyeli insanlardı ve terbiyeli insanların yaptığı gibi pek bir şey sormadılar...” (Nöstlinger, 2003: 63)

“Böyle bir kadının bu kadar iyi eğitilmiş bir çocuğu olması çok tuhaf ya, neyse. Hem birdenbire nasıl böyle bir oğlu olduğunu merak ediyorum doğrusu.” (Nöstlinger, 2003: 117)

Bay ve Bayan Rusika, kızları Kitti'ye oldukça sert ve kuralcı davranır. Rusika ailesi çocuğa verilmesi gereken eğitimin en doğrusunun bu şekilde olduğuna inanır:

“Sonra da buz gibi bir sesle, “Haydi, gidiyoruz; yemek soğuyor. Davetsiz gidilen yerde bu kadar kalınmaz! diye çıkıştı Kitti'ye” (Nöstlinger, 2003: 73)

“... O sırada elini uzatmış bebeği almak üzere olan Kitti'ye, “Asla olmaz!” diye bağırdı.” (Nöstlinger, 2003: 73)

“...Bay Rusika, “Doğru dürüst yesene, kızım!” diye çıkıştı.” (Nöstlinger, 2003: 162)

“Okul bittikten en geç on beş dakika sonra evde olacaksın! diye bağırmıştı Bayan Rusika. “On beş dakikayı bir dakika geçirirsen, karışmam!” (Nöstlinger, 2003: 117)

Bayan Rusika, çocuğun hayatının doğal bir parçası olan “oyun oynamayı” bile belli kısıtlamalar ve kurallar dahilinde izin verir. Aşağıda bu durum Kitti'nin doğum günü partisi örneğiyle somutlanmıştır:

“Bayan Rusika, elinde ıslak bir bez, koşarak çocuk odasına girdi. Kakao lekesini ovalayıp silerken, bir yandan da, “Niye dikkat etmiyorsunuz? Artık bebek değilsiniz ya!” diye sızlanıp duruyordu. Kakao lekesi çıkmak bilmiyordu” (Nöstlinger, 2003: 100)

“Bayan Rusika oturma odasına gelip, televizyonu açtı ve doğum günü

kutlamasının sona erdiğini bildirdi.” (Nöstlinger, 2003: 104)

Bayan Rusika da Bay Egon gibi toplumun değer yargılarının ve normlarının asla dışına çıkmayan bir karakterdir. Onun için “çocuk” kavramı; uslu uslu oturup dersini çalışan, gürültü yapmayan, terbiyeli ve düzenli biri anlamına gelir. Bay ve Bayan Rusika'nın çizdiği karakter çerçevesi Bayan Bartolotti'yle zıt düşer. Yazar, Bayan Bartolotti'nin karakter özelliklerinin okur tarafından iyi anlaşılmasını kolaylaştırmak için Rusika ailesini (özellikle Bayan Rusika'yı) oluşturmuştur. Tek bir yönüyle okura tanıtılan Rusika karakterleri iyi geliştirilmemiş (kapalı) karakter özelliğini taşır. Daha çok davranışları ve konuşmalarıyla oluşturulan Rusika karakterleri eser boyunca yeni değerler geliştirmediği ve yeni davranışlar edinmedikleri için durağan bir yapıya sahiptir.

Öğretmen Stainz:

Öğretmen Stainz, Bay Egon gibi öğrencilerinin sadece başarısına önem veren ve bununla gurur duyan biridir. Konrad da beklediği gibi başarılı bir öğrenci olunca öğretmenin gözdesi haline gelir. Ama aynı durum sınıf arkadaşları için geçerli değildir. Konrad arkadaşlarıyla değil öğretmeniyle her konuda birlik olunca arkadaşları tarafından “sevilmeyen” çocuk olur. Bunu umursayan tek yetişkin ise Bayan Bartolotti'dir:

“Öğretmenleri Bayan Stainz, saat başı neredeyse üç kez, “Konrad’ı örnek alın!” diyordu. Çocuklar bundan hiç hoşlanmıyordu.” (Nöstlinger, 2003: 118)

“Beşinci gün Bayan Stainz, Konrad’ı sınıf başkanı yaptı. Ders aralarında ne zaman “bir koşu sekreterliğe” ya da öğretmenler odasına gitmek için sınıftan dışarı çıksa, Konrad’ın kürsüye oturup, sınıfa göz kulak olması gerekiyordu...” (Nöstlinger, 2003: 120)

“Ötekiler, “Oyun bozan, pis herif!” diye homurdanırken, Konrad denge aletinin üstünde çalışmaya başlamıştı.

“Aferin sana, Konrad” diye övdü onu öğretmen hanım.” (Nöstlinger, 2003: 122-123)

Öğretmen Stainz karakteri Bayan Bartotti karakterine tezat oluşturur. Bu karakter konuşmalarıyla oluşturulmuş bir karakterdir. Eser boyunca tek bir özelliğiyle okura tanıtılan ve herhangi bir değişim göstermeyen öğretmen Stainz karakteri iyi geliştirilmemiş (kapalı) ve durağan bir yapıya sahiptir.

b)Büyükanne

Yazar: Peter Härtling

Kitabın Özeti:

Anne ve babasını bir trafik kazasında kaybeden beş yaşındaki Kalle, yalnız yaşayan büyükanne Erna Bittel ile beraber kalmaya başlar. Büyükanne bildiğimiz büyükannelerden oldukça farklıdır; oturduğu mahalle halkı tarafından tanınan ve sevilen, hazırcevap ama biraz da aksi bir ihtiyardır. Büyükanne ve torun aralarındaki kuşak farkına rağmen iyi anlaşır. Ama iki tarafın da birbirine alışması zor olur.

Büyükanne zaman zaman hayatını aniden değiştiren bu torunu yetiştirmeyi üstlenmekle iyi yapıp yapmadığına dair kuşkulara kapılır. Kimi zaman torununu büyütmeye ömrü yetmeyecek diye düşünüp endişelenir. Kalle ise büyükannenin bu düşüncelerinden habersiz, onun yaşam tarzına ayak uydurmaya çalışır ve onun sürekli geçmişten söz etmesini sıkıcı bulur. Oysa ki büyükannenin en çok zevk aldığı ve kendini en iyi hissettiği anlar bunlardır.

Büyükanne Kalle'nin annesi hakkında konuştuğunda Kalle çok sinirlenir. Büyükannenin sürekli annesini kötülemesine bir anlam veremez. Bir süre sonra büyükannenin aslında kendi tarafında olduğunu gören Kalle büyükanneye hayranlık duymaya başlar. Onun boyun eğmeyen güçlü karakteriyle gurur duyar ve kendine örnek almaya başlar. Büyükanne ise her gün yaptığı iç hesaplaşmalar sonucu yeni kararlar alır.

Kalle okula başladıktan sonra büyükanne için bir birey olmuştur artık.

Beraber geziye çıkarlar, yaşlılar evini ziyaret ederler, büyükanne Kalle'nin futbol oynamasına izin verir. Öğretmenin gönderdiği mektubu yırtan Kalle'nin zor duruma düşmemesi için büyükanne ona arka çıkar. Sosyal hizmetlerden gelen görevli de büyükannenin torununa bakabildiğine ikna olur. Kısaca her şey yolunda gider ta ki büyükanne aniden hastalanana kadar. Büyükannenin hastaneye kaldırılmasıyla Kalle, ilk defa yaşlılık ve ölüm duygusunun ne olduğunu anlar. Kesinlikle büyükannedan ayrılmak ve onun öleceğine inanmak istemeyen Kalle, aslında büyükannenin yaşam kaynağıdır.

Eserdeki Yetişkin Kahramanlar

Büyükanne (Erna Bittel):

Eserin başında büyükanne tek başına yaşayan, yaşlı olmasına rağmen kendini genç hisseden, neşeli bir karakterdir. Büyükannenin bu karakter özellikleri eserde şöyle tanıtılır:

“Büyükanne kendini oldukça genç hissedirdi. Dıştan yaşlı bir kadın gibi görünüyor olabilirim ama içimde bir genç kız var, derdi...” (Härtling, 1993: 5)

Zengin olmamasına rağmen mutlu olmayı bilen büyükanne karakteri, okura Kalle'nin gözünden diğer yaşlılardan daha farklı ve tuhaf biri olarak tanıtılır:

“Büyükanne zengin biri değildi, bazen azıcık emekli maaşına ve yüksek makamlara gelememiş rahmetli kocasına söylenirdi, gene de gülmeyi, homurdanıp durmaya yeğlerdi...” (Härtling, 1993: 5)

“Yalnızca büyükannesi diğerlerine benzemiyordu. Gelmişti, galiba ağlamıştı da, ama sonra durumu ele almıştı: Hayat devam etmek zorunda, öyle ya da böyle sürecektir!” (Härtling, 1993: 7)

“Büyükannede bir çok şey başkalarından farklıydı.” (Härtling, 1993: 11)

“Büyükanneyle geçen günler çok değişikti ve her gün birbirinden ilginç olaylar yaşanıyordu.” (Härtling, 1993: 13)

“Kalle söylemek istediklerini çok zor belirtebildi. Sen de yaşlısın büyükanne, ama böyle değil, çok farklı.” (Härtling, 1993: 76)

Eserde büyükanne karakterinin açık göz ve hazırcevap karakter özellikleri de vurgulanır:

“Büyükannenin hazırcevaplıkta üstüne yoktu ve bu Kalle'nin çok hoşuna gidiyordu. Kendisine laf söyletmezdi ve kimseden korkusu yoktu. Korku duyan daha çok satıcıları...” (Härtling, 1993: 15)

“Dağıtımdan sonra alışveriş yapırdı. Büyükanne mahallenin esnafına korku salmıştı. Kendine kazık atılmasına asla izin vermezdi. Büyükanne şöyle derdi: Madem bir kuruşu kazanmak için canım çıkıyor, harcarken de onların canına okurum” (Härtling, 1993: 13)

Büyükanne karakteri torununu ciddiye alan ve onu bir birey olarak gören bir yetişkin karakterdir. Bu durum okura aşağıdaki gibi somutlanır:

“Alışık olmadığı tonda yüksek sesle konuşurdu, çoğu zaman pek de terbiyeli sayılmayacak sözler söylerdi ve babasına Kalle'nin yaşındaymış gibi davranırdı. Annesi için sulu göz derdi babasına da pısrırık. Kalle'ye Kalle derdi. Hiçbir zaman küçük adam, tatlı çocuk, delikanlı demedi. Onu ciddiye alırdı.” (Härtling, 1993: 9)

*“Sen artık yeterince büyüdün. Senin yardıma gereksinme duymadan yaşamayı istiyorum Kalle, ama...
Ne demek “Yardıma gereksinme duymadan?”
Şu demek ki, artık seni çocuk yerine koyamam. Ama göz kulak olmam gerekiyor gene de.” (Härtling, 1993: 28)*

Yazar, çocukların zannettiğinin tersine yetişkinlerin her şeyi bilmediğini eleştirel bir biçimde vurgular ve bu durumu büyükanne karakteriyle somutlar :

“...Sen de beceremiyorsun ama, dedi Kalle.

Ben öğrenci değilim, diye durumu açıkladı büyükanne.

Ama sen büyüksün, büyükanne, bunları bilmen gerek, dedi Kalle”

(Härtling, 1993: 49)

Büyükanne kendi yaptıklarını sürekli sorgulayan, kendiyle iç hesaplaşma içinde olan bir yapıya sahiptir:

“İşte çocuk yanımda. Ben delinin tekiyim, yaşlı bir kadın ve yanında bir çocuk; kendi başının çaresine bakacak yaşa gelene kadar on, on beş sene ister. Kalle için yüz yaşına kadar mı yaşamam gerekiyor?..”

(Härtling, 1993: 10)

“Kalle konusunda yanlış yapıyor olabilirim. Şimdi de mektup olayı. Acaba Kalle’ye elimden geldiğince iyi davranıyor muyum? Ama iyi ne demek? Ona bağırp çağırırmaktansa onunla konuşmayı yeğlerim. Bağırarak beni yoruyor zaten. Evet, ona iyi davranıyorum, çünkü onu seviyorum. Sevginin en iyi eğitim aracı olduğu söyleniyor. Acaba yalnızca sevgi yeterli mi?...Ya işlerimiz yolunda gitmezse, Kalle’nin ve benim? O zaman ne olacak? İşte şimdi abartıyorum. Biliyorum. Ama bu bana yararlı oluyor.” (Härtling, 1993: 52)

“Kalle, ona ne yalanlar uydurduğumu bir bilse. İşte şu futbol olayı. Onun için korkuyordum aslında. Orda burda sürttüğünü, beni aldattığını, sevimli öğretmenin ve futbol sahasının gerçekte olmadığını düşünüyordum. Ondan şüphelendiğim için öyle utandım ki. Böyle şeyler bir daha olmasın, Erna Bittel” (Härtling, 1993: 62)

“İşte sonun geldi, Erna Bittel, diye düşündüm ve çocuk doktora koştuğunda her şey bir anda aklımdan geçti. Bundan sonra Kalle'nin başına neler geleceği, birinin onu yanına alıp almayacağı... Yoksa yurda gitmek zorunda mı kalacaktı? Kimse bir şey fark etmesin diye kalkmak istedim, ama halim çok kötüydü ve ölümü düşündüm.” (Härtling, 1993: 90)

Büyükanne geliniyle iyi anlaşamaz. Okur bu duruma, büyükanenin kendiyile olan iç hesaplaşmalarında tanık olur:

“Ölümünden yıllar geçtikten sonra bile hala annesini eleştirecek bir şeyler buluyor. Bazı şeyleri yanlış yaptığını düşünüyor. Özellikle Kalle'nin eğitimi konusunda.” (Härtling, 1993: 63)

“Tamam, gelinimi hiçbir zaman sevemedim, çocuğun hala annesine bağlı olmasını da anlıyorum. Ben onun büyükannesiyim... ben yaşıyorum. O onun annesiydi... artık yaşamıyor. Bir melek değildi gerçekten, ama Kalle onu melek yapıp çıktı. Annesi aleyhinde söylediğim en ufak bir lafın onu bu denli çileden çıkarması mı gerekiyor? Komik, bu çocuk beni adeta buna kışkırtıyor: “Ama annem böyle yapardı...” “-” Evet tamam, gene de ben buradayım işte. Ve ölüm bir insanı olduğundan daha iyi yapmaz. Bundan sonra gayret edeceğim ve onu kışkırtmayacağım. Pek kolay olmayacak” (Härtling, 1993: 65)

“Komik. Annesini düşündüğüm zaman hala sinirleniyorum. Aslında kötü biri değildi. İyi bir anneydi. Yalnızca her şeyi benden farklı yapardı. Çocuğa benim gibi göz kulak olmuyordu. Çocuklara kendi başlarının çaresine bakmayı erken öğretmek gerekir, derdi inatla. Olabilir ama onlara bu yaşlarda yardımcı olmak gerek. Ben de yardım ediyorum zaten, derdi. Ben buna pek inanmazdım... Birbirimizden pek hoşlanmazdık, bu doğru. Sinirime dokunurdu. Ben de onu

sinirlendirirdim herhalde. Şimdi düşünüyorum da, keşke onunla bu kadar kavgalaşmasaydık.” (Härtling, 1993: 24)

Büyükanne karakteri yeniliklere uyum sağlamakta güçlük çeken, gelenekçi bir yapıdadır:

“Şimdi ben Bayan Erna Bittel miyim, yoksa herkesin parmağında oynattığı yersiz yurtsuz biri mi? Hayır, arık Kalle başımın etini de yese, bir daha böyle geziye çıkmam. Gezilere alışkın değilim. Çalışmak ve insanlarla başa çıkmak zorunda kaldım. Yabancı yüzler beni huzursuz ediyor. Ama bu çocuk dünyayı tanımalı. Bir çözüm bulacağım. Benim için Münih’teki bu sokak, Bavyera ormanlarındaki nefis tatilden daha güzel. Kalle’nin kuyruğuna takılmam gerekli mi, benim gibi yaşlı biri... Bir tatil kampına gitmesi daha iyi olur, çünkü asıl mesele koşmak, macera yaşamak ve tertemiz köy havası almak.” (Härtling, 1993: 45)

“... O yaşlı birinin nasıl görüldüğünü bilmiyor ki. Ayrıca utanıyorum. Ben böyle bir şey yapamam. Ben başka bir zamanın insanıyım.” (Härtling, 1993: 19)

Eserde yazar, çocuğa çağdaş bir eğitim verilmesinin önemini vurgular. Geleneksel büyükanne karakterinin çağdaş eğitime karşı çıkması ile oluşturulan tezat, okurun eğitim sistemine eleştirel yaklaşması sağlar. Büyükanne karakterinin çağdaş eğitime uyum sağlayamaması ve çağdaş eğitim eleştirmesi aşağıdaki gibi somutlanır :

“Sevgili Tanrım nedir bu “Özgür eğitim!” Şimdi benim sabahları ya da akşamları banyodan çıplak mı çıkmam gerekiyor, bu çocuk annesiyle babasından böyle gördü diye?..” (Härtling, 1993: 19)

“Ben bu “çağdaş eğitim” den hiçbir şey anlamıyorum, bütün bu yeni şeylerden de. Yanlış bir şey de yapmak istemiyorum. Ah keşke bunlardan kurtulsam...” (Härtling, 1993: 33)

Büyükanne karakteri güçlü bir karakter gibi görünmesine rağmen içinde korkular taşır. Büyükannenin bu özelliği aşağıda somutlanmıştır:

“İşte bundan korkuyorum. Hasta olabileceğimden korkuyorum. Sonra sana ne olur? Okula gittiğinde, her gün, başına bir şey gelecek diye korkuyorum. İşte bunlar benim korkularım. Onlardan kaçamıyorum ve her gün yeni baştan düşünüp duruyorum, boşa koyuyorum dolmuyor, doluya koyuyorum almıyor. Ve kendimi çaresiz hissettiğimde vitrine gidiyorum ve kendime bir kadeh içki doldurup yuvarlıyorum içkiyi ve kendime şöyle diyorum: Erna, artık korku yok. Bu bir süre idare ediyor” (Härtling, 1993: 55)

Eserin sonlarına doğru büyükanenin karakterinde değişimler görülür. Önceleri kızdığı şeylere şimdi kızmadığı ayrıca kibar ve soğukkanlı davrandığı görülür. Büyükanne karakterinde meydana gelen bu değişim, karakterin devingen bir özelliğe sahip olduğunu somutlar. Aşağıda bu durum örneklendirilmiştir:

“Kalle büyükanesinin kızmamasına çok şaşırıldı. Büyükanne gayet soğukkanlıydı. Öğretmene teşekkür etti, kemiği kontrol etti ve kırılmamış, dedi.” (Härtling, 1993: 59)

“Büyükanne harikaydı. O gün el ilanı dağıtmaya gitmedi, yanında kaldı, televizyonu onun yattığı yerden izleyebileceği şekilde ayarladı ve onunla kızma birader ve kulak elde oynadı. Üçüncü gün Kalle'nin canı sıkılınca ona örgü örmeyi öğretmek istedi. Ama Kalle reddetti...” (Härtling, 1993: 61)

“Kalle'nin onuncu yaş gününde bütün arkadaşları davetliydi. Büyükanne mükemmel davrandı, ne bağırdı, ne çağırdı, hiçbir şeyi eleştirmede. Çocukların biri meyve suyunu halıya döktüğünde kızmadı.

Büyükanne bu doğum gününde hayatın sonsuza dek böyle sürüp gitmeyeceğini anlattı.” (Härtling, 1993: 91)

Eserde yazar, büyükanne karakteri ile torun arasındaki ilişkiyi ele alarak farklı dünyalarda yaşayan iki karakteri kuşak farkına rağmen aynı düzlemde buluşturur. Büyükannenin gelenekçi tutumu ve “çağdaş eğitim” yöntemine eleştirel yaklaşımı iki tarafın çatışmasında rol oynar. Temelde büyükanne ve torun arasındaki ilişki sevgiye dayalıdır. Ama aynı evi paylaşmanın vermiş olduğu sıkıntılar da yaşanır. Yazar bu sıkıntıları büyükannenin iç konuşmalarıyla aktarmayı tercih eder. Daha çok konuşmalarıyla geliştirilen büyükanne karakteri açık (iyi geliştirilmiş) karakter özelliğine sahiptir. Eserin sonunda büyükanne karakterinde meydana gelen değişim, yukarıda da somutlandığı gibi onun devingen bir yapıya sahip olduğunu gösterir.

Yazar eserinde sadece büyükanne-torun ilişkisini ele almaz aynı zamanda çocukların ciddiye alınarak bir birey olarak görülmesinin gerekliliğini çocuk okurun gözüne sokmadan, sezinleterek iletir.

Anne ve Baba:

Kalle ailesini kaybettiğinde beş yaşındadır. Anne ve baba karakteri okura trafik kazasından önceki betimlemeleriyle tanıtılır. Kalle'nin babası bir fabrikada muhasebeci olarak çalışır:

“Babası bir fabrikanın muhasebesinde çalışıyordu. Diğerlerinin ne kadar maaş alacağını hesaplar; Kalle babasının mesleğini açıklarken böyle derdi.” (Härtling, 1993: 6)

Baba ise bazı akşamlar eve sarhoş gelir ve anne kocasının içki içmesinden şikayetçidir. Aile bu tutumuyla geleneksel bir aile örneğini oluşturur:

“Babası bazı akşamlar meyhaneye giderdi, sonra eve sarhoş bir şekilde döner ve dünyanın bu halinden yakınırdı. Annesi ise, Tanrım

nedir bu hafta sonları çektiğim sefalet, diye söylenirdi.” (Härtling, 1993: 6)

Kalle babasıyla, annesiyle anlaştığından daha iyi anlaşır:

“Kalle annesinin niye kızdığını anlamazdı, çünkü babası aslında çok neşeli bir adamdı. İyi anlaşılırdı. Annesinden daha iyi.” (Härtling, 1993: 6)

Anne karakteri klasik bir ev kadınıdır. Bütün gün temizlik yapan, yemek pişiren ve hayatından memnun olmayan bir yapıya sahiptir:

“Annesi bu iki erkeğin dağıtıp bıraktıklarını sürekli derleyip toplamak zorunda kaldığı için söylenip dururdu. Bütün gün temizlik yapardı. Bu pek normal değil, derdi babası.” (Härtling, 1993: 6-7)

Buna rağmen anne ve baba karakteri özgür eğitimi destekleyen ve oğullarını da bu anlayışla yetiştiren bir yapıdadır. Eserde bu durum büyükannenin ağzından aktarılmaktadır:

“Sevgili Tanrım nedir bu ‘Özgür Eğitim’! Şimdi benim sabahları ya da akşamları banyodan çıplak mı çıkmam gerekiyor, bu çocuk annesiyle babasından böyle gördü diye?...” (Härtling, 1993: 19)

Anne çocuğuna görgü kurallarını da öğretir:

“Annem hep höpürdetmememi söylerdi, dedi Kalle. Ama sen höpürdetiyorsun.” (Härtling, 1993: 12)

Büyükanne Kalle'nin eğitimi konusunda annenin verdiği eğitimi beğenmez ve onu sürekli eleştirir. Büyükanneye göre annenin verdiği çağdaş eğitim yanlıştır:

“Komik. Annesini düşündüğüm zaman hala sinirleniyorum. Aslında kötü biri değildi. İyi bir anneydi. Yalnızca her şeyi benden farklı yapardı. Çocuğa benim gibi göz kulak olmuyordu. Çocuklara kendi başlarının çaresine bakmayı erken öğretmek gerekir, derdi inatla. Olabilir ama onlara bu yaşlarda yardımcı olmak gerek. Ben de yardım ediyorum zaten, derdi. Ben buna pek inanmazdım... Birbirimizden pek hoşlanmazdık, bu doğru. Sinirime dokunurdu. Ben de onu sinirlendirirdim herhalde. Şimdi düşünüyorum da, keşke onunla bu kadar kavgalaşmasaydık.” (Härtling, 1993: 24)

“Ben bu “çağdaş eğitim” den hiçbir şey anlamıyorum, bütün bu yeni şeylerden de. Yanlış bir şey de yapmak istemiyorum. Ah keşke bunlardan kurtulsam...” (Härtling, 1993: 33)

Eserdeki anne ve baba karakteri, büyükannenin karakter çerçevesinin okur tarafından daha iyi anlaşılması maksadıyla oluşturulmuştur. Daha çok davranışları ve konuşmalarıyla betimlenen bu geleneksel karakterler, iyi geliştirilmemiş (kapalı) karakter özelliğine sahiptir. Anne ve baba karakteri eser boyunca yeni davranışlar edinmediği ve yeni karakter özellikleri kazanmadığı için durağan bir yapıya sahiptir.

c)İhtiyar John

Yazar: Peter Härtling

Kitabın Özeti:

Schirmer ailesi yeni evlerine taşınır ve büyükbaba “İhtiyar John” un da yanlarına taşınmasını ister. Büyükbabaya herkes, kızı İrene de dahil olmak üzere “İhtiyar John” diye hitap eder. İhtiyar John’un, Schirmer’lerin yanına taşınma kararına tüm aile çok sevinir. Baba ise önce karasızlık yaşasa da sonradan John’un gelmesinden mutluluk duyar.

İhtiyar John garip huyları olan tuhaf bir adamdır. İhtiyar John’la yaşamak zordur. Geceleri duş alırken bağıra bağıra şarkı söylemesi, evin sigortalarını bozması ya da evde koltuğun sağ köşesine kendisinden başka kimseyi oturtmak istememesi gibi tuhaf huyları, evdekileri çileden çıkarır.

Ama yine de ev halkı onu çok sever. Çocuklar onun anlattığı hikayeleri keyifle dinler ve evin annesi İrene de babasının yanında olmasından mutludur. Baba Thomas ise arada bir John'la tartışır ama sonunda John, isteklerini ona yaptırır.

İhtiyar John eski bir boyacıdır. Bir gün annenin gömleğini boyayınca kendine yeni bir iş alanı yaratmış olur. Köyde bunu duyan herkes kıyafetlerini John'a boyatmak ister. İhtiyar John artık köy halkı tarafından tanınan, sevilen ve aranan biri olur. Gittiği dost meclisi sayesinde de bir çok yeni arkadaş edinir. Bu kadar sevilmesine rağmen John insanların canını sıkkan şeyler de yapar; giydiği mayodan dolayı torunu Laura'nın ondan utanması ya da sarhoş olup eve dönmeyi unutması ev halkını çileden çıkarır. Bu durumdan en çok şikayetçi olan ise baba Thomas'tır.

Bir gün İhtiyar John aşık olur ve taşınmaya karar verir. Yeni tanıştığı bu bayan, altmış yaşlarındaki öğretmen Marianne Besemer'dir. Bayan Besemer, John'un kendisine taşınarak onun aileden kopmasını istemez ve John'u ailesiyle kalmaya ikna eder ve onu sık sık ziyaret eder. Bir süre sonra Marianne Besemer ailenin üyesi gibi olur. Çocuklar da dahil olmak üzere herkes onu sever.

İhtiyar John bir gün ciddi bir kalp krizi geçirir ve bir süre hastanede kaldıktan sonra eve getirilir. John'un hastalığı bütün aileyi üzer. Zaman geçtikçe John iyice huysuzlaşmaya başlar. Baba bu duruma yine öfkelenir anne ise onu yatıştırmaya çalışır. Gece gündüz yanından ayrılmayan Marianne ise onun iyileşmesi için elinden gelen her şeyi yapar. Fakat John'un gün geçtikçe aksileşmesi, Marianne'yi odasında istememesi, Jakob'a bile kötü davranması artık aileyi çileden çıkarır. Anne ve baba da İhtiyar John yüzünden kavga ederler. Ama çaresiz bu hasta adama bakmak zorundadırlar. Gün geçtikçe kötüleşen John hafıza kaybına uğrar. Görmekte ve duymakta zorlanan John'un yaptığı delice şeyler aile tarafından gömemezliğe gelinir. Her gün biraz daha zayıflayan John, bir gün yatağında yalnızken ölür. Aile bu duruma alışmakta zorluk çeker; ama sonra yavaş yavaş herkes eski hayatına döner.

Eserdeki Yetişkin Kahramanlar

İhtiyar John:

İhtiyar John İrene Schirmer'in babası, Jakob ve Laura'nın büyükbabasıdır. Uzun boylu ve zayıf biridir. Çok konuşmaz, konuştuğunda da yanlış anlaşılır. Brunn'den geldiği için şiveli bir konuşma tarzı vardır:

“Trenden indiğinde hemen tanıdımlardı onu. İnce uzun boyluydu. Çelimsiz, sanki düşüverecekmiş gibi duran bir kafası ve çenesinde minik sivri bir sakalı vardı.” (Härtling, 1994: 7-9)

“Anne onun boynuna atıldı. İhtiyar John anne boynuna sarılabilsin diye ona doğru epeyce eğilmek zorunda kaldı.” (Härtling, 1994: 15)

“Altmış yaşında boyum 1.97 cm. idi. Altmış beş yaşında 1.95 cm. Yetmişinde 1.92 cm, şimdi ise 1.91 cm.” (Härtling, 1994: 21)

“İhtiyar John çok konuşmazdı. Bir iki laf ederdı o kadar. Onlar da zaten yanlış anlaşılırdı.” (Härtling, 1994: 9)

“Şöyle derdi: Hey, ben Brinn'liyim, orası annenizin doğduğu yer. Orada beyle konuşulur. Başka türlü konuşulmaz.” (Härtling, 1994: 9)

İhtiyar John herkesle iyi anlaşan, sevilen biridir. Özellikle torunları tarafından çok sevilir:

“Jakob ile Laura'yı ona yardım etmesi için çağırdı. Ama böyle bir şeyden keyif almaları şartıyla. Keyif aldılar.” (Härtling, 1994: 25)

“Laura ile Jakob, İhtiyar John'un kendi kendine neler homurdandığını, neler mırıldandığını, neler saçmaladığını pek iyi anlamıyorlardı. Ama yine de onunla çalışmak eğlenceliydi.” (Härtling, 1994: 25)

“Sabine bazen erkek ve kız arkadaşlarıyla birlikte geliyordu. İhtiyar John’un çevresine oturup onunla sohbet ediyorlardı. Gençler İhtiyar John’u seviyordu.” (Härtling, 1994: 55)

İhtiyar John aynı zamanda tuhaf biridir. Yaptıkları bazen aile tarafından hoş karşılanmaz ya da torunları ondan utanır:

“Her şey oturma odasındaki kanepıyla ya da kanepenin üzeriyle başladı. Öğleden sonraları saat üç buçukta, ama yalnızca yağmurlu havalarda İhtiyar John, kanepenin sağ köşesine yerleşirdi. Solda oturan biri onu ilgilendirmezdi. Sağ köşe onunkisiydi. İşte o kadar.” (Härtling, 1994: 34)

“Saçma sapan şeyler yapıyorsun! Maymun gibi maskaralık yaptın. Şuradaki şortunla! Öfkeyle pencereye işaret edip bahçede rüzgarda kıvrılmış üçgeni gösterdi. Aptal biri gibi! Sonra da kalktın trampelin üstünde yaylanıp durdun.” (Härtling, 1994: 53)

“Yine o saçmalıklarına başlıyor, dedi baba, anne mektubu okuyup bitirdikten sonra.” (Härtling, 1994: 12)

“İhtiyar John’un bilgiçliğinin başlarına iş açtığı günler oluyordu. Bizi havaya uçuracak bu yaşlı bunak, diye söyleniyordu baba o zaman.” (Härtling, 1994: 98)

“Arasına kavga çıkardı aralarında. Çünkü İhtiyar John öğle vakti o dev boya kazanıyla ocağa el koymakta direnirdi. Ya da bazen radyosunu çok açardı ya da akşam geç geleceğini haber vermeyi unutturdu ya da babanın henüz okumadığı gazetesini güneşten korunsun diye Jakob için şapka yapardı. İşte o zaman baba patlardı. Anne de.” (Härtling, 1994: 55)

“Hiçbir şey yolunda gitmiyordu. Herkes sürekli birbiriyle kavga ediyor, takışıyor ve birbirine surat asıyordu.” (Härtling, 1994: 69)

İhtiyar John aşık olunca aniden değişir ve kendine özen göstermeye başlar:

“Onu şimdiye dek gömlek ve kravatla gördüğünü hiç anımsamıyordu. İşte İhtiyar John beyaz gömleğini giyip aynanın karşısına geçmişti. Kravat takmıyordu, bir kordon takıyordu, bir papyon. Bu papyonlardan bir kutu dolusu vardı. Birini çıkarıp diğerini takıyor, kontrol ediyor, sonra yine çıkarıyordu.” (Härtling, 1994: 44)

“Ufak tefek şeyler İhtiyar John’un büyük tutkusunu ele veriyordu. Dışarı çıkarken sürekli gömlek giyiyor ve papyon takıyordu. Papyonların desenleri her geçen gün biraz daha çılgın biçimlere bürünüyor, giderek daha ateşli renklere bulanıyordu. Eskiden taramayı unuttuğu saçları artık sürekli düzeltiliyordu, ona bir şeyler olmuştu.” (Härtling, 1994: 70)

İhtiyar John karakteri belli kalıplar içinde yaşamayı sevmeyen, kafasının dikine gidip kendi dediklerinin olmasını isteyen ve boyun eğmeyen, inatçı biridir:

“Ne demek senin yaşında biri? Ne demek böyle bir köyde? Kendimi kime göre ayarlamak zorundayım? Kimden utanmamam gerekiyor? Kime uymalıyım? Mayom bana uyuyor, gerisi umurumda değil.” (Härtling, 1994: 54)

“İhtiyar John sükunetini bozmadı. Her türlü derdim olabilir, ama kuşkucu değilim...” (Härtling, 1994: 96)

“Son sözü hep İhtiyar John söylerdi, bunu biliyordu.” (Härtling, 1994: 96)

İhtiyar John karakterinde hastalandıktan sonra değişimler meydana gelir. İyice huysuzlaşan ve etrafındakilere emirler yağdıran John, hiçbir şeyden memnun olmaz ve her şeyi berbat eder. John karakterinde görülen bu değişim aşağıda somutlanmıştır:

“Ayrıca İhtiyar John ufacık şeyleri sorun ediyordu. Hatta Jakob ona kitap okurken bir an önce bitirme kaygısıyla bir iki cümle atlasa hemen fark edip kızılıyordu.” (Härtling, 1994: 97)

“Sadece Marianne’nin, şu aptal Besemer’in derhal tam tekmil olarak yanıma gelmesini istiyorum dedi. Bu kadar zamandır nereye kaybolmuştu bu kadın?” (Härtling, 1994: 98)

“İhtiyar John aklını yitirmişti. Diğerlerinin yaptığı hiçbir şeyi beğenmiyordu. Yalnızca o, İhtiyar John her şeyin doğrusunu bilirdi.” (Härtling, 1994: 99)

John’un ölümü yaklaştıkça fiziksel görünümünde de değişim söz konusu olur. Eserde bu durum aşağıdaki gibi betimlenir:

“Kendi açısından emindi, ama gittikçe bir deri bir kemik kaldı ve iki büklüm oldu. Sakalı birbirine karışmıştı. Artık sakalıyla ilgilenemiyordu. Saçları solmuş yün artığı gibi duruyordu başında.” (Härtling, 1994: 102)

“İhtiyar John tüy gibi hafiflemişti. Babanın kollarında soluk bir bebek gibi duruyordu. Çok hafif.” (Härtling, 1994: 103)

İhtiyar John adındaki büyükbabanın, kızı ve ailesiyle yaşamaya başlaması sonucu gelişen olayları konu edinen bu roman, içerdiği gerçekçi unsurlarla küçük okuru hem bilgilendirmesi hem de “hayata dair” bir hikayeye dahil etmesi açısından önemli bir eserdir. Romandaki dikkat çekici yetişkin

karakter “İhtiyar John”, kişiliğiyle okuru şaşırtan bir yapıya sahiptir. Onun yaptığı tuhafıklar küçük okuru hem eğlendirir hem de hayrete düşürür. John, aynı zamanda aile üzerinde bir otoriteye sahiptir ve evdeki herkese sözünü geçirir. Bir çok yönüyle okura tanıtılan ihtiyar John karakteri, iyi geliştirilmiş (açık) karakter özelliğine sahiptir. John karakteri daha çok konuşmaları, davranışları ve eylemleri aynı zamanda fiziksel özellikleriyle de okura tanıtılır. Eserin başında betimlenen John karakteri ile sonunda betimlenen John karakteri arasında farklılık vardır. Özellikle aşık olduktan sonra değişim gösteren İhtiyar John karakteri dinamik karakter özelliğini taşır.

Baba (Thomas):

Eserdeki baba karakteri çabuk sinirlenen, öfkelenince ne yaptığını, ağzından ne çıktığını bilmeyen biridir. Öfkesi yatıştıktan sonra yumuşayan baba karakterinin bu özelliği eserde aşağıdaki gibi somutlanır:

“Beni aptal mı sanıyorsun, diye bağırdı babası ve çatalıyla tabağa vurmaya başladı.” (Härtling, 1994: 5)

“Kızdırma beni, diye homurdandı baba. Yine hey heyleri tutmuştu.” (Härtling, 1994: 12)

“Baba homurtuyla yanıtladı. Bir onaydan daha çok bir tehdit havası hissediliyordu sesinde.” (Härtling, 1994: 17)

“Baba kalemle masayı delmeye çalıştı. Sonunda kükredi: Evet, evin bu hale nasıl geldiğini sanıyorsun?...” (Härtling, 1994: 18)

“Baba masaya vurdu. Köpek onu ısırmasına kalktı.” (Härtling, 1994: 67)

“Hep böyle olurdu. Baba, öfkesi geçtikten sonra gerçekten yumuşak ve sevecen biri olabiliyordu. Ama başka zamanlarda minik bir sinek pisliği bile onu kızdırmaya yeterdi.” (Härtling, 1994: 6)

Baba Thomas karakteri ve karısı İrene ihtiyar John söz konusu olduğunda hep kavga ederler:

“İhtiyar John yetmiş beş yaşında artık, dedi. Kısa süre sonra bakıma muhtaç duruma düşebilir. Ayrıca biraz bunamış gibi davranıyor. Bunun farkındasın, İrene.” (Härtling, 1994: 5)

“Bunun İhtiyar John’a hiçbir yararı yok. Bu ahı gitmiş vahı kalmış maskara adama biz bakamayız.” (Härtling, 1994: 100)

“Ama bir yığın saçmalık yapıyor - öyle değil mi? Ve artık bir yük olmaya başladı - yoksa olmuyor mu?” (Härtling, 1994: 100)

Baba Thomas ile İhtiyar John karakterinin yıldızları bir türlü barışmaz ve Thomas, John hakkında pek iyi düşünmez. Onlar da aralarında sürekli tartışırlar:

“Bu kadarı fazla! Babanın sesi titremeye başladı. Jakob’un yüzü gerildi. Heyecandan ağzı açık kalmıştı. Baba öfkeye kapıldığında bakışları her yanı tarardı. Ağzını kapa Jakob, diye gürledi ve ardından İhtiyar John’a döndü: Baksana buraya, elektrik bağlantılarını yanlış yapmış olamaz mısın? Bu olabilir.” (Härtling, 1994: 29)

“Baba gözleriyle sanki onu sırtından yakıverecekmiş gibi ardından baktı.” (Härtling, 1994: 77)

“Lütfen daha sakın oturamaz mısın?”

Çocuk muyum ben, beni böyle uyarıyorsun, diye sordu İhtiyar John, biraz öfkeli.”

Hayır, dedi baba, ama senin bu kıpırtıların insanı huylandırıyor” (Härtling, 1994: 42)

“Artık canıma tak etti duyuyor musun? Zırt pırt biri gelip seninle kavgaya tutuşuyor ya da sen onunla kavga ediyorsun. Sonunda polis bile gelip kapımıza dayandı. Neden? Çünkü sen ihtiyar eşek, kafaları bir yığın zırtapoz dolu bu gençleri korumak zorunda hissediyorsun kendini.” (Härtling, 1994: 61)

Baba Thomas karakteri, İhtiyar John’un gözünden aşağıdaki gibi okura betimlenir:

“İhtiyar John onun ardından bakakaldı. Ve özür dileyen bir bakışla anneye: Bilmem gerekirdi dedi. O hep böyle sinirlidir. Şu bizim Thomas.” (Härtling, 1994: 18)

Baba karakteri ihtiyar John karakteriyle anlaşamasa da aslında onu sever. Eserin sonunda babada ortaya çıkan bu değişim aşağıda somutlanmıştır:

“Baba piposunu zorla yaktı. Yanımızda ölüyor, dedi ve ayağa kalktı. Ona bir bakmak istiyorum” (Härtling, 1994: 104)

“Baba özenle İhtiyar John’un elini tuttu. İyi misin diye sordu.” (Härtling, 1994: 104)

Eserde baba Thomas karakteri sinirli yapısıyla ön plana çıkar. Bu durum babanın John’u evde istemeyişiyle başlar ve eserin sonlarına kadar devam eder. Eserin sonuna gelindiğinde ise baba karakterinde değişimler söz konusu olur. John’un hastalığından kaynaklanan bu değişim, baba karakterinin devingen bir yapıya sahip olduğunu somutlar. Baba karakteri artık eskisi gibi sinirli değil aksine sevecen biridir.

Daha çok konuşmalarıyla geliştirilen baba Thomas karakteri birçok yönüyle okura tanıtıldığı ve olaylar karşısında verdiği tepki okur tarafından önceden tahmin edildiği için, geliştirilmiş (açık) karakter özelliğine sahiptir.

Anne (İrene):

Anne karakteri yaşadığı şehirde danışma bürosunda çalışır. Yumuşak başlı ve duygusal yapıda bir karakterdir:

“Anne her Perşembe olduğu gibi kentteki danışma bürosundaydı.”
(Härtling, 1994: 39)

“Baba karşı çıkmaktan vazgeçti. Anne ağladı...” (Härtling, 1994: 44)

“Anne yine yalnızca şunu söyledi: Öyle. Ve çocuklar yanaklarından süzülen yaşları gördüler.” (Härtling, 1994: 76)

Anne İhtiyar John'un yanlarına taşınmasını ister. Aileyle yaşamaya başlayan John, zaman zaman kızı İrene'yi de kızdırır ve endişelendirir:

“Anne ona öfkeyle baktı. Davranışını çocukça buluyorum. Bununla şu bayanı kastetmiyorum. Kastettiğim burada her şeye horozlanman. Elbette yetmiş altı yaşındaki bir adamın aşık olduğunu itiraf etmesi ya da bunun gibi bir şey çok yaşanan türden değil.” (Härtling, 1994: 72)

“Annenin bunu duyunca dili tutuldu. Hepimiz gibi sen de bütün evde dolaşıyorsun. Bu da ne demek oluyor? Her şey senin emrinde.”
(Härtling, 1994: 74)

“Anne o kadar öfkelenmişti ki yumruğuyla babanın boya masasına vurdu. Sen delirdin mi? Nasıl böyle bir şey yapmayı düşünebilirsin? Kadın senin için kendini harap ediyor.” (Härtling, 1994: 95)

“Anne açık duran kapının yanına oturdu, kitap okumaya başladı, sonra başını kaldırdı ve:

Aklıma kötü şeyler geliyor, dedi.” (Härtling, 1994: 47)

Anne karakteri baba Thomas'la sürekli tartışır. Kimi zaman ise onun öfkelerini dindirir ve onu sakinleştirmeye çalışır. Bu durum eserde aşağıdaki gibi somutlanır:

“Ona nasıl böyle dersin? Maskara adam! Annenin yüzü gittikçe renkten renge giriyordu.” (Härtling, 1994: 100)

“Ne olmuş, diye sordu anne umursamazca ve bu babayı daha da kızdırdı.” (Härtling, 1994: 5)

“Şişşş, diyordu anne ve onun öfkelerini yatıştırmaya çalışıyordu.” (Härtling, 1994: 98)

Anne karakteri İhtiyar John'un ölümüyle de kendinden beklendiği gibi tepki gösterir:

“Kimse ölümden söz etmiyordu. Ta ki anne bir akşam oturma odasında otururken şöyle deyinceye kadar:

Babam ölüyor.

Yine baba demişti.” (Härtling, 1994: 104)

“Anne baba birbirlerine sarılmış İhtiyar John'un açık kapısı önünde duruyorlardı.” (Härtling, 1994: 105)

Eserde anne karakteri duygusal ve geleneksel bir karakter çerçevesi çizer. Yazar, babanın öfkeli ve sinirli yapısını öne çıkarmak için anne karakterinden yararlanır. Daha çok konuşmalarıyla oluşturulan anne karakteri, iyi geliştirilmemiş (kapalı) karakter özelliğine sahiptir. Eserin başından sonuna hep aynı çizgide ilerleyen anne, eserin sonunda da okurun ondan beklediği şekilde davranır. Bu yönüyle anne karakteri durağan özellikler taşıyan bir karakterdir.

Bayan Marianne Besemer:

Bayan Besemer altmış yaşlarında emekli bir öğretmendir. İhtiyar John'a gönlünü kaptıran bu bayan, aileyi dağıtmamak için John'un birlikte yaşama teklifini kabul etmez ve İhtiyar John'u ailesiyle kalması konusunda ikna eder. Artık Bayan Besemer ailenin bir üyesi olur:

“Köyün öbür ucunda oturuyor. Şunu söyleyeyim, sevgi ve saygıya değer bir bayan. Yaşı altmışa yakın. Stuttgart'ta öğretmenlik yapıyor.” (Härtling, 1994: 71)

“Bayanın adı Marianne Besemer'di. Anne onunla İhtiyar John'la olan hikayesinden önce tanışmıştı. Birkaç kez köyden insanlar Bayan Besemer'in tavsiyesi üzerine ona danışmaya gelmişlerdi.” (Härtling, 1994: 73)

“Ama ne olursa olsun, sonunda aile aşık olmuş bir İhtiyar John'a alışmıştı. Bayan Besemer ailenin bir parçası olmuştu.” (Härtling, 1994: 77)

Bayan Besemer'den çocuklar da dahil tüm ev halkı çok hoşlanır:

“Farkında olmadan İhtiyar John'un kanepesindeki köşeye oturan Bayan Besemer, onlarda sevimli bir etki yarattı, hiç de filmlerde gördükleri “sevgililer” den bir değildi. Çocuklar ondan hoşlandılar; çünkü kendisiyle oynayabilecek, şakalar yapabilecek birine benziyordu.” (Härtling, 1994: 75)

Bayan Besemer karakteri iyi niyetli, yardımsever, özellikle İhtiyar John'un hastalığında elinden geleni yapan biridir. Bir süre sonra İhtiyar John'un kabalıklarına aldırış etmeyen bir tavır sergiler; ancak bunu sevgisinden dolayı yapar:

“N’olur böyle üzücü şeyler düşünmeyelim, dedi Bayan Besemer. Artık bir karara varsak iyi olur.” (Härtling, 1994: 85)

“Gerçekten Bayan Besemer’i odasından attı.

Bayan Besemer hiç karşı koymadı, bağırıp çağırmadı, oturma odasına çekildi ve orada İhtiyar John’un emirlerini ve keyfinin gelmesini sabırla bekledi.” (Härtling, 1994: 96)

Eserde bayan Besemer karakteri, eserin sonlarına doğru ortaya çıkar ve küçük okura mülayim ve sevecen yönüyle tanıtılır. Besemer karakteri bu yönüyle İhtiyar John’a tezat bir karakter oluşturur. Böylece yazar, John’un karakter özelliklerini ön plana çıkarır. Daha çok konuşmalarıyla oluşturulmuş Besemer karakteri iyi geliştirilmemiş (kapalı) karakter özelliğine sahiptir. Eser boyunca aynı karakter özelliğini taşıyan Besemer, durağan bir karakterdir.

d)Kim Takar Salatalık Kral’ı?

Yazar: Christine Nöstlinger

Kitabın Özeti:

Mutfağından 50 cm boyunda salatalığa benzeyen garip bir yaratık çıkana kadar Hogelmann ailesi sıradan bir ailedir. Ama Salatalık Kral’ı Kumi-Ori gelince Hogelmann ailesinin bütün hayatı değişir. Ülkesinden kovulmuş bu zavallı kralın sığınacak bir tek yeri yoktur. Halkı tarafından istenmeyen kral olmak ise çok acı vericidir. Aile üyeleri şaşkınlık içinde bu zavallı kralın kendisiyle kalmalarına göz yumar. Bu kralı ağırlamakta en hevesli görünen kişi ise baba Hogelmann’dır. Aile iyice şaşkınlık içindedir; çünkü evinde hayvan bile beslemeye yanaşmayan baba, ne olduğu belli olmayan bu salatalık-kabak kralına “Majesteleri” diye hitap eder.

Salatalık Kral’ı kendini beğenmiş, sağa sola emirler yağdıran, ukala ve otoriter bir kraldır. Aile üyelerine de buyruklar vererek bunların yerine getirilmesini ister; ama ne anne, ne büyükbaba, ne de çocuklar kralın emirlerini yerine getirmeye yanaşır. Onun sözünden çıkmayan ve bir dediğini iki etmeyen tek kişi ise babadır. Bu durumun farkına varan kral Kumi-Ori çıkarları doğrultusunda babayı kullanmaya başlar. Buyurgan ve dediğim

dedik baba, kralın karşısında süt dökmüş kedi gibidir. Aile bu duruma bir anlam veremez.

Kral Kumi-Ori yavaş yavaş aile bireylerinin sinirine dokunmaya başlar. Sürekli talepkar olması ve hiçbir şeyi beğenmeyişi ailedekileri çileden çıkarır. Baba dışında evdeki herkes onun gitmesini ister. Hatta bu yüzden anne ve baba kendi aralarında kavga eder. Ama baba, krala bakabileceğini ve onun ihtiyaçlarını karşılayabileceğini söyleyerek Kumi-Ori kralının evde kalmasını sağlar.

Babayı bir kukla gibi parmağında oynatan Salatalık Kral'ı, evdekileri gizliden gizleye izlemeye, onların eşyalarını saklamaya hatta kiler anahtarlarını çalmaya başlayınca işler iyice sarpa sarar. Evin oğlu Wolfgang salatalık karalından şüphelenmeye başlar ve bu işi hemen çözmeye karar verir. Kralın bahsettiği Kumi-Ori halkının doğruluğunu araştırmak üzere kilere iner. Amacı onun bir yalancı olduğunu ispatlamak ve evden gitmesini sağlamaktır. Ama olaylar düşündüğü gibi olmaz. Kilerde yaşayan bir Kumi-Ori halkı vardır ama onlar kraldan kurtulduğu için zaten mutludur. Çünkü kral tüm halkı kendi çıkarları uğruna çalıştıran, okulları ve spor salonlarını yıktıran biridir. Onun yüzünden çok kişi hayatını kaybeder. Ayaklanan halk nihayet ondan ve hizmetkarlarından kurtulup özgürlüğüne kavuşur. Ardından her yeri yeniden inşa ederek çocuklarına yeni bir gelecek kurmaya çalışır.

Gerçekleri öğrenen Wolfgang bu halka yardım etmeye karar verir. Ablası Martina ve babasının tarafını tutan küçük kardeşi Niki'yi de bu olaya dahil eder. Tüm gerçekleri annesine ve büyükbabasına da anlatan çocuklar, babanın neden hala Salatalık Kral'ına sadık kaldığına bir türlü anlam veremez. Sonra işin doğrusu küçük Niki'den öğrenilir. Salatalık Kral'ı babaya bir çok vaatle bulunur. Kralın sahtekarlıkları ortaya çıkınca aile üyeleri, babaya tüm gerçeği anlatmak zorunda kalır.

Çocuklar babaya bütün gerçeği anlatır. Wolfgang kendini tutamaz ve ağlamaya başlar. Herkes Salatalık Kral'ının evden gitmesi gerektiğinden bahseder. Baba tüm bu suçlamalara beklenenin aksine kızmaz, bağırılmaz ve cevap vermeden çekip gider.

Baba uzun süre eve dönmeyince polise haber verilir; ama bir sonuç alınamaz. Baba, Salatalık Kral'ının doğru söyleyip söylemediğini öğrenmek

isteyip de iş yerinin kilerini araştırınca, kralın bir düzenbaz olduğunu anlar. Dosyaların arasından bir türlü çıkamayan ve kilerde mahsur kalan baba, ertesini gün iş arkadaşları tarafından kurtarılır. Doktorun dediğine göre küçük bir hafıza kaybına uğrayan baba, kısa süreli bir istirahattan sonra iyileşir.

Salatalık Kralı'ndan kurtulmak yine aileye kalır. Bir türlü geçerli bir çözüm yolu bulamayan aileyi bu dertten evin küçük oğlu Niki kurtarır. Salatalık Kral'ını evden çıkarıp uzak bir kilerin yakınına bırakan Niki, kraldan kurtulur. Baba ise ayağa kalkar kalkmaz bütün evde Salatalık Kral'ını arar. Niki'nin sayesinde ondan kurtulduklarını duyunca derin bir oh çeker.

Eserdeki Yetişkin Kahramanlar

Salatalık Kralı (Kral Kumi-Ori):

Evin oğlu Wolfgang'ın gözünden anlatılan eserde, fantastik bir karakter olan Salatalık Kralı fiziksel özellikleriyle aşağıdaki gibi betimlenir:

“Mutfak masasının üstünde, aşağı yukarı yarım metre boyunda biri oturuyordu. Şayet gözleri, burnu, ağzı, kolları ve bacakları olmasa, insan onu rahatlıkla büyük ve kalın bir salatalık ya da orta büyüklükte ince bir kabak sanabilirdi. Başında bir taç vardı. Hem de altın ve çevresi değerli kırmızı taşlarla süslü bir taç. Ellerinde beyaz eldivenler vardı ve ayak tırnakları da kırmızı ojeliydi.” (Nöstlinger, 2003: 16)

Salatalık Kralı buyurgan, baskıcı, kendini beğenmiş, ukala ve yalancıdır. Fantastik karakterin bu karakter özellikleri aşağıda somutlanmıştır:

“Onun yanından geçerken bana: Çocuk, bizim ayak tırnaklarını boya! diyerek, ayak tırnaklarını işaret etti.” (Nöstlinger, 2003: 42)

“Kumi-Ori Kralı şaşkına dönmüştü. ‘Biz asla yok kendimiz yapmak! Biz asla kendimiz getirmek!’ (Nöstlinger, 2003: 132)

“Biz isyankar halk tarafından kovuldu. Biz geçici sığınma talep ediyor! dedi.” (Nöstlinger, 2003: 18)

Salatalık Kral'ı, emrindeki halkını kendi çıkarları doğrultusunda kullanan diktatör bir kraldır. Buna rağmen halkını aşağılamaktan da geri kalmaz:

“Kumi-Ori halkından birinin bana anlattığına göre; eskiden, yani şu bizim Hıyaristanlı daha kralken, burada ne okul, ne spor sahası, ne de belediye binası varmış. Yaptıkları tek şey, sabahtan akşama kadar oturup, toprağı ağızlarında çiğneyerek küçük çamur parçacıkları oluşturmakmış. Bu çamur parçalarıyla da Hıyaristanlı için dev bir saray inşa etmek zorunda kalmışlar...” (Nöstlinger, 2003: 99-100)

“Çünkü, onlar bir şey bilmez, aptaldır ve ne yapacaklarını söyleyecek birine gereksinimleri vardır, diye yanıtladı Salatalık Kral.” (Nöstlinger, 2003: 27)

Yazar burada kullandığı fantastik karakter aracılığıyla otoriteye, dikta rejimine karşı gelmekte ve bu rejimi eleştirmektedir.

Salatalık Kralı eserin başında söylediği yalanlarla çevresindekileri ve özellikle babayı kandırmayı başarır. Kendini acındıracak konuma getiren salatalık kralı çıkarları uğruna her şeyi yapabilecek yapıdadır:

“Demek ki, Kral Kumi-Ori; bizim alttaki kilerde kiler hizmetkarları, kiler soytarıları ve artık onun tebası olmak istemeyen halkıyla birlikte yaşıyormuş. Salatalık Kral bize, gerek kendisinin, gerekse kiler hizmetkarlarının ve kiler soytarılarının halka karşı son derece iyi, sevecen ve güler yüzlü davrandıklarını anlattı. Ancak halk çok nankör olduğu için isyan çıkarmış. Kiler hizmetkarı ve soytarıları kaçıp gitmişler. Korkudan o kadar hızlı kaçmışlar ki, Kral Kumi-Ori'yi bile beklememişler. Bütün bunlara neden olan da kötü bir kiler hizmetkariymiş...” (Nöstlinger, 2003: 26)

“Böylece bizim Hıyaristanlı'nın, annemle babamın yaptığı anlaşmaya uymadığını, babam evde olmadığı zamanlar odadan çıktığını anladım.” (Nöstlinger, 2003: 66)

“Yalancı alçak! Kahrolası Treppelid! Yalancı Kalleş! diye bağrışmaya başladılar.” (Nöstlinger, 2003: 122)

Salatalık Kralı çıkarları için kullanmak üzere aile üyelerinin eşyalarını çalmaya başlar. Eserde bu durum aşağıdaki gibi somutlanır:

“Ama onlar bize lazım olmak! Biz onları Hogelmann'a göstermek için saklamak! Böyle sefil bir aile kanıtı olmak! Siz beni sevmemek! Zaman gelince biz size zarar vermek istemek, dedi ağlayarak.” (Nöstlinger, 2003: 78)

Salatalık Kral'ı kendi gibi baskıcı ve buyurgan baba karakterini bile kandırmayı başarır. Baba bir süre sonra kralın sadık bir hizmetçisi olur:

“...Ancak yarısını duyabilmiştik, ama şu kadarı kesindi: Kumi-Ori babamın odasında kalacak ve hiç dışarı çıkmayacaktı. Onun bütün gereksinimleri ve bakımıyla babam ilgilenecekti.” (Nöstlinger, 2003: 45)

“Babam ise, koşullar ne olursa olsun Kumi-Ori'yi göndermeyeceğini, annemin de ona karşı saygılı davranmasını ve çocukları inandırması gerektiğini söylüyordu.” (Nöstlinger, 2003: 44)

“Ama şurası kesindi ki, halkı gelip onu almadığı için Kumi-Ori Kralı öfkeden kuduruyordu. Öç almak için halkını yok etmek istiyormuş. Ama elinden hiçbir şey gelmediği için, bunu gerçekleştirmesi olanaksızmış. Dolayısıyla da babam bu işi onun yerine halletmeye hazır olduğunu bildirmiş.” (Nöstlinger, 2003: 115-116)

“Babam onu koruyacak ve yeniden kral olması için yardım edecek! diye yanıtladı Nik.” (Nöstlinger, 2003: 122)

Salatalık Kral’ını baba hariç ev halkından kimse sevmez:

“Martina alçak sesle, ‘Babamın şu Salatalık Kral yerine, bir düzine zehirli yılan beslemesini tercih ederdim.’ diye mırıldandı.” (Nöstlinger, 2003: 70)

“Gerçi annem şu Kumi-Ori Kralı’nın kesinlikle gitmesi gerektiğini söylüyordu, ama bir sineği bile öldüremeyeceğinden, ona da hiçbir biçimde acı veremezmiş.” (Nöstlinger, 2003: 152)

Buyurgan ve kuralcı bir baba karakterinin nasıl olur da bir salatalık kralına boyun eğdiği kimse tarafından anlaşılamaz. Ancak sonradan babanın neden krala hizmet ettiği ortaya çıkar:

“Çünkü Kumi-Ori bunun karşılığında ona bir Amerikan arabası, bir kalorifer tesisatı, bir yüzme havuzu ve kim bilir daha neler armağan edeceği için!” (Nöstlinger, 2003: 116)

Eserin sonunda ev halkı evin küçük oğlu Nik sayesinde Salatalık Kralı’ndan ebediyen kurtulur:

“Arabadan inmek istemedi. Artık bizim evde kalamayacağını bir türlü anlatamadım. Kızıp küfürler yağdırmaya başladı. Küf kokuları gelen bir kiler penceresinin önünde onu arabadan indirdim. Eminim orada kendine kalacak bir yer bulur.” (Nöstlinger, 2003: 155)

Eserde Salatalık Kralı karakteri babayla aynı gerçeklik düzleminde buluşur. Tamamen çıkarıcı ve buyurgan bir karaktere sahip olan bu fantastik karakter, babayla benzer karakter özellikleri taşır. Dikta rejimin ve otoritenin küçük bir temsilcisi olarak yaratılan kral karakteri bu özelliğiyle çocukların

eleştirel yaklaşım ile çevresindekileri sorgulamalarına olanak tanır. Daha çok fiziksel özellikleri, davranış ve eylemleri ve konuşmalarıyla geliştirilmiş olan salatalık karakteri okura ayrıntılı bir biçimde tanıtıldığından (açık) geliştirilmiş karakter özelliğine sahiptir. Fantastik bir kurgu içinde okurun düşsel ihtiyacını karşılayan salatalık kralı karakteri, eser boyunca herhangi bir değişime uğramadığı için durağan karakter özelliğini taşımaktadır.

Çocuk kitaplarında gerçeküstü özellikler taşıyan karakterlere sıkça rastlanır. Bu tip karakterler basit karakterler olmaktan ziyade zeki yaratıklardır ve onların yardımıyla küçük okurun hayal ettikleri dünya gerçek olur. Arkadaşlık kurmak, korkmak, güç vermek gibi gerçek dünyaya ait davranışlar da sergileyen bu kahramanlar aynı zamanda okurun eğlenmesini de sağlarlar (Doderer, 1992: 82). Salatalık Kralı Kumi-Ori de bu gerçeküstü karakterlerden biridir.

Baba:

Baba kırk yaşlarında bir taşıt sigorta şirketinde bölüm şefidir. Ailede babanın dediği olur ve sözünün dışına çıkılamaz. Buyurgan, dediğim dedik ve geleneksel bir aile babasıdır. Eserde babanın karakteri Wolfgang'ın gözüyle aşağıdaki gibi betimlenir:

“Biz çok boktan bir aileyiz! Televizyonda yalnızca babamın istediklerini izleyebiliriz! Yalnızca babamın istediklerini yiyebiliriz! Yalnızca babamın istediği şeyleri giyebiliriz! Babam istediği zaman gülebiliriz!”
(Nöstlinger, 2003: 80-81)

“Annem onun şirkette en fazla üç kişiyi azarlayabildiğini söylüyor. Herhalde bu yüzden evde çok bağıyor, diyor büyükbabam.”
(Nöstlinger, 2003: 12)

“Ne zaman gürültü patırtı olsa, “Niki kes artık!” der babam.”
(Nöstlinger, 2003: 15)

“Babam her zaman, hayır diyorsam hayır demektir der; ama anlaşılın bu kez kendi hayırı ona da pek yeterli gelmemişti.” (Nöstlinger, 2003: 16-17)

“Babam da ‘Bu sizin yaptığınıza açıkça terbiyesizlik denir. Bunu pahalıya ödeyeceksiniz!’ diye gürlledi.” (Nöstlinger, 2003: 19)

“Babam bağırmaı sürdürerek, bizim hiç utanmadığımızı ve minnet duymadığımızı söyledi.” (Nöstlinger, 2003: 36)

“Onun babası benimki kadar geleneklere bağlı değil çünkü.” (Nöstlinger, 2003: 40)

Baba karakteri buyurgan kişiliğiyle ön plana çıkar. Babanın emir vermesine tüm aile alışkındır. İlk defa babaya itaat edilmeyince herkes şaşırır:

“Babam da bunların tam aradığı gibi olduğunu, ancak patateslerin Noel’den beri dolabın altında durmasının tam bir rezalet olduğunu, bunun bizim evde nasıl temizlik yapıldığını gösterdiğini söyledi. Sonra da acele etmemizi, yağmurluklarımızı unutmamamızı, annem için eski yaygıyı almamızı, büyükbabamın buz kutusunu hazırlamasını, Martina’nın badminton raketlerini bagaja koymasını, benim arabanın arka camını temizlememi, Nik’in arabanın kapı kollarını parlatmasını, annemin de, Tanrı aşkına, o keskin bıçağı ve kağıt peçeteleri yine unutmamasını buyurdu.” (Nöstlinger, 2003: 35-36)

“İlk kez hiç birimiz babamın emirlerine uymuyorduk. Bu yaptığımıza kendimiz de şaşmıştık, ama babam bizden daha çok şaşmıştı.” (Nöstlinger, 2003: 37)

Baba karakteri çocuklarına yasaklar koyar ve onlara kaba kuvvet uygular. Babanın bu tutumu eserde şöyle somutlanmıştır:

“Babam, bebek arabasında uyuyan konuğumuzdan dolayı o denli şaşkındı ki, polisiye diziyi izlememizi yasaklamayı tamamen unutmuştu.” (Nöstlinger, 2003: 24)

“Babam bu merdiveni kullanmayı kesinlikle yasakladı bize. Oysa, çok da tehlikeli değil. Yalnızca biraz nemli ve kaygan, o kadar. Evi almadan önce içini gezerken, babam bu merdivenden kayıp ayağını burkmuştu. O ayağını burktuğu için, bizim bodrumdaki kilere inmemiz yasaklandı.” (Nöstlinger, 2003: 26)

“Babam Gogo’ya gitmemize asla izin vermezdi çünkü. ‘Çocuklar kahveye gitmez’ der o her zaman.” (Nöstlinger, 2003: 41)

“En son iki aldığımda babam bana bir tokat patlatmış ve eğer bir daha iki alırsam, Yüzme Kulübü’ne gidemeyeceğimi, ayrıca harçlığımı vermeyeceğini söylemişti.” (Nöstlinger, 2003: 48)

Baba karakteri çocuklarını asla bir birey olarak görmez ve onları ciddiye almaz. Babanın bu davranışı aşağıda somutlanmıştır:

“Babamın, çocukların da normal insan olup, kendilerine ait düşünceler geliştirmelerini ve özgür olmak istemelerini bir türlü anlamadığını söylüyor. Babam bunları bir türlü kabullenemiyormuş.” (Nöstlinger, 2003: 90)

Baba karakteri ve Salatalık Kralı buyurgan, baskıcı gibi ortak karakter özelliklerine sahiptir. Çocuklar da babayı Salatalık Kral’ıyla aynı kefeye koyar:

“Hıyaristanlı -ya da babam- bizi duymasın diye. Çünkü ikisi arasında pek fark göremiyorduk artık.” (Nöstlinger, 2003: 75)

Baba Salatalık Kral'ın etkisine girdikten sonra değişir. Bu değişim ailede şaşkınlık yaratır ve baba karakteri hiç olmadığı şekilde davranır. Babanın bu tutumu aşağıda somutlanmıştır:

“O sırada babam, Kumi-Ori'nin kendisiyle yatabileceğini söyledi. İşte bu, çok tuhaf bir şeydi. Ama bundan da tuhafı, babamın bunu söyleyiş biçimiydi; çünkü babam, “Majesteleri, benim yatağım da huzur içinde istirahat edebilirler. Majesteleri uykudayken, ben nöbet tutarım!” demişti. Üstelik, bunu söylerken hiç gülmemişti. Onun Salatalık Kral'la dalga geçmediğini fark ettim.” (Nöstlinger, 2003: 29)

“Yatakta babam ve Salatalık Kral yanak yanağa vermiş uyuyorlardı. Süslü taç yorganın üstünde duruyor; babam da, Kumi-Ori de birer elleriyle tacı sımsıkı tutuyorlardı.” (Nöstlinger, 2003: 31)

“Martina şaşkınlıktan elindeki çatalı düşürdü, “Gerçekten de çöp kovanı karıştırmış,” dedi şaşkın şaşkın.

“Oysa, çöpten ne kadar öğrenir! Şu Salatalık Kral'ı çok seviyor anlaşılın,” dedi Niki.” (Nöstlinger, 2003: 44)

Güçlü ve asla yılmayan, ezilmeyen bir karakter olarak görünen babanın da korkuları vardır. Yazar okura, babanın bu karakter özelliği aracılığıyla yetişkinlerin mükemmel olmadığını, onların da korkuları olabileceğini iletir. Bu tutum aşağıda somutlanmıştır:

“Babama gelince, o da korkar. Bunu kabul etmiyor, ama ben fark ettim. Örneğin, bir arabayı solladığında karşı yönden bir araba geliyor ve babam da , dolu olduğu için sağ şeride giremiyorsa. Geçen yıl da, mide kanseri olduğunu sandığı zaman test sonuçlarını öğrendiğinde o kadar sevinmişti ki, daha önce ne denli korkmuş olduğu açıkça anlaşılabilirdi.” (Nöstlinger, 2003: 55)

Eserin sonunda baba karakterinin ailesine karşı davranışlarının değiştiği ve eskisi gibi bağırıp çağırmadığı görülür. Baba, üstünlük taslamaya ya da buyurgan davranmaya çalışmaz:

“Ama babam onu fark etmemişti. Üstelik, babam henüz sesini bile yükseltmemişti. Dahası, tek kelime etmemişti.” (Nöstlinger, 2003: 126)

“Derken, babam yere eğildi. Düşükleri yerden paltosuyla şapkasını aldı. Paltosunu giyip, şapkasını başına taktı. Sonra da, aramızdan geçerek sokak kapısına doğru gitti. Evden dışarı çıktı. Kapıyı bile arkasından vurmadı.” (Nöstlinger, 2003: 126)

Baba karakteri yaşananlardan ve yaptıklarından pişmanlık duyar. Babanın bu tutumu Wolfgang'ın gözünden anlatılır:

“Olanlardan rahatsızlık duyduğu için bir şey anımsamıyormuş gibi yapıyor, o kadar.” (Nöstlinger, 2003: 157)

Eserdeki buyurgan ve gelenekçi baba karakteri genel bir çerçevede değerlendirildiğinde; mutfağından çıkan salatalık kralına babanın büyük ilgi gösterdiği ve onu hemen benimsediği görülür. Kendi gibi buyrukçu, ukala ve dediğim dedik bu kralla özdeşim kuran baba herkesi şaşkırtan davranışlar sergilemeye başlar. Evdekiler bu ukala kralın isteklerini yerine getirmemeye ne kadar kararlıysa baba da kralın emrinde kul köle olmaya o kadar kararlıdır.

Daha çok konuşmalarıyla ve davranışlarıyla geliştirilmiş olan baba karakteri, küçük okura her yönüyle tanıtılır. Devingen karakter özelliğini taşıyan baba karakteri, iyi geliştirilmiş (açık) bir karakterdir. Baba karakteri otoritenin tipik bir temsilcisidir. Bu özelliği ise ailesine karşı tutumuyla, çocuklarına koyduğu yasaklarla, kendi belirlediği kurallar çerçevesinde yaşanmasıyla ve ailede kimseye söz hakkı tanımamasıyla kendini ele verir:

“Çünkü her yıl Paskalya pazartesi gezmesine çıkarız. Babam bunun bir gelenek olduğunu söyler. Hepimiz birlikte gitmeliymişiz, hem de nezle olsak bile. Aslında, gitmeye direnmemeye de alıştık, çünkü nasılsa direnmenin hiçbir yararı olmuyor. Eğer, içimizden biri katılmazsa, babam deliye döner; çünkü bu, gelenekleri çiğnemek demekmiş.” (Nöstlinger, 2003: 34)

Baba karakteri etrafa emirler yağdıran, kendi dediği olmayınca ateş püsküren ve zaman zaman kaba kuvvet yoluyla çözüm getirmeye çalışan biridir. Üstlendiği role uygun olarak da çocuklarını bir birey olarak görmez. Onları ciddiye almaz ya da dinlemez. Onların isteklerini önemsemez ya da geri çevirir:

Bir çok eserde rastladığımız, çocukların “hayvan besleme” merakı, bu eserde de ele alınmış ve çocukların bu doğrultudaki talepleri baba tarafından reddedilmiştir. Ancak Salatalık Kral’ı ortaya çıktıktan sonra baba kendi çıkarları doğrultusunda onun evde kalmasına izin vermiş ve bu da ailede şaşkınlığa yol açmıştır.

Eserde yazarın zaman zaman yetişkinlere de eleştiri getirdiği görülür. Yazar, Wolfgang karakteri aracılığıyla onlar gibi kaba ve kötü davranmanın ne kadar kolay olduğunu vurgular:

“O zaman Nik’e haksız davrandığımı ve onunla çok kaba konuştuğumu fark ettim. Tıpkı büyükler gibi konuştum onunla, diye geçirdim içimden. Kabalaşmanın ve kötü davranmanın ne kadar kolay olduğunu düşündüm.” (Nöstlinger, 2003: 153)

Eserin sonunda baba karakterinin değişimine şahit olur küçük okur. Baba, gerçekleri ancak yaşayarak öğrenir. Kandırıldığını, kendisine yalan söylendiğini, iki yüzlü davranıldığını ve boş vaatlerle gözünün boyandığını görür. Tüm bunlar otoriter rejimin bir parçası ve doğal bir sonucudur. “Baba kandırıldığının bilincine vardıkdan sonra geçirdiği şoktan henüz kurtulamamıştır; ama bütün aile, baskı ve otoritenin insanı nasıl değiştirdiğini, onu nasıl çıkarıcı ve tuhaf bir varlığa dönüştürdüğünü çok yakından

görmüştür” (Dilidüzgün, 1996: 63). Yazar, babanın pişmanlığının da altını çizerek okurun eleştirel düşünmesini sağlar.

Eserde aile üyelerinin babaya karşı bir cephe oluşturduğu gözlenir. Bu da babanın tutumunun çağdaş eğitim anlayışına ne kadar ters olduğunu, gelenekçi yapısıyla olaylara çözüm getirmek yerine olayları daha çok yokuşa sürdüğünü ve sağlıklı çocuklar yetiştirebilmek için yetişkinlerin tutumlarının ne kadar önemli olduğunu bir kez daha gözler önüne serer.

Anne:

Anne karakteri kırk yaşında olmasına rağmen daha genç gösteren ve kimi zaman neşeli, kimi zaman kızgın, kimi zaman da duygusal bir kadındır. Annenin karakter özellikleri oğlu Wolfgang'ın gözüyle aşağıdaki gibi betimlenir:

“Annem de kırk yaşında. Ama çok daha genç gösteriyor. Saçları sarıya boyalı ve yalnızca elli kilo. Çoğunlukla neşelidir. Ama bazen kızar ve bizim için hizmetçilik yaptığını, yeniden çalışmaya başlayacağını, o zaman günümüzü göreğimizi söyler.” (Nöstlinger, 2003: 13)

“Ama annem sinirlerine hakim olamadı. Hüngür hüngür ağlamaya başladı. Hiçkırırken bir yandan da, her şeyin Kumi-Ori'nin suçu olduğunu söylüyordu.” (Nöstlinger, 2003: 80)

“Annem de çok duygulanmıştı. Elindeki eğrilmiş şişi, yapılmış, açık sarı saçlarının orasına burasına saptırken, “Hayret bir şey yahu!” diye mırıldanıyordu.” (Nöstlinger, 2003: 82)

Anne karakteri aynı zamanda fedakar, yardımseverdir ve iyimserdir. Çocukları da onu öyle görürler:

“Annem her zaman olayları iyi yanından görmeye çalışır. Kendisinin iyimser biri olduğunu söylüyor.” (Nöstlinger, 2003: 127)

“Annem kızmaya başladı. Kendisinin iyi bir anne olduğunu, bu yüzden ona işin gerçeğini anlatmamız gerektiğini söyledi. Biz de ona gerçekten iyi bir anne olduğunu, ama işte bu nedenle ona her şeyi anlatmamızın gerekmediğini söyledik. Annem, iyi bir anne olduğu için bizi anladi.” (Nöstlinger, 2003: 109)

“Annem zaten her zaman birilerinin sargıya veya pudraya ihtiyacı olduğunu ya da göğsüne havlu falan konulması gerektiğini düşünür.” (Nöstlinger, 2003: 17)

Anne ve baba karakteri kimi zaman tartışır. Babanın gelenekçi tutumuna karşılık anne karakteri daha çağdaş daha anlayışlı bir yapıdadır:

“Gece olduğunda annemle babam tartıştılar, hem de bağıra çağıra.” (Nöstlinger, 2003: 44)

“Annem ise, bunun önemli olmadığını, Alex’e rağmen Martina’nın sınıf birincisi olduğunu ve insanın ilk aşkıyla evlenmediğini söylüyor.” (Nöstlinger, 2003: 13)

“Kadınlarla erkekler eşit olduğuna göre babamın yerine o imza atmak istedi.” (Nöstlinger, 2003: 82)

Eserde anne karakteri babayı çocuklarına karşı korumaya çalışır. Annenin bu tutumu aşağıda somutlanmıştır:

“Bizim de babamız hakkında kötü şeyler söylememize izin vermiyordu. Çocuklar böyle şeyler konuşmazmış. Ayrıca, bizim babamızdan çok daha kötülerini de varmış. (Bu gerçeği tartışmıyorduk ki zaten.)” (Nöstlinger, 2003: 76)

“Babanız iyi bir insan -sahi söylüyorum! Sizin sandığınız kadar kötü biri değil o! Gerçekten!” dedi. (Nöstlinger, 2003: 130)

“Babanız öyle biri değildir. Aileye önem vermeyen değil, tersine aşırı önem veren biridir.” (Nöstlinger, 2003: 132)

“Annem, bizim normal ve doğru dürüst bir aile olduğumuzu ileri sürdü.” (Nöstlinger, 2003: 80)

Annenin çocukların üstünde yaptırımı olmasına rağmen çocukların kendisiyle dayanışma içinde olmamasından şikayetçidir:

“Ama annem buzlu krem sodayı alıp lavaboya boşalttı ve eğer her istediğimizi yapabileceğimizi sanıyorsak çok yanıldığımızı haykırdı.” (Nöstlinger, 2003: 33)

“Annem yemeklerde hiç neşeli olmaz. Yerken sıradan şeylerden söz edilmesini istemez. Karnınızım ağrıdığını bile söylememiz yasaktır. Sümkürmek de yasaktır, çünkü bundan midesi bulanır..” (Nöstlinger, 2003: 108-109)

“Annem onları alıp çöpe atarken, bir yandan da, bizim onunla dayanışma içinde olmadığımızı, kendi çocuklarının bile, dolabın altındaki patatesleri ortaya çıkartarak, onun kuyusunu kazdığını filan söyleyip durdu.” (Nöstlinger, 2003: 37)

Anne karakterinin tuhaf huyları da vardır; aniden temizlik hastalığına tutulur. Annenin bu tutumu eserde aşağıdaki gibi aktarılır:

“Anneme temizlik hastalığı gelmişti. Deliler gibi çamaşır yıkayıp ortalığı süpürüyor, mobilyaları parlatıp cilalıyordu. Hiç durmadan somurttuğu için, burnundan başlayarak ağzının yanlarından çenesine inen derin birer çizgi oluşmuştu.” (Nöstlinger, 2003: 74)

Eserde geliştirilmiş bir karakter olarak karşımıza çıkan anne karakteri baba karakterinin aksine çağdaş, ileri görüşlü, yeniliklere uyum sağlayan, anlayışlı biridir. Zaman zaman o da sinirlenir, bağırıp çağırır ama genelde yumuşak başlı ve iyimser bir yapıdadır. Çocuklarının tarafını tutar ve aynı şeyi onlardan da talep eder. Baba karakteri gibi buyurgan değildir; ancak çocuklara sözünü geçirir. Anne karakteri de babanın buyurgan tutumuna boyun eğer. Eserde bir çok yönüyle okura tanıtılan anne karakteri iyi geliştirilmiş (açık) karakter özelliğini taşır. Daha çok konuşmaları ve davranışlarıyla geliştirilen anne karakteri eserin başından sonuna yeni kişilik özellikleri kazanmadığı ve değişim göstermediği için durağan bir yapıya sahiptir.

Büyükbaba:

Büyükbaba yetmişli yaşlarda felç geçirmiş, anlayışlı, çağdaş ve akıllı bir adamdır. Eserde büyükbaba karakteri, torunu Wolfgang'ın gözüyle tanıtılır:

“Büyükbabam neredeyse yetmiş yaşında ve geçirdiği felçten sonra ayağı biraz aksıyor, ağzı da biraz çarpık. Ama o çarpık ağızıyla bile hala bir sürü doğru dürüst şey söyleyebiliyor! En azından ağzı yerinde olan bir çok insandan daha akıllı başında konuşuyor. Büyükbabam, babamın babası.” (Nöstlinger, 2003: 12)

“Hem rengi solgundu, hem de hasta gibi görünüyordu. Sol eli de titriyordu. Yamuk olan ağzı da seğiriyordu. Yalnızca çok sinirlendiği zamanlar ağzı böyle olur.” (Nöstlinger, 2003: 110)

Büyükbaba ve baba karakteri arasında zaman zaman tartışmalar olur. Büyükbaba babayı kızdırmaktan zevk alır:

“Ama aslında pek sinirlenmemişti. Yalnızca babamı kızdırmak istiyordu. İkisi, okudukları gazeteler yüzünden durmadan tartışırlar.”

Babam büyükbabamın beğenmediği bir gazeteyi, büyükbabam da babamın tahammül edemediği bir tanesini okur çünkü.” (Nöstlinger, 2003: 21)

Büyükbaba çocuklar tarafından sevilir ve onlarla iyi anlaşır. İleri yaşına rağmen onların dilinden anlar ve onları önemser:

“Bu bizim işimize geliyor; çünkü, bir svetşörtün önünde kırmızı- mavi-beyaz çizgiler bulunmasına ya da Muhammed Ali'nin resminin basılı olmasını hiç önemsemeyiz büyükbabam. Ayrıca, büyüyünce de giyelim diye pantolonları üç numara büyük almaz.” (Nöstlinger, 2003: 14)

Burada yazar, büyükbabanın diğer yetişkinlerin aksine daha çağdaş ve ileri görüşlü olduğunu vurgular. Büyükbaba karakteri baba gibi buyurgan olmadığından çocuklar onunla daha kolay iletişim kurarlar. Büyükbaba babaya oranla çocuklarla daha ilgilidir:

“Nik'i okuldan her zaman büyükbabam alır. Yoksa Nik, okuldan çıkınca eve gelmez.” (Nöstlinger, 2003: 66)

“Büyükbabam da bana altı imza atmak istiyordu; ne de olsa onun da adı, babaminki gibi, Rudolf Hogelmann'dı. “Altına da ‘büyükbabası’ diye yazarım,” derken gülüyordu. “Bütün bunlar ona yetmezse o zaman da –“ (Nöstlinger, 2003: 82-83)

Eserde büyükbabanın karakteri babanın aksine çocukların sorunlarını kaba kuvvetle ya da bağırıp çağırarak değil, çağdaş yollarla çözmeye çalışan biri olarak çizilir. Babayla zıtlık oluşturması açısından önemli bir role sahip olan büyükbaba karakteri, daha çok konuşmalarıyla geliştirilmiş bir karakterdir. Büyükbaba birden fazla yönüyle okura tanıtıldığı için (açık) geliştirilmiş karakter özelliğine sahiptir. Eser boyunca karakter özelliklerinde bir değişim yaşamayan büyükbaba karakteri durağan bir yapıya sahiptir.

Öğretmen Haslinger:

Haslinger evin oğlu Wolfgang'ın matematik ve coğrafya öğretmenidir. Wolfgang'ın tanımıyla saç, gözü, teni gri renkte olan bu öğretmen, Hogelmann ailesinin yakınlarında oturur. Wolfgang'ın gözüyle Haslinger eserinde aşağıdaki gibi tanıtılır :

“Ama Haslinger, bizim sınıf öğretmenimiz oldu olalı, bana taktı. Matematikten de, coğrafyadan da durmadan ikileri çakıyor bana.”
(Nöstlinger, 2003: 14)

“Bizim okula daha bu yıl geldi, ama ben onu evimizi satın aldığımızdan beri tanıyorum. Bizim sokağın köşesinde oturuyor çünkü. Üstündeki her şey gri renkte olduğu için mahallenin çocukları ona “Bay Gri” derler. Saçları, gözleri, teni, giysisi ve şapkası, her şeyi gri renkte. Yalnızca dişleri sarı.” (Nöstlinger, 2003: 61)

Wolfgang'ın yıldızı Haslinger ile bir türlü barışmaz. Haslinger de Wolfgang'la uğraşmaktadır:

“Herkes annesinin imzalaması yeterli olurken, beni sevmediği için babamın imzasını istemekle bana eziyet ediyordu.” (Nöstlinger, 2003: 48)

“Haslinger de bana ceza olarak, gene babamın imzalaması gereken, dört sayfa ondalık hesabı verdi. Bir sonraki matematik dersinde Haslinger'e dört sayfa ondalık hesabıyla ödev defterimi verdim, ama babamın imzaları yine eksikti. Bunu üzerine Haslinger de cezamı sekiz sayfa ondalık hesabına çıkardı. Gene babam imzalayacaktı.”
(Nöstlinger, 2003: 49)

Haslinger çağdaş eğitimden uzak geleneksel yapıda bir karakterdir. Yazar, Haslinger karakteri aracılığıyla geleneksel eğitime eleştiri getirir:

“Geçen yıl bu derse Bay Bauer geliyordu. Anlayamadığım konuları bana her zaman bir daha açıklardı o. Ben anlayana değin anlatırdı. Ama anlamadıklarımı Haslinger’e soramıyorum.” (Nöstlinger, 2003: 60-61)

Wolfgang Haslinger’i eskiden beri sevmez. Okuldaki çocuklar da Haslinger’den pek fazla hoşlanmazlar. Ama Haslinger hasta olup da okula geri döndükten sonra değişir ve Wolfgang’a kötü davranmaz hatta ona coğrafya dersi için yardımcısı olmayı teklif eder. Bu ani değişim Wolfgang’ın matematik dersindeki başarısından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Haslinger, Wolfgang’ın öğretmeni olmadan önce geçmişteki davranışlarını hatırlamaz. Sadece tembel bir öğrenci olduğu için Wolfgang’la uğraşır:

“Demek öyle ha!” diye mırıldandı Haslinger. Yüzü o kadar kötü görünmüyordu artık. “Demek ablanla çalışıyordun sen! Hem de saatlerce!” deyip duruyordu. Sonra da, “Görüyor musunuz, genç adam, ter dökmeden hiçbir şey kazanılmıyor!” deyip, küreyi yeniden döndürdü.” (Nöstlinger, 2003: 136)

“Demek beni önceden tanıımıyormuş! Bana yalnızca sıradan bir öğretmen gibi takmış demek!” (Nöstlinger, 2003: 137)

Eserdeki öğretmen Haslinger karakteri, ezberci ve geleneksel eğitim anlayışıyla ve öğrencilere karşı tutumuyla ele alınır. Yazar yarattığı bu karakterle eğitim sistemine eleştiri getirmektedir. Tek bir yönüyle okura tanıtılan Haslinger karakteri geliştirilmemiş (kapalı) karakter özelliğine sahiptir. Daha çok davranışları ve konuşmalarıyla oluşturulan bu karakter, eserin sonunda değişim göstererek devingen karakter özellikleri taşır.

e)Uçan Sınıf

Yazar: Erich Kästner

Kitabın Özeti:

Liseliler ve ortaokullar yıllardan beri süregelen bir kavganın içindedir. Ortaokullar Rudi’yi tutsak edip de babasına götürmekte olduğu yazı

defterlerine el koyunca bu amansız savaş yeniden başlar. Bütün liseliler “Çelik Birlik” adı altında toplanır; obur ama kuvvetli Matz, çalışkan ve lider Martin, korkak ufaklık Uli, bilgiç ve geveze Sep ve tiyatro yazarı Coni.

Çelik Birlik'in amacı Rudi'yi ve yazı defterlerini kurtarmak ve ortaokullulardan intikam almaktır. Bunun için tüm liselilere haber salarlar. Kendileri ise Sigaraıçmez'in yanına akıl danışmaya giderler.

Sigaraıçmez, 35 yaşlarında çocukların çok sevdiği ve gizlice görmeye gittikleri biridir. Onu, öğretmenleri Yohan Bök kadar severler. Yohan Bök'ün takma adı Hakçı Öğretmen'dir. Çünkü Doktor Bök, herkese adil davranan ve kimsenin hakkını yemeyen biridir.

Çocuklar Rudi'yi kurtarmak için kendi aralarında bir plan yapar. Rudi'nin ortaokulluların başkanının bodrumunda tutsak edildiğini öğrenen Sep, onun serbest bırakılmasını, yoksa saldırıya geçeceklerini söyler. Ortaokulluların olumsuz cevabı, Çelik Birlik'i harekete geçirir. İki gruba ayrılıp saldırmayı planlarken karşılarında birden Sigaraıçmez'i görürler. Sigaraıçmez onlara akıl verir ve çocuklar planı uygulamak için karşı tarafa teklif götürür.

Kıran kırana kavgada liselilerden dövülecek olan kişi Matz'dır. Matz ortaokulluların temsilcisini uzun bir mücadele sonrası yere devirir. Ama karşı tarafın başkanı, adamlarının sözünde durmadığını ve tutsağı geri vermek istemediğini söyleyince Çelik Birlik yeni bir plan kurar ve Rudi'yi kurtarmak için harekete geçer.

Rudi bodrumdan kurtarılır fakat ortaokullular, el koydukları yazı defterlerini yakmışlardır. Buna rağmen çocuklar defterleri almaya karardır. Bu arada diğer tarafta ortaokulluları oyalamakla meşgul olan Sep ve ekibi, Rudi'nin kurtarıldığı haberini alınca saldırıya geçer. İki taraftan da kısıtılan ortaokullular pes edip oradan kaçar.

Çocuklar okuldan kaçtığı için Hakçı Öğretmen'in yanına giderler. Öğretmen, olayların ardı arkasını soruşturduktan sonra onlara hak verir; ama yine de kuralları çiğnedikleri için ceza almaktan kurtulamazlar. Hakçı Öğretmen yine kimsenin hakkını yemeden, kimsenin kalbini kırmadan hem de kurallara bağlı kalarak bu durumu çözüme kavuşturur.

Sigaraıçmez'e öğretmenleri Yohan Bök'ten bahseden çocuklar, onların birbirlerini tanıdığını düşünür. Hakçı Öğretmen de kendiyle ilgili bir hikaye

anlatınca hikayedeki arkadaşın Sigaraiçmez olduğundan emin olurlar. Yohan'ı Sigaraiçmez'in yanına götüren çocuklar, iki eski dostu birbirine kavuşturğu için çok sevinçlidir. Sigaraiçmez'in karısının ölümünden sonra doktorluğu bıraktığını bilen Yohan Bök ona okulun doktoru olmasını teklif eder.

Çocukların yıl sonu için hazırladığı piyes "Uçan Sınıf" gösterime hazırdır. Ufak tefek aksaklıklara rağmen oynanan piyes, büyük alkış alır. Yohan Bök ise çocukları tebrik ettikten sonra herkesin sevineceği haberi açıklar; Sigaraiçmez artık okulun doktoru olmuştur.

Eserdeki Yetişkin Kahramanlar

Hakçı Öğretmen (Yohan Bök):

Çocuklar tarafından çok sevilen Hakçı Öğretmen karakterinin en önemli özelliği her konuda adil davranmasıdır. Eserde öğretmenin karakter özellikleri aşağıdaki gibi betimlenir:

"Doktor Bök'ün takma adı Hakçı Öğretmen'di, çünkü kimsenin hakkını yemeyen bir adamdı. Bu yüzden ona karşı büyük saygı beslerlerdi."
(Kästner, 1989:17-18)

"Yalnız sana şunu söyleyebilirim: Hakçı Öğretmen, gerçekten eşi bulunmaz bir adam." (Kästner, 1989:17-18)

"Doktor Bök, yani Hakçı, yaman adamdır doğrusu!" diye haykırdı Martin." (Kästner, 1989: 23)

Hakçı Öğretmen karakteri aynı zamanda duygusal, fedakar ve duyarlı bir karakterdir:

"Hakçı öğretmen, cüzdanından iki onluk çıkardı: Al, gidiş-dönüş tren biletine yeter bu para." (Kästner, 1989: 97)

“Saçmalamayı bırak şimdi! Sana borç değil, yılbaşı hediyesi veriyorum. Bu kadar da hakkım olmasın mı? Hem bu, sizin bana verdiğiniz hediyein yanında hiç kalır. Yıllardır kaybettiğim arkadaşımı kazandırdınız bana!” (Kästner, 1989: 98)

“Hakçı Öğretmen, Coni'nin patlamış dudağına, Matz'ın şişmiş gözüne bakarak,

“Yaralanan oldu mu?” diye sordu.” (Kästner, 1989: 60)

Yohan Bök zor durumdaki öğrencilerine yardım eder, çözüm yolları önerir. Kurallara bağlı kalarak en adil ve mantıklı çözümleri seçer. Sevgiyle eğiten örnek bir öğretmendir:

“Geçin oturun bakalım şu kanepeye! Yorgun görünüyorsunuz. Ne yapabileceğimizi bir düşünelim.” (Kästner, 1989: 61)

“Demek ki beni güç duruma düşürmemek için giderken sormadınız?! Peki, öyle olsun. Ceza olarak, tatilden sonra ilk dışarı çıkma izninde okulda kalacaksınız. Böylece yönetmeliğin gereğini de yerine getirmiş oluruz. Öyle değil mi?” (Kästner, 1989: 63)

“Yirmi yıl önce annesi hasta olduğu için okuldan kaçan bu çocuk, ilerde bütün öğrencilerin kendisine güvenebileceği, her dertlerini çekinmeden anlatabilecekleri bir öğretmen olmaya karar verdi.” (Kästner, 1989: 67)

“Neyse,” dedi Hakçı Öğretmen, “bacağının kırılması, yaşadığı süreç korkak kalmasından daha iyidir.” (Kästner, 1989: 80)

Hakçı Öğretmen karakteri adil ve dürüst karakter özelliğiyle ve çağdaş eğitimci örneği olarak ön plana çıkar. Çocukların dilinden anlaması, onları dinlemesi, bir birey yerine koyarak ciddiye alması Yohan Bök'ün karakter çerçevesini oluşturur. Fedakar ve duygusal olması ve çocukların sorunlarına mantıklı çözümler üretebilmesi, onun çocuklar tarafından sevilen bir kişilik

olmasını sağlar. Daha çok konuşmaları ve davranışlarıyla geliştirilmiş olan Yohan Bök karakteri bir çok yönüyle okura tanıtıldığından geliştirilmiş (açık) karakter özelliğine sahiptir. Eserin başından sonuna önemli bir değişiklik görülmeyen ve yeni kişilik özellikleri saptanmayan Yohan Bök karakteri, durağan bir yapıya sahiptir.

Sigaraıçmez (Robert Uthof):

Sigaraıçmez 35 yaşlarında, bir tren vagonunda yaşayan, çocuklar tarafından sevilen ve akıl danışılan biridir. Eserde bu karakter aşağıdaki gibi okura tanıtılır:

“Dostları Sigaraıçmez 35 yaşlarında gösteriyordu.” (Kästner, 1989: 20)

“Sigaraıçmez’in gerçek adını bilmiyorlardı. Ona bu adı takmalarının nedeni, sigara içmediğinden değildi; üstelik pipo içerdi. Gizlice onu görmeye giderlerdi. Çok severlerdi Sigaraıçmez’i, neredeyse öğretmenleri Yohan Bök kadar severlerdi. Yohan Bök kadar seilmek önemliydi.” (Kästner, 1989: 14)

“Bir sürü konuda akıl danışmak için sık sık ona giderlerdi. Özellikle, öğretmenleri Doktor Bök’e soramadıklarını gidip sorarlardı.” (Kästner, 1989: 16)

Sigaraıçmez karakteri eski bir doktordur ve aynı zamanda bir barda piyano çalar:

“...Sözünü ettiğim bu okul arkadaşımın adı Robert Uthof ya da takma adıyla Sigaraıçmez! Kendisi doktordur.” (Kästner, 1989: 90)

“O akşam Hakçı Öğretmen, kente inerek, ‘Allahına Kadar’ meyhanesine gitti. Sigaraıçmez, piyanoda günün tutulan şarkılarını çalıyordu.” (Kästner, 1989: 84)

Sigaraiçmez'in karakteri karısını ve çocuğunu doğum esnasında kaybetmenin acısını hala taşımaktadır. Duygusal yapıdaki bu karakter, diğer kahramanlar tarafından iyi bir dost olarak betimlenir:

“Doktordu,” dedi Hakçı Öğretmen. “Üstelik iyi bir doktordu. Bu yüzden karısını ve çocuğunu kurtaramaması çok gücüne gitmişti.” (Kästner, 1989: 76)

“...Coni bu hediyelerle yılbaşı akşamı Sigaraiçmez'e sürpriz yapacaktı. Her ikisinin de yalnız oluşu çocukları çok üzüyordu.” (Kästner, 1989: 16)

“Bu iki öğrenci üniversiteyi de birlikte okudular ve yıllarca arkadaş kaldılar.” (Kästner, 1989: 66)

“Yohan Bök, yani sizin Hakçı Öğretmenle ben, bu okul sıralarında çok şeyler öğrendik,” dedi. “Ama asıl unutmadığımız ve içimizde hep uyanık tuttuğumuz şey gençliğimiz oldu. Siz de bu günlerimizi, gençlik yıllarınızı hiç unutmayın. Yaşlansanız da genç kalın. Ancak o zaman gençleri anlayabilir, onlarla doğru ve yakın ilişkiler kurabilirsiniz.” (Kästner, 1989: 92)

Sigaraiçmez karakteri Yohan Bök gibi çocukları dinler, anlar ve onlarla sohbet etmekten hoşlanır. Eserde çocukların onunla sohbet etmek için sık sık yanına gittiği vurgulanır. Bu da Sigaraiçmez karakterinin sevilen biri olduğunun göstergesidir. Çocuklara yardım eden ve onları bir birey olarak gören Sigaraiçmez, aynı zamanda çocukların akıl danıştığı iyi bir dosttur.

Sigaraiçmez karakterinin tüm karakter özellikleri eserin başından değişikliğe uğramayan kişilik özellikleri olduğundan bu karakter durağan bir yapıya sahiptir. Daha çok konuşmaları ve davranışları ve diğer karakterlerin yorumlarıyla geliştirilen bu karakter, küçük okura birçok yönüyle tanıtıldığından geliştirilmiş (açık) karakter özelliğine sahiptir.

VI.3 İncelenen Kitaplardaki Yetişkin Kahramanların Karakter Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi

Çocuk kitaplarında yer alan yetişkin kahramanlar en az çocuk kahramanlar kadar önemli bir yere sahiptir. Çünkü yetişkin kahraman çocuğun yeni yaşantılar kazanmasında etkin bir rol üstlenir. Başka bir deyişle çocuk okur, kitaplarda tanıştığı yetişkin kahramanların karakter özelliklerini benimser ve onları, kendine örnek oluşturacak bir model olarak görür. Bu sebepten ötürü, yetişkin kahramanların karakter özelliklerinin çocukta olumsuz etki bırakacak şekilde oluşturulmaması ve çocuk kitaplarında yaşam gerçekliğinden kopuk karakter çerçevelerinin çizilmemesi gerekir.

Bu araştırmada incelenen beş Türk ve beş Alman çocuk kitabında yer alan yetişkin kahramanlar teker teker incelenerek karakter çerçeveleri çıkartılmıştır. Ele alınan kitaplardaki yetişkin kahramanların karakter çerçeveleri ortak karakter özellikleri taşıdığından şu başlıklar altında sıralanmıştır; Buyurgan ve hakimiyet kuran baskın karakter, geleneksel karakter, kaba kuvvete başvuran karakter, otoriteye karşı gelemeyen çekinik karakter, çocuğu birey olarak görmeyen ilgisiz karakter, geleneksel eğitimi destekleyen karakter, duygusal ve fedakar davranan karakter, çağdaş ve demokratik karakter, çocuğu birey olarak gören ilgili karakter ve çağdaş eğitimi destekleyen karakter (bkz. Tablo 1).

İncelemesi yapılan eserlerde yer alan yetişkin kahramanlara bakıldığında, seçilen kahramanların genelde aile bireylerinden ya da çocuğun yakın çevresinden biri olduğu saptanmıştır. Söz konusu kahramanlar ele alınan kitaplarda yer alan ortak kahramanlar olduğundan, babalar, anneler, anneanne ve büyükanne, dedeler ve büyükbabalar, öğretmenler ve diğer yetişkin karakterler başlıkları altında incelenmiştir. Eserlerde geçen diğer yetişkin karakterler; tanıdık, komşu, fantastik bir karakter ya da bir arkadaş vs. olduğundan diğer yetişkin karakterler başlığı altında toplanması uygun görülmüştür (bkz. Tablo 1). Diğer yetişkin karakterler başlığı altında toplanan karakterlerin listesi aşağıda verilmiştir:

Türk Çocuk Kitaplarında Yer Alan ve Diğer Yetişkin Karakterler Başlığı Altında Toplanan Kahramanlar:

Korsan Kitap Çetesi: Ferruh Amca ve Erol'un babası

Can Dayım: Can Dayı

Pencereme Konmuştu: Yaşlı sıvacı

Alman Çocuk Kitaplarında Yer Alan ve Diğer Yetişkin Karakterler Başlığı Altında Toplanan Kahramanlar:

Konrad ya da Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk: Bay ve Bayan Rusika

İhtiyar John: Bayan Marianne Besemer

Kim Takar Salatalık Kral'ı?: Salatalık Kralı Kumi-Ori

Uçan Sınıf: Sigaraiçmez Robert Uthof

Bu karakterler de yukarıda bahsi geçen karakter çerçevesi içinde ele alınarak değerlendirilmiştir (bkz. Tablo 1). İncelenen on kitaptaki yetişkin kahramanların karakter özellikleri aşağıda verilen tablo aracılığıyla değerlendirilmiştir. Tabloda yer alan eserlerin isimleri şu şekilde kısaltılmıştır:

İncelenen Eserler	Tabloda Kullanılan Kısaltmalar
<u>Korsan Kitap Çetesi</u> :	KORS. K.Ç.
<u>Öksüz Cıvcıv</u> :	Ö.C.
<u>Can Dayım</u> :	C.D.
<u>Pencereme Konmuştu</u> :	P.K.
<u>Gülibik</u> :	GB.
<u>Konrad</u> :	KONR.
<u>Büyükanne</u> :	B.ANNE
<u>İhtiyar John</u> :	İ.J.
<u>Kim Takar Salatalık Kral'ı?</u> :	KİM T.S.K.
<u>Uçan Sınıf</u> :	U.S.

DİZİSEL

DİZİSEL OLUMSUZ KARAKTER ÖZELLİKLERİ

OLUMLU KARAKTER ÖZELLİKLERİ

	Buyurgan Ve Hakimiyet Kuran Baskın karakter	Geleneksel karakter	Kabakuvvete başvuran karakter	Otoriteye karşı Gelemeyen çekini k karakter	Çocuğu birey olarak görme yen ilgisiz karakter	Geleneksel eğitimi Destekleyen karakter	Duyusal ve fedakar davranan karakter	Çağdaş ve demokratik karakter	Çocuğu Birey olarak gören ilgili karakter	Çağdaş eğitimi Destekleyen karakter
Babalar	GB, İ.JOHN, KİM T.S.K.	GB.,K ONR., B.ANNE, İ.JOHN, KİM T.S.K.	KİM T.S.K.		GB, KONR., KİM T.S.K.	KONR. KİM T.S.K.		KORS. K.Ç. C.D	KORS.K.Ç	KORS. K.Ç. GB, B.ANNE
Anneler		KORS. K.Ç., P.K, GB, B.ANNE, İ.JOHN		GB, KİM T.S.K.	KORS. K.Ç., P.K, GB		KORS. K.Ç., GB, İ.JOHN, KİM T.S.K	Ö.C, C.D, KONR. KİM T.S.K	Ö.C KONR.	Ö.C, KONR. B.ANNE
Anneanne ve Büyükanne		Ö.C, C.D, B.ANNE.				B.ANNE	Ö.C		B.ANNE	
Dedeler ve Büyükbabalar	C.D İ.JOHN	Ö.C C.D			C.D			KİM T.S.K.	KİM T.S.K.	Ö.C KİM T.S.K.
Öğretmenler		KONR. KİM T.S.K			KONR.	KONR. KİM T.S.K.	U.S.	KORS. K.Ç, U.S.	U.S.	KORS. K.Ç. U.S.
Diğer Yetişkin Karakterler	KONR KİM T.S.K	KORS. K.Ç., KONR., KİM T.S.K.		İ.JOHN	KONR.	KONR.	İ.JOHN	KORS. K.Ç, C.D U.S.	KORS.K.Ç., C.D, P.K, U.S.	KORS. K.Ç., C.D, P.K, U.S.

Tablo 1. İncelenen Eserlerde Yer Alan Yetişkin Kahramanlar ve Kahramanların Karakter Özellikleri

Bu araştırmada incelenen kitaplarda yer alan kahramanların karakter özellikleri tablo 1’de dizimsel ve dizisel olarak iki yönden yorumlanmıştır: Yetişkin kahramanların karakter çerçeveleri dizimsel olarak sıralanmış ve bu sıralamada kahramanlara ait karakter özellikleri olumlu ve olumsuz olmak üzere belirtilmiştir; buyurgan ve hakimiyet kuran baskın karakter, geleneksel karakter, kaba kuvvete başvuran karakter, otoriteye karşı gelemeyen çekinik karakter, çocuğu birey olarak görmeyen ilgisiz karakter, geleneksel eğitimi destekleyen karakter özellikleri olumsuz karakter çerçeveleri olarak değerlendirilmiştir. Çağdaş ve demokratik karakter, çocuğu birey olarak gören ilgili karakter ve çağdaş eğitimi destekleyen karakter özellikleri ise olumlu karakter özellikleri olarak ele alınmıştır. Duygusal ve fedakâr davranan karakter özelliği bazı kitaplarda olumlu ve bazılarında olumsuz olarak ele alındığından tablodaki sıralamada olumlu ve olumsuz karakter özellikleri arasında yer almıştır (bkz.Tablo 1).

Tablodaki dizisel sıralamada, eserlerde yer alan yetişkin kahramanlar bulunmaktadır. Bu kahramanlar babalar, anneler, anneanne ve büyükanneler, dedeler ve büyükbabalar, öğretmenler ve diğer yetişkin karakterler başlıkları altında toplanmıştır. Dizimsel ve dizisel olarak sıralanan bu tablonun oluşturduğu dizgeden aşağıdaki bulgular saptanmıştır:

Dizimsel incelemede, ele alınan kitaplardaki yetişkin kahramanlardan baba karakterleri mercek altına alındığında bunların, tabloda sıralanan karakter özellikleri arasından en çok geleneksel karakter özelliğine sahip olduğu görülmektedir. Babanın bu geleneksel tutumu Gülibik, Konrad*, Büyükanne, İhtiyar John ve Kim Takar Salatalık Kral’ı adlı eserlerde işlenmiştir. Çocuk kitaplarında değinilen en önemli sorunlardan biri olan babanın otoriter tutumu ve çocuğunu bir birey olarak görmeme durumu, incelenen eserlerde önemli bir yer tutmaktadır. Çocuk, yetişkin tarafından ciddiye alınmak ister. Söyledikleri dinlenmeyen ve dediklerini dikkate almayan bir yetişkin ile çocuğun arasında oluşan iletişim kopukluğu, bir süre sonra çocuğu iletişim kurma isteksizliğine itebilir. Bu durum sıkça rastlanan

---

* Konrad ya da Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk -bundan sonra Konrad olarak adlandırılacaktır-adlı eserde yer alan Bay Egmon karakteri, incelemede Konrad’ın babası olarak ele alınarak baba karakterler başlığı altında değerlendirilmiştir. Aynı şekilde Bayan Berti Bartolotti karakteri de Konrad’ın annesi olarak ele alınarak anne karakterler başlığı altında değerlendirilmiştir.

bir sorun olduğundan çocuk kitaplarında da işlenen bir konu olmuştur. Özellikle babanın otoriter tutumu ve babanın çocukla arasına koyduğu mesafe, iletişim sorunlarına neden olmaktadır. İncelenen eserlerde de aynı sorun görülmektedir. Çocuğu bir birey yerine koymayan baba karakterleri Gülibik, Konrad ve Kim Takar Salatalık Kral'ı adlı eserlerde yer alırken, buyurgan ve hakimiyet kuran baskın baba karakterleri Gülibik, İhtiyar John ve Kim Takar Salatalık Kral'ı adlı eserlerde görülmektedir. İncelenen kitaplar çerçevesinde baba karakterleri olumsuz karakter özellikleri taşımasına rağmen, bu kahramanların genel olarak kaba kuvvete başvurmamaları da dikkat çekicidir. Buyurgan tutuma sahip olan bir karakterin aynı zamanda kaba kuvvete başvurması olasıdır; ancak bu durum, ele alınan eserlerde sadece Kim Takar Salatalık Kral'ındaki baba karakterinde görülmektedir. Ayrıca fantastik bir karakter olan Salatalık Kralı, buyurgan karakter özelliğine örnek oluşturmaktadır. Salatalık Kralı'nın halkı üstünde kurduğu baskı ve evde yaşayanlara gösterdiği adaletsiz tutum onun buyurgan yapısını somutlayan bir davranıştır.

Eserlerde yer alan baba karakterleri çekinik karakter özelliği taşımazlar; çünkü onlar tek başlarına otoriteyi temsil ederler. Erkeğin doğası gereği de baba karakterleri, duygusal karakter özelliği sergilememektedir. Tabloda da bu durum açıkça görülmektedir (bkz.Tablo 1).

Ele alınan eserlerde olumlu karakter özellikleri sergileyen baba karakterleri de vardır: Korsan Kitap Çetesi adlı eserdeki baba karakteri, çağdaş, çocuğuyla ilgilenen ve onu bir birey yerine koyan aynı zamanda çağdaş eğitimi destekleyen bir karakterdir. İncelenen kitaplar arasında bu karakterin olumlu karakter özelliklerinin hepsini birden taşıyan tek baba karakteri olduğu saptanmıştır. Can Dayım adlı eserdeki Ümit'in babası da çağdaş karakter özeliğine sahiptir. Çağdaş baba karakterleri çocuğuyla ilgilenen, onu dinleyen ve anlayan bir karakter çerçevesi çizerler. Çocuğun babayla iletişim kurması, onun ileride, toplum içinde bir birey olarak var olabilmesi ve sosyalleşebilmesi açısından önemlidir. Bu nedenle gerçek hayatta olduğu gibi eserlerde de, geleneksel baba karakterlerinden başka, çağdaş baba karakterlerine de yer verilmektedir. Çocuk okur eserlerde karşılaştığı yetişkin karakterleri örnek alır ve bu sayede gerçek hayatta

yetişkinlere eleştirel yaklaşmayı öğrenir. Gülibik ve Büyükanne adlı eserlerdeki baba karakterlerine bakıldığında, geleneksel karakter özellikleri taşımalarına rağmen, bu karakterlerin çağdaş eğitimden yana bir tavır sergilediği görülmektedir. Tüm bu değerlendirmeler sonucunda incelenen eserlerde babaların genelde geleneksel karakter özelliği taşıdığı saptanmıştır. Bu özelliğe sahip baba karakterleri, çoğunlukla Alman çocuk kitaplarında karşımıza çıkmaktadır. Buradan şöyle bir sonuca varılmaktadır; Türk toplumunun ataerkil aile yapısı, incelenen Alman çocuk kitaplarında da görülmektedir. Alman toplumunun yapısı ve kültürü göz önüne alındığında çocuk kitaplarında geleneksel baba karakterlerine daha az rastlanacağı kanısına varılabilir. Ancak Alman çocuk kitaplarında incelenen eserler doğrultusunda Türk çocuk kitaplarına oranla, geleneksel baba karakter özelliğine daha sık rastlanmaktadır. Ayrıca Alman çocuk kitaplarında buyurgan ve hakimiyet kuran baba karakterleri de vardır. Başka bir deyişle, buyurgan ve hakimiyet kuran baskın karakter özelliği Alman çocuk kitaplarında ağırlıklı olmak üzere hem Türk hem de Alman kitaplarında görülmektedir. Geleneksel eğitime destek veren baba karakterlerine ise sadece Alman çocuk kitaplarında rastlanmıştır. Çocuğunu bir birey olarak gören ve çağdaş eğitimi destekleyen baba karakterleri daha çok Türk çocuk kitaplarında yer almaktadır; bu da Türk çocuk kitaplarında çağdaşlığın ve çağdaş eğitimin babalar tarafından önemsendiğini göstermektedir.

Araştırmadaki yetişkin kahramanlardan anne karakterleri incelendiğinde, annelerin daha çok geleneksel karakter yapısına sahip olduğu görülmektedir. Birçok çocuk kitabında, aileyi oluşturan yetişkin kahramanların geleneksel rollere sahip olduğu görülür. Babalar, ailelerini geçindirmek için çalışmak zorunda kalırken, anneler çocuklara bakan ve ev hanımlığı yapan karakter örnekleridir. Çalışan bir anneden bahsedildiğinde ise genellikle maddi sıkıntılar söz konusudur (Martin ve Kleinemeyer, 1995: 36). Bu araştırmada ele alınan kitaplarda da anne karakterleri söz konusu geleneksel rollere sahiptir. Baba karakterinden sonra gelen anne karakteri, ailede ikinci sırada yer alan bir kahramandır; anne evinin hanımıdır ve ev işleri ya da misafir ağırlamak gibi günlük yaşama ait rutin işler onun için önem taşır. Annenin üstlendiği en önemli sorumluluk çocuğunu büyütme ve

gerisine karışmaz. Başka bir deyişle, ailede babanın istekleri yapılır, babanın sözü geçer. Böyle bir karakter yapısına sahip olan geleneksel anne karakteri, incelenen eserlerden Korsan Kitap Çetesi, Pencereme Konmuştu, Gülibik, Büyükanne ve İhtiyar John adlı eserlerde görülür. Anne karakterleri aynı zamanda duygusal ve fedakâr davranırlar. Yapı gereği yumuşak ve hassas davranışlar sergileyen annelerin bu özelliği incelenen kitaplarda da yer almaktadır; Korsan Kitap Çetesi, Gülibik, İhtiyar John ve Kim Takar Salatalık Kral'ı adlı eserlerdeki anne kahramanlar söz konusu karakter özelliğini taşımaktadır. Geleneksel baba karakterlerinde olduğu gibi bazı çocuk kitaplarında çocuğuyla ilgilenmeyen ve onu önemsemeyen anne karakterleri de bulunmaktadır. Çocuk, ailede kendisiyle ilgilenecek onu dinleyecek bir yetişkin bulamayınca ya Pencereme Konmuştu adlı eserde olduğu gibi bir yabancıyla arkadaşlık kurar ve onun tarafından önemsendiğini hisseder ya da Gülibik'te olduğu gibi tamamen içine kapanır. Artık çocuk yalnızdır ve ailesinden görmediği desteği, ilgiyi, sevgiyi tamamen başka yerlerde, başka insanlarda arar. Bu durumda çocuğun sağlıklı bir birey olarak yetişmesi mümkün değildir. Bundan dolayı aile sevgisinin önemi, çocuk okura özellikle hissettirilmesi gereken bir konudur. İncelenen eserlerde çocuğuna ilgisiz davranan anne karakterleri Korsan Kitap Çetesi, Pencereme Konmuştu ve Gülibik adlı eserlerde görülmektedir.

Ele alınan eserlerde anne karakterlerine bakıldığında otoriteye karşı gelemedikleri ve çekinik karakter özelliği taşıdıkları görülmektedir: Bu davranışı sergileyen anne karakterlere Gülibik ve Kim Takar Salatalık Kral'ı adlı eserlerde rastlanmaktadır. Bu karakterlerin, aile reisi olan babaya karşı çıkamadığı ve ailede söz hakkının baba karakterde olduğu saptanmıştır. Anne karakterleri bu nedenden ötürü buyurgan karakter özelliği sergilemezler. Aynı zamanda bu karakterlerin kaba kuvvete başvurmadıkları da bulgulanmıştır. İncelenen eserlerde annelerin geleneksel eğitime destek vermediği ve daha çok çağdaş eğitimi önemsendiği görülmektedir; bilgiye ve kültüre önem veren, çocuğunu dinleyen, anlayan ve sorunlarını paylaşan kısacası çocuğu bir birey olarak gören anne karakterleri Öksüz Cıvcıv ve Konrad'da görülmektedir. Aynı zamanda Can Dayım ve Kim Takar Salatalık Kral'ı adlı eserlerdeki anne karakterleri çağdaş ve demokratik karakter

özelliği taşıırken, Büyükanne adlı eserdeki anne karakterinin çağdaş eğitime destek veren bir karakter olduğu saptanmıştır. İncelenen kitaplardaki anne karakterleri genel anlamda değerlendirildiğinde; geleneksel, duygusal ve fedakâr karakterler olmalarına karşın bu karakterlerin geleneksel eğitimi desteklemediği, otoriter davranışlar sergilemediği ve kaba kuvvete başvurmadığı görülmektedir. Eserlerdeki anne karakterlerinin aynı zamanda çağdaş ve demokratik karakter yapısına sahip olduğu saptanmıştır. Bu geleneksel ve çağdaş tutum hem Türk hem de Alman çocuk kitaplarında yer almaktadır. Buradan şu sonuca varılmaktadır; anne karakterine ait söz konusu tüm karakter özellikleri her iki toplumun çocuk kitaplarında yer almaktadır.

İncelenen eserlerde anneanne ve büyükanneler başlığı altında toplanan yetişkin kahramanların karakter çerçevesi değerlendirildiğinde, bu karakterlerin daha çok geleneksel karakter özelliğine sahip olduğu görülmektedir: Öksüz Civciv'deki nine, Can Dayım'daki anneanne karakteri ile Büyükanne adlı eserdeki büyükanne karakteri bu duruma örnek oluşturur. Büyükanne, geleneklerine bağlı, daha çok geçmişe dönük yaşayan ve çağdaş eğitimi sürekli sorgulayıp eleştiren biridir. Başka bir deyişle büyükanne karakteri, geleneksel eğitimi destekleyen karakter özelliğini taşır. Öksüz Civciv'deki nine karakteri ise duygusal ve fedakâr yapısıyla ön plana çıkar. Bu karakterlerin içinde sadece Büyükanne adlı eserdeki büyükanne karakteri çocuğu bir birey olarak gören ve onunla ilgilenen karakter olarak karşımıza çıkar. Anneanne / büyükanne ile torun arasında yaşanan ilişki çocuk kitaplarında sıkça işlenen konulardan biridir. İki farklı kuşağın farklı karakter özelliklerinin aynı düzlemde birleşmesi genellikle zordur. Diğer bir ifadeyle, büyükanne veya nine çağa ayak uydurmakta zorluk çeker. Torun ise büyükanne veya nineyi anlayamaz ya da onunla iletişim kuramaz. Araştırmada ele alınan eserlerde de bu nedenle torunla iletişim kurup onu anlayan nine veya büyükanne sayısı azdır. Başka bir deyişle bu durum, sadece Büyükanne adlı eserde görülmektedir. İncelenen eserlerde yer alan anneanne ve büyükanne karakterleri Türk ve Alman çocuk kitapları açısından değerlendirildiğinde; her iki topluma ait kitaplarda yer alan anneanne ve

büyükanne karakterlerinin genellikle geleneksel karakter çerçevesi çizdiği görülmektedir.

Çocuk kitaplarında dede-torun ilişkisi sıkça değinilen konulardan biridir. Çocuk, ailede sadece anne ve babayla değil, büyükanne ve büyükbabayla da kurduğu iletişim sonucunda yeni öğrenimler kazanır. Büyükbabanın deneyimleri torunun dünyasında yeni pencereler açar. Bu yüzden dede ve torun arasında kurulacak sıcak ilişki, çocuk okur üzerinde olumlu etkiler bırakır. Bazı eserlerde bu ilişki bir çatışmaya da dönüşebilir. Gerçek yaşamda olduğu gibi dede ve torun arasındaki kuşak farkından dolayı anlaşmazlıklar yaşanabilir. Dede buyurgan tavırlar sergileyebilir. Araştırmada incelenen eserlerde de dede karakterleri, aile bireyleri tarafından korkuyla karışık saygı duyulan; ancak karşı gelinemeyen bir otorite olarak görülmektedir. Tıpkı baba karakterleri gibi dede karakterleri de ailede sözü geçen ve aile fertleri üzerinde yaptırım gücüne sahip olan kahramandır. Buyurgan ve hakimiyet kuran bu karakter özelliği ile dedeler ve büyükbabalar, Can Dayım ve İhtiyar John adlı eserlerde görülmektedir. Can Dayım adlı eserde dede bir türlü torunla aynı düzlemi paylaşamaz. Torun ve dede arasında iletişim kurmakta güçlük çekilir. Ancak eser sonunda bu ilişki arkadaşlık ilişkisine dönüşür. İhtiyar John adlı eserde ise dede, buyurgan yapısıyla aile üzerinde hakimiyetini kurmuştur; ancak bu yapısına rağmen torunlarıyla oynamaktan geri kalmaz ve onlarla iletişim kurmayı başarır. Baskın karakterdeki dedelerin aksine Kim Takar Salatalık Kral'ında olduğu gibi dede ve torun arasında arkadaşça bir ilişki de görülebilir. Eserdeki büyükbaba, çocuğa bir birey gibi davranıp onunla ilgilenir. Dertlerini dinler ve çözüm bulmaya çalışır.

İncelenen eserlerde karakterlerin gelenekselliğine bakıldığında Can Dayım ve Öksüz Cıvciv'deki dede karakterlerinin geleneksel karakter özelliği taşıdığı görülmektedir; ancak bu karakterlerin kaba kuvvete başvurmadığı saptanmıştır. Dedeler ve büyükbabalar eserlerde anlayışlı ve ilgili davranışlar da sergilemektedir. Örneğin Kim Takar Salatalık Kral'ı adlı eserde büyükbabanın çağdaş ve demokratik karakter özelliği taşıdığı ve çağdaş eğitimi desteklediği görülmektedir. Öksüz Cıvciv'deki dede karakteri ise geleneksel karakter özelliği taşımasına rağmen çağdaş eğitimi önemseyen

bir yapıya sahiptir. Araştırmada ele alınan eserlerde yer alan dede ve büyükbaba karakterleri geleneksellik ve buyurganlık açısından baba karakterleriyle benzerlik gösterirler. Yine çağdaş eğitimi desteklemeleri ve çocuğa birey olarak davranmaları açısından da bu karakterler, baba karakterleri gibi demokratiktir. Bu bakımdan eserlerde yer alan dede ve baba karakterleri paralellik göstermektedir. İncelenen kitaplarda dede ve büyükbabaların karakter özellikleri yukarıda da bahsedildiği hem Türk hem de Alman çocuk kitaplarında ortak özellikler taşımaktadır.

Araştırmada ele alınan eserlerdeki öğretmen karakterleri ise geleneksel eğitime destek veren geleneksel karakterlerdir. Kim Takar Salatalık Kral'ı ve Konrad adlı kitaplarda bu özellikler görülmektedir. Konrad'daki öğretmen karakteri, çocuğu birey olarak görmeyen ve ona ilgisiz davranan bir yapıya sahiptir. Çocuğun bilişsel, duyuşsal ve devinişsel gelişiminde öğretmen önemli bir rol oynamaktadır. Ailedeki eğitimden sonra okul çağına gelen çocuk, öğretmeniyle ve arkadaşlarıyla etkileşim içine girerek sosyalleşmeye başlar. Bu aşamada öğretmene düşen görev çok önemlidir. Çocuğa verilen eğitimin sevgi çerçevesinde olması, onun ikinci yuvası olan okulu ve bilgiyi sevmesini sağlayacaktır. Çocuğun hayatına sevgi tohumları eken kişi anne ve babadan sonra öğretmendir. Demokratik ve özgür düşünen bireyleri topluma kazandıracak olan kişi yine öğretmendir. Bundan dolayı çocuk kitaplarında yer alan öğretmen karakterleri çocuk okur üzerinde derin izler bırakır. Yukarıda sözü edilen geleneksel öğretmenlerin dışında incelenen eserlerde olumlu öğretmen karakterleri de yer almaktadır: Çağdaş eğitimi benimseyen ve çocuğa önem veren demokratik öğretmen karakterlerine Korsan Kitap Çetesi ve Uçan Sınıf adlı eserlerde rastlanırken, çocuğu birey yerine koyan, onun için fedakarlık yapan ve duygusal bir yapıya sahip olan öğretmen karakteri ise Uçan Sınıf adlı eserde görülmektedir. İncelenen eserlerdeki öğretmen karakterlerine genel olarak bakıldığında ise, çağdaş öğretmen karakterleri her iki toplumun çocuk kitaplarında yer alırken, geleneksel eğitim anlayışına sahip ve çocuğu önemsemeyen yapıdaki öğretmen karakterleri sadece Alman çocuk kitaplarında görülmektedir.

İncelemesi yapılan kitaplarda diğer karakterler başlığı altındaki karakterlerin hem geleneksel hem de çağdaş karakter özelliklerine sahip

olduğu saptanmıştır; ancak çağdaş karakter özellikleri geleneksel karakter özelliklerine göre daha fazladır. Başka bir deyişle, eserlerde diğer karakterler başlığı altında toplanan kahramanların karakter özellikleri olumlu bir çerçeve çizmektedir. Çağdaş eğitimi destekleyen ve çocuğu bir birey olarak gören karakterlere Korsan Kitap Çetesi, Can Dayım, Pencereye Konmuştu ve Uçan Sınıf adlı eserlerde rastlanmaktadır. Yeniliklere açık ve demokratik davranan karakterler ise yine Korsan Kitap Çetesi, Can Dayım ve Uçan Sınıf adlı eserlerde karşımıza çıkar. İncelenen Türk ve Alman çocuk kitaplarına göre diğer yetişkin karakterlerin karakter özellikleri değerlendirildiğinde olumsuz karakter özelliklerinin daha çok Alman kitaplarında yer aldığı görülmektedir (bkz. Tablo 1).

Araştırmada ele alınan kitaplar tablo 1'e göre dizisel olarak genel anlamda değerlendirildiğinde, incelenen yetişkin kahramanların olumsuz karakter özellikleri içinde daha çok geleneksel karakter özelliği taşıdığı görülmektedir. Geleneksel karakter özelliğine sahip kahramanların kaba kuvvete başvurmaları olasıyken, karakterlerin bu özelliği taşımadıkları saptanmıştır. Kaba kuvvete başvuran karakter sayısının tabloda da görüldüğü gibi sadece bir tane olması ise bu durumun göstergesidir. Olumlu karakter özellikleri açısından tablo değerlendirildiğinde, ele alınan kitaplarda çağdaş ve demokratik bir tutumun benimsendiği görülmektedir. Tabloya bakıldığında olumsuz karakter özellikleri sayıca çok olmasına rağmen kitaplardaki karakter özelliklerinin olumlu karakter özelliklerinde daha yoğun görüldüğü saptanmıştır. Bu da bize, incelenen kitaplarda çağdaş ve demokratik karakter özelliklerinin geleneksel karakter özelliklerine göre daha fazla ele alındığını göstermektedir.

İncelenen Türk ve Alman çocuk kitaplarına göre eserlerde yer alan yetişkin karakterlerin özellikleri değerlendirildiğinde; saptanan karakter özelliklerinin iki toplumun kitaplarındaki kahramanlarda benzer sayıda olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle, ele alınan Türk ve Alman çocuk kitaplarındaki yetişkin kahramanların, belirlenen karakter özellikleri çerçevesinde birbirinden çok farklı özellikler taşımadığı saptanmıştır. Bu benzerlik özelliğiyle, çocuğu birey yerine koyan ve ona değer veren yetişkin kahramanın karakter özelliğinde kendini gösterir. Bu karakter özelliğinin her

iki topluma ait kitaplarda eşit olduğu görülmüştür (bkz. Tablo 1). Geleneksel eğitimi benimseyen karakter özelliği, incelenen kitaplar arasında sadece Alman çocuk kitaplarında görülür; ancak bu kitapların ağırlıklı olarak Konrad ve Kim Takar Salatalık Kral'ı adlı eserlerden oluştuğu göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle incelenen Alman çocuk kitaplarında geleneksel eğitim benimsenmiştir gibi genel bir yargıya varmak söz konusu değildir.

Tablo, dizimsel ve dizisel olarak bir dizge şeklinde ele alındığında, Kim Takar Salatalık Kral'ı adlı eserdeki kahramanların, tabloda belirtilen her karakter özelliğine sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, söz konusu kitapta incelenen yetişkin karakter sayısının fazla olmasıyla ilintilidir. Bundan başka Korsan Kitap Çetesi, Öksüz Cıvcıv, Can Dayım, Konrad ve Uçan Sınıf adlı eserlerdeki yetişkin kahramanlar olumlu karakter çerçevesi çizerler; çağdaş eğitimi benimseyen, çocuğu dinleyen ve önemseyen aynı zamanda demokratik davranan bu karakterler okurun üzerinde olumlu bir etki bırakırlar.

İncelenen eserlerde yetişkin kahramanların çocuklar tarafından "mükemmel ve hatasız " kişiler olarak algılandığı görülmektedir. Kim Takar Salatalık Kral'ı adlı eserde, baba karakterinin güçlü ve buyurgan kimliğinin arkasında bazı korkulara sahip olduğu betimlenir. Çocuk tarafından yüceltilen yetişkin karakterin, aslında her insan gibi korkuları olabileceği yazar tarafından küçük okura iletilir. Härtling'in romanı Büyükanne'de ise yine çocuk kahraman, büyükanenin her şeyi bildiğini zannetmektedir. Bir ödevi için büyükaneden yardım isteyen çocuk, büyükanenin cevabı bilememesi üzerine şaşırır. Yazar, yetişkinlerin her şeyi bilmesinin mümkün olmadığını ve onların da hata yapabileceğini küçük okura iletir. Okur böylece anne babasının ve çevresindeki yetişkinlerin de kusursuz olmadığını öğrenir. Çocuk bu durumu, gerçek hayatına taşımadan deneylenmiş olur.

Çocuk kitaplarında sıkça değinilen ve yukarıda da sözü edilen çocuğun yetişkinler tarafından ciddiye alınmaması ya da yetişkinler tarafından bir birey olarak görülmemesi durumu, yazarların örtük olarak eleştirdiği sorunlardan biridir. Çocukların ciddiye alınmaması, eserlerde "büyüklere eleştiri" olarak vurgulanmakta veya yetişkinlere bu konuda gönderme yapılmaktadır. İncelenen Türk çocuk kitaplarından Korsan Kitap Çetesi, Can Dayım, Pencereme Konmuştu, Gülibik, adlı eserlerde yer alan

yetişkin kahramanlar yukarıda da belirtildiği gibi çocuğu bir birey olarak görmezler. Bu kahramanlar için önemli olan kendi görüş ve düşünceleridir. Çocuklarına ya “sen anlamazsın, küçüksün” gibi sözler sarf ederek onları başlarından atmaya çalışırlar ya da onları görmezden gelirler. Bu durum aynı şekilde Alman çocuk kitaplarında da karşımıza çıkar; Konrad ve Kim Takar Salatalık Kral’ı adlı eserlerde de söz konusu yetişkin kahramanlar yer almaktadır. Türk ve Alman toplumu, kültürüyle, gelenek ve göreneğiyle birbirinden farklı olmasına rağmen bu toplumların her ikisinin çocuk kitaplarında da aynı soruna değinilmektedir. Kültürler ve coğrafyalar değişse de sorunlar hep aynıdır. İncelenen kitaplar bu durumu somutlar. Ele alınan eserlerde çocuğu önemseyen, dinleyen ve anlayan yetişkinler de vardır. Türk çocuk kitaplarından Korsan Kitap Çetesi, Öksüz Cıvcıv, Can Dayım ve Pencereme Konmuştu adlı eserler bu duruma örnektir. Alman çocuk kitaplarından ise Konrad, Büyükanne, Kim Takar Salatalık Kralı ve Uçan Sınıf örnek gösterilebilir. Bu kitaplardaki bazı yetişkin karakterler çocuğun dünyasına adım atabilmeyi başarmış yetişkin kahramanlardır.

Ele alınan çocuk kitaplarında yetişkinlerle ilgili olarak sıkça değinilen diğer bir sorun ise çocukların evde hayvan besleme isteği ve ailenin bu isteğe karşı çıkma durumudur. Türk çocuk kitaplarından Korsan Kitap Çetesi ve Pencereme Konmuştu adlı eserlerdeki çocuk kahramanlar, hayvan besleme konusunda ailelerini ikna etmeye çalışırlar. Alman çocuk kitaplarından ise Kim Takar Salatalık Kralı ve İhtiyar John adlı eserlerdeki çocuklar evde köpek beslemek isterler; ancak yetişkin karakterler bu isteğe karşı çıkar. İhtiyar John’da büyükbaba John sayesinde aile, köpek beslemeye razı olurken, Korsan Kitap Çetesi’ndeki anne karakterindeki olumlu değişimler sonucundaysa evde köpek beslenmesine izin verilir. Yetişkin karakterle çocuk arasındaki bu olumlu iletişim sayesinde çocuk okur üzerinde olumlu bir etki bırakılır.

Yetişkin kahramanların küçük okur üzerinde en az çocuk kahramanlar kadar önemli bir role sahip olduğu göz ardı edilmemelidir. Çocuğun yeni yaşantılar kazanmasında etkin olan yetişkin kahraman, inandırıcılıktan uzak olmadan fiziksel özellikleriyle, davranışlarıyla ve konuşmalarıyla çocuğun örnek aldığı temel öğelerden biridir. İncelenen Türk ve Alman çocuk

kitaplarındaki yetişkin kahramanların genellikle çocuğun aile ve akraba çevresinden ya da yakınlarda oturan komşularından seçildiği görülmektedir. Çocuk okur, yaşamında görmeye alışkın olduğu kişilerin ya da tanıdıkların kitaplarda karşısına çıkmasından hoşlanır. Böylece çocuğun kendini veya çevresindekileri, okuduğu kahramanlarla özdeşleştirmesi daha kolay olur. Bu kahramanlar aracılığıyla aile içinde veya dışında yaşanan sorunlar ve sıkıntılar dile getirilerek küçük okura iletiler verilir. Küçük okur, örnek aldığı yetişkin kahramanlar sayesinde kendi ailesini de eleştirel bir gözle değerlendirmeyi öğrenir.

İncelenen beş Alman ve beş Türk çocuk kitabındaki yetişkin kahramanların karakter çerçeveleri genel olarak değerlendirildiğinde, eserlerde yer alan Türk ve Alman yetişkin kahramanların, verilen örneklerle somutlandığı gibi, davranışları ve eylemleriyle genel olarak birbirine benzer özellikler taşıdığı saptanmıştır. İki toplumda dil, tarih, din ve kültür gibi farklılıklar olsa da çocuk kitaplarında ele alınan yetişkin karakter örneklerinin birbirine benzer karakter özelliği taşıdığı bulgulanmıştır. Bu karakterlerin ancak sorun çözme yöntemleri ya da çocuklara yaklaşım tarzlarının farklılık gösterdiği saptanmıştır. Ancak sonuçta her iki toplumun yetişkin kahramanlarının olaylar karşısında benzer tepkiler verdiği ve benzer karakter özelliklerine sahip olduğu görülmektedir.

VII. BÖLÜM

SONUÇ, YARGI VE ÖNERİLER

Sonuç ve Yargı

Bu araştırmanın genel amacı Türk ve Alman çocuklarına seslenen kitaplardaki yetişkin kahramanların karakter çerçeveleri açısından benzerlik ve farklılığını saptamaktır. Bu amaç doğrultusunda incelenen beş Türk ve beş Alman çocuk kitabında yer alan yetişkin kahramanların karakter çerçeveleri, saptanan karakter özellikleri açısından tek tek değerlendirilip karşılaştırma yoluna gidilmiştir.

Çalışmada, Türk ve Alman çocuklarına seslenen kitaplardaki yetişkin kahramanların karakter çerçevelerini saptayabilmek için önce, söz konusu iki ulusun çocuk edebiyatı alanındaki tarihsel gelişimleri incelenmiştir. Ardından çocuk edebiyatını ve çocuk kitaplarını tanımak, çocuk kitaplarında yer alan kahramanların rollerini anlamak ve yetişkin kahramanların karakter örneklerini incelemek yoluna gidilmiştir. Son olarak araştırması yapılan beş Türk ve beş Alman çocuk kitabında ele alınan yetişkin kahramanların karakter çerçeveleri karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

Kültürel ve edebi geçmişleri birbirinden farklı olarak gelişen Türk ve Alman toplumlarının çocuk edebiyatı tarihçesine bakıldığında, Türk çocuk edebiyatının ilk söz edildiği dönemin Tanzimat dönemi olduğu görülmektedir. Türkiye’de Cumhuriyetin ilanından sonra yaşanan gelişim ve değişimler, 1979 yılında “Dünya Çocuk Yılı”nın kutlanması ve bunun Türkiye’deki yansımaları, çocuk kitaplarındaki çeşitliliğin ve kalitenin artması Türk çocuk edebiyatını günümüze dek taşır. Almanya’da ise çocuk edebiyatının ortaya çıkışı, ilk olarak Aydınlanma dönemine rastlar. Bu dönemin ardından çocuk edebiyatında özellikle romantizmin etkisiyle yazılan ve derlenen masallar aracılığıyla önemli gelişmeler yaşanır. 1950’lere kadar önemsenmeyen çocuk ve çocuk edebiyatı, savaş sonrası değişen edebiyat anlayışıyla önem kazanır. Günümüzde, teknolojik gelişmelerin de katkısıyla Alman çocuk kitapları, kaliteli baskısı ve zengin görselliği ile çocuğun duyuşsal, bilişsel ve devinişsel gelişimi açısından önemli bir yere sahiptir.

Araştırmada, çocuk edebiyatına kuramsal yaklaşımlara ve çocuk kitaplarının dayandığı temel özelliklere değinilerek çocuğun yaşamında, edebiyatın ve kitapların öneminin üstünde durulmuştur. Çocuğun yeni yaşantılarla tanışmasını sağlayan kitaplar sayesinde çocuk, yaşamda karşılaşacağı olaylarda neden-sonuç ilişkisini kurarak bu olayları anlamlandırabilme olanağını elde eder. Sanatçı duyarlılığıyla örülmüş çocuk kitaplarında verilmek istenilen iletiler kadar, eserlerde yer alan kahramanlar da önemli bir işleve sahiptir. Çocukların kahramanla özdeşim kurması, sağlıklı bir birey olarak toplumda yer edinebilmesi, sağlam bir kişilik oluşturabilmesi, hoşgörülü ve paylaşımcı biri olabilmesi açısından kahramanlar, çocuk kitaplarında etkili bir rol üstlenirler. Çocuk kitaplarındaki yetişkin kahramanlar ise, çocuğun yaşamda var olan insan gerçekliğini ve yetişkin karakter örneklerini tanımasına katkı sağlamak, çocuklara bir model oluşturmak açısından en az çocuk kahramanlar kadar önemlidir. Yetişkin kahramanlar sayesinde çocuk, çevresindeki yetişkinleri eleştirel bir gözle değerlendirebilmeyi ve eleştirel düşünebilmeyi öğrenir. Bu da çocuğun ileriki yaşamında karşısına çıkabilecek zorlukların kolayca üstesinden gelebilmesinin ilk adımlarıdır. Çocuklar, kitaplarda yer alan kahramanlara öykündüklerinden, bu karakterlerin ruhsal ve fiziksel nitelikleri oluşturulurken karakterlerin özelliklerinin iyi geliştirilmesi gerekir; kahramanın ruhsal dengesinin inişli çıkışlı olması, karşılaştığı güçlüklerle baş edememesi ve yenilgiye uğraması veya tutarsız davranışlarda bulunması çocuğun kitaplara olan ilgisini azalttığı gibi onu okuma isteksizliğine de iter. Kahramanın fiziksel betimlemelerinde inandırıcılıktan uzaklaşılması da küçük okur üzerinde olumsuz etkilere yol açar. Özellikle okulöncesi dönemde çocuğun gelişimi açısından önemli bir işleve sahip olan resimli kitaplardaki kahramanların fiziksel özellikleri, çocuğun ilgisini çekip onu hayal dünyasına davet edecek şekilde verilmeli ve çocuğun okuma isteği bu görsel özellikler aracılığıyla pekiştirilmelidir. Bundan dolayı çocuk kitaplarında kahraman, çocuk üzerinde kalıcı izler bırakan bir öğedir. Kahramanın yaşama bağlılığı, sorunları çözerken rastlantısal olarak değil, kendi çabalarıyla bunu başarması, çocuğu yeni okuma eylemlerine yönlendirir. Özdeşim kurduğu kahramanlar aracılığıyla çocuk, iyiye, doğruya ve güzele yönelir.

Bu araştırmada ele alınan beş Türk ve beş Alman çocuk kitabında yer alan yetişkin kahramanlara bakıldığında, söz konusu nedenlerden ötürü bu kahramanların önemli bir görev üstlendiği görülür. Araştırmada, incelenen eserlerde yer alan yetişkin kahramanların iyi geliştirilmiş devingen karakterler olduğu saptanmıştır. Oluşturulan karakterler, inandırıcılıktan uzak olmayan ve çocuk gerçekliliğiyle örtüşen kahramanlardır. Konuşmalarıyla, davranışları ve eylemleriyle geliştirilen bu yetişkin kahramanlar, birçok yönüyle küçük okura tanıtılır. Yetişkin kahramanların olaylara yaklaşımları ve sorunları çözüme biçimleri aracılığıyla çocuk, kahramanların kişilik özelliklerini tanımaya başlar.

Bu çalışmada Türk ve Alman çocuklarına seslenen kitaplardaki yetişkin kahramanlar karakter çerçevesi açasından bir bütün olarak değerlendirildiğinde ortaya şöyle bir sonuç çıkmaktadır; incelenen eserlerde yer alan yetişkin kahramanlar anne, baba, anneanne, dede, öğretmen ve diğer yetişkin karakterler olmak üzere çocuk kahramanın aile veya yakın çevresinden seçilen karakterlerdir. Ele alınan Türk ve Alman çocuk kitaplarındaki yetişkin kahramanların karakter özellikleri, gerek çocuğu birey olarak görmeme veya geleneksel karakter özelliği taşıma açasından, gerekse çocuğu bir birey yerine koyan ilgili yetişkin karakter veya duygusal davranan fedakar karakter özelliği açasından birbirine benzemektedir. Çalışmada Alman çocuk kitaplarında buyurgan ve hakimiyet kuran baskın karakter özelliği Türk kitaplarına oranla daha fazla yer alırken, Türk çocuk kitaplarında çağdaş eğitimi destekleyen yetişkin karakter özelliğine Alman kitaplarına oranla daha sık rastlanmaktadır. İncelenen diğer karakter çerçeveleri; kaba kuvvete başvurma, otoriteye karşı gelememe, geleneksel eğitimi destekleme, çağdaş ve demokratik bir tutum sergileme gibi özellikler hem Türk hem de Alman kitaplarındaki yetişkin kahramanlarda benzer şekilde görülen karakter çerçeveleridir.

Araştırmanın sonucunda Türk ve Alman çocuklarına seslenen kitaplardaki yetişkin kahramanların karakter çerçeveleri karşılaştırılarak değerlendirilmiş ve iki farklı ulusun çocuk kitaplarından seçilen örneklerdeki yetişkin kahramanların karakter çerçevelerinin benzer olduğu ve farklı kültürel

coğrafyaya ait olmalarına rağmen ele alınan yetişkin karakterlerin benzer düzlemlerde birleştiği saptanmıştır.

Öneriler

Nitelikli çocuk edebiyatı ürünleri, çocuğa insan sevgisini sezinleterek, ön yargılardan uzak, yardımlaşma ve paylaşma bilincini taşıyan, dürüst ve hoşgörülü bir kişiliğe sahip olmasında etkili bir uyaran olduğundan çocukların bu ürünlerle tanışması sağlanmalıdır. Çocuk kitaplarında verilmek istenen iletiler kadar kahramanlar da nitelikli eserin bir parçasını oluşturur. Bundan dolayı sanatsal ve estetik kaygıyı taşıyan bu ürünlerin oluşturulmasında aşağıdaki hususlar göz önünde bulundurulmalıdır:

1. Bu araştırmada ele alınan eserler farklı dönemlerde yazıldığından dolayı bundan sonra yapılacak benzeri bir çalışmada, seçilecek eserlerin yaratıldıkları dönem göz önünde bulundurularak söz konusu eserlerin saptanması önerilmektedir.
2. Bu çalışma, daha büyük bir örneklem gurubuyla ele alınacak yeni çalışmalarla desteklenmelidir.
3. Yazar, çocuğun gelişim evrelerini, çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarını iyi bilmeli ve eserinde oluşturacağı yetişkin kahramanlar ile onların karakter özelliklerini bu farklılıkları göz önünde bulundurarak geliştirmelidir.
4. Eserlerdeki yetişkin kahramanlarla çocuğun özdeşim kurma olasılığı güçlü ise, sorunlara mantıklı çözüm yolları üretemeyen, kötümser ve edilgin karakterler çocuğun üzerinde olumsuz etki bırakarak onun korkak ve pısırık bir birey olmasına yol açar. Yazar, karakterlerini oluştururken bu duruma dikkat etmelidir.

ÖZET

TÜRK VE ALMAN ÇOCUKLARINA SESLENEN KİTAPLARDAKİ YETİŞKİN KAHRAMANLARIN KARAKTER ÇERÇEVELERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Zivtçi, Figen

Yüksek Lisans, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı EPÖ- GSE Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Sedat Sever

Eylül 2005, 163 sayfa

Bu çalışmada, Türk ve Alman çocuklarına seslenen kitaplardaki yetişkin kahramanların karakter çerçeveleri açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Türk Çocuk Edebiyatı'nda yer edinmiş olan yazarlardan Rifat Ilgaz'ın "Öksüz Cıvcıv", Muzaffer İzgü'nün "Can Dayım" adlı eserleri, Çetin Öner'in "Gülibik" ve Fatih Erdoğan'ın "Korsan Kitap Çetesi" adlı eserleri ile İhmal Amca'nın "Pencereme Konmuştu" adlı eseri ele alınmıştır. Alman Çocuk Edebiyatı'nda önemli yer edinmiş olan yazarlardan ise Christine Nöstlinger'in "Konrad ya da Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk" ve "Kim Takar Salatalık Kralı?" adlı iki romanı, Peter Härtling'in "Büyükanne" ve "İhtiyar John" adlı iki romanı ve Erich Kästner'in "Uçan Sınıf" adlı eseri ele alınmıştır. Çalışmada Türk ve Alman Çocuk Edebiyatı'ndan seçilen bu on eserdeki yetişkin kahramanlar tek tek incelenip karakter çerçeveleri açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu eserleri bir bütün içinde değerlendirebilmek amacıyla iki toplumun da çocuk edebiyatı, tarihsel süreç içinde ele alınarak incelenmiştir. Çalışmada ayrıca kuramsal çerçeve dahilinde çocuk edebiyatının dayanması gereken temel ilkeler ve genel anlamda çocuk edebiyatında karakterin yeri hakkında bilgi verilmiştir. Bu araştırmadan elde edilen bulgular iki farklı kültürün çocuk kitaplarındaki yetişkin kahramanların benzer karakter özelliklerine sahip olduğunu göstermiştir.

SUMMARY

The aim of this study is an evaluation of adult heroes in Turkish and German children books according to their character frames. In the direction of this aim, the works of the writers, who have taken parts in Turkish Literature, have been taken up; *Korsan Kitap Çetesi* by Fatih Erdoğan, *Öksüz Civciv* by Rifat Ilgaz, *Can Dayım* by Muzaffer İzgü, *Pencereme Konmuştu* by İhmal Amca and *Gülibik* by Çetin Öner. As for the works of the writers, who have taken important parts in German Children Literature, have also been taken up; *Konrad ya da Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk* and *Kim Takar Salatalık Kral'ı* by Christine Nöstlinger, *Büyükanne* and *İhtiyar John* by Peter Härtling and *Uçan Sınıf* by Erich Kästner. In this study, the adult heroes who have been chosen from both community children books, ten in total, evaluated one by one and compared according to their character frames aspect. In order to put to good use these work of art entirely, both community's children literature have been studied in a historical process aspect. In addition, it is given general information about the place and role of character in children literature and also given that fundamental principles, on which children literature is based, in theoretical framework aspect. As consequences of this comparison, adult heroes characters in Turkish and German literature books are determined as indicating parallelism in their characters.

KAYNAKLAR

Alpay, Meral ve Anhegger, Robert (1975) (Haz.) “Çocuk Yayınlarını Geliştirme Semineri” **Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları** İstanbul: Cem Yayınevi, s. 86-98.

Amca, İhmal (2002) **Pencereme Konmuştu**. İstanbul: Can Yayınları.

Aral, Neriman ve Gürsoy Figen (2000) “Kitabın Çocuğun Gelişiminde Yeri ve Önemi” **I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu: Sorunlar ve Çözüm Yolları**. (Yay. Haz.: S. Sever), Ankara: AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Öğretim Merkezi Yayını, s. 321-333.

Arslan, Mehmet (2002) “Yurtdışında Yaşayan Türk İşçi Çocuklarının Eğitimine Yönelik Ders Kitabı ve Diğer Çocuk Kitapları İhtiyacı (F. Almanya Örneğinde Sorunlar ve Çözüm Yolları)” **I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu: Sorunlar ve Çözüm Yolları**. (Yay. Haz.: S. Sever), Ankara: AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Öğretim Merkezi Yayını, s. 136-151.

Ataseven, Füsün ve İnandı, Yusuf (2000) “Çocuk Kitaplarının Çeşitli Yönleriyle İncelenmesi” **I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu: Sorunlar ve Çözüm Yolları**. (Yay. Haz.: S. Sever), Ankara: AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Öğretim Merkezi Yayını, s. 187-206.

Aytaç, Gürsel (1992) **Yeni Alman Edebiyatı Tarihi**. Ankara: Gündoğan Yayınları, s. 215-269

Cengiz, Gülsüm (1997) “Yazar Gözüyle Çocuk Edebiyatı” **Çocuk Kültürü Edebiyat Tiyatro Medya**. (Yay. Haz.: Nazan- Zehra İpşiroğlu), İstanbul: ÇYDD, Mavibulut Yayınları, s. 46-50.

Dahrendorf, Malte (1997) “90’lı Yılların Sonunda Almanya’daki Çocuk ve Gençlik Edebiyatının Gelişme Eğilimleri” **Çocuk Kültürü Edebiyat Tiyatro**

Medya. (Yay. Haz.: Nazan- Zehra İpşiroğlu) İstanbul: ÇYDD, Mavibulut Yayınları, s. 34.

Dayioğlu, Gülten (1987) "Soruşturma: 1" içinde. **Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987.** (Yay. Haz. ve Yöneten Mustafa Ruhi Şirin) İstanbul: Gökyüzü Yayınları: 1, s. 317-318.

Dilidüzgün, Selahattin (1994) "Çocuk Kitapları ve Çevirisi Üzerine Düşünceler" **Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi 4. Germanistik Sempozyumu 20-22 Mayıs 1993** (Yay. Haz.: Mustafa Kinsız), İzmir: ?, s.154-160.

Dilidüzgün, Selahattin (1996) **Çağdaş Çocuk Yazını -Yazın Eğitime Atılan İlk Adım-** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 63

Doderer, Klaus (1992) **Literarische Jugendkultur: Kulturelle und gesellschaftliche Aspekte der Kinder-und Jugendliteratur in Deutschland** zu Weinheim; München: Juventa Verlag.

Enginün, İnci (1985) "Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış" **Türk Dili Dergisi.** Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, S.400, s. 186-194.

Erdoğan, Fatih (2001) **Korsan Kitap Çetesi.** İstanbul: Mavibulut Yayınları.

Golden, Joanne M.(1990) **The Narrative Symbol in Childhood Literatur: Explorations in the Construction of Text,** Mouton de Gruyter Berlin: New York, s. 41-53.

Gökşen, Enver Naci (1975) **Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız.** İstanbul: Hikmet -Dava- Çağ Yayınları, s. 27-28.

Gültekin, Ali (1996) Dünden Bugüne Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı. **Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi** içinde, Cilt 6, Sayı 1, s. 83-91.

Gültekin, Ali (2000a) **Kinder- und Jugendliteratur in der Türkei und in Österreich (Analytischer Themenvergleich)**. Eskişehir: TC Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 1215 Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 71.

Gültekin, Ali (2000b) “1960-1990 Yılları Arasında Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı’nda Konu Sorunu” **I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu: Sorunlar ve Çözüm Yolları**. (Yay. Haz.: S. Sever), Ankara: AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Öğretim Merkezi Yayını, s. 295-305.

Gürsoy, Müge ve Kurultay, Turgay (1991) “Çocuk Edebiyatı, Türkiye’deki Gelişimi ve Çevirisi Üzerine”, **Metis Çeviri**, İstanbul: Metis Yayınları, S.15, s. 11-18.

Härtling, Peter (1993) **Büyükanne**. Çev.: Necdet Neydim, İstanbul: Afa Yayıncılık.

Härtling, Peter (1994) **İhtiyar John**. Çev.: Necdet Neydim, İstanbul: Afa Yayınları.

Huck, C.S., Hepler, S., Hickman, J., Kiefer, B.Z (2001) **Children’s Literatur in the Elementary School** (Seventh Edition) New York: McGraw-Hill, s. 17-18.

Ilgaz, Rifat (1993) **Öksüz Cıvıv**. İstanbul: Çınar Yayınları.

İpşiroğlu, Zehra (1997) “Açılış Konuşması” **Çocuk Kültürü Edebiyat Tiyatro Medya**. (Yay. Haz.: Nazan - Zehra İpşiroğlu) İstanbul: ÇYDD, Mavibulut Yayınları, s. 8.

İzgü, Muzaffer (2002) **Can Dayım**. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Kästner, Erich (1989) **Uçan Sınıf**. Çev.: Hüseyin Tüzün, İstanbul: Can Yayınları.

Kavcar, Cahit (1999) **Edebiyat ve Eğitim**. Ankara: Engin Yayınevi.

Köknel, Özcan (1984) **Kaygıdan Mutluluğa Kişilik**. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, s.24-26.

Kurt Kemal (2000) "Bir Çocuk Kitabı Yazarının Düşünce, Kaygı ve Küçük Mutlulukları" **I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu: Sorunlar ve Çözüm Yolları**. (Yay. Haz.: S. Sever), Ankara: AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Öğretim Merkezi Yayını, s. 306-315.

Kuyumcu, Nihal (1987) "Türkiye'de Çocuk Tiyatrosu" **Çocuk Kültürü Edebiyat Tiyatro Medya**. (Yay. Haz.: Nazan - Zehra İpşiroğlu) İstanbul: ÇYDD, Mavibulut Yayınları, s. 81-91.

Lichtenberger, Sigrid (1974) "Das realistische Kinderbuch" **Kinder-und Jugendliteratur: Zur Typologie und Funktion einer literarischen Gattung**. (Hrsg. Gerhard Haas) Stuttgart: Reclam, s. 242-263.

Martin, Susanne / Kleinemeyer, Ariane (1995) "Familie, Geschlechterrollen, Sexualität in der Kinder- und Jugendliteratur der BRD" In: Dahrendorf, Malte (Hrsg.) **Kinder- und Jugendliteratur Material**. Berlin: Volk und Wissen, s. 35-41.

Neydim, Necdet (2000) **Çocuk ve Edebiyat Çocukluğun Kısa Tarihi Edebiyatta Çocuk Figürleri**. İstanbul: Bu Yayınevi.

Neydim, Necdet (2002) "Türkiye'de Son Yirmi Yılda Çeviri Çocuk Edebiyatında Meydana Gelen Değişimlere Çocuk Paradigmasındaki Değişim

Açısından Bakış” **Ege Alman Dili Ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi** içinde. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları IV, s. 178.

Neydim, Necdet (2003) **80 sonrası Paradigma Değişimi Açısından Çeviri Çocuk Edebiyatı**. İstanbul: Bu Yayınevi.

Nöstlinger, Christine (2003a) **Konrad ya da Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk**. Çev.: Mine Kazmaoğlu, İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Nöstlinger, Christine (2003b) **Kim Takar Salatalık Kral’ı?** Çev.: Selahattin Dilidüzgün, İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Oğuzkan, A. Ferhan (1979) “Dünyada ve Bizde Çocuk Yazınının Gelişmesine Toplu Bakış” **Türk Dili Dergisi**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 277.

Oğuzkan, A. Ferhan (1987) “Dünya Çocuk Edebiyatının Ana Çizgileri” **Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987**. (Yay. Haz. ve Yöneten Mustafa Ruhi Şirin) İstanbul: Gökyüzü Yayınları: 1, s. 14-36

Oğuzkan, A. Ferhan (2000) **Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı**. Ankara: Anı Yayıncılık

Öner, Çetin (2001) **Gülibik** İstanbul: Can Yayınları.

Özkan, Senail (1987) “Alman Yazar Peter Härtling’le Çocuk Klasikleriyle Edebiyat Üzerine” **Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987**. (Yay. Haz. ve Yöneten Mustafa Ruhi Şirin) İstanbul: Gökyüzü Yayınları: 1, s. 368.

Özkırımlı, Atilla (1990) “Çocuk ve Gençlik Edebiyatı”, **Türk Edebiyatı Ansiklopedisi 2**. İstanbul: Cem Yayınevi, s. 329.

Özyer, Nuran (1994) **Edebiyat Üzerine**. Ankara: Gündoğan Yayınları.

Polat, Müge Sucu (2002) **Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Şiirlerinde Çocuk Teması**. TC Kültür Bakanlığı Yayınları; 2818. Yayınlar Dairesi Başkanlığı Kültür Eserleri Dizisi; 352 Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Sever, Sedat (1990) "Çocuk Kitaplarında Dil Sorunları" **Eğitim Bilimleri Birinci Ulusal Kongresi Bildiriler II – 2**. Ankara: AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi, s.121-128.

Sever, Sedat (1995) "Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Yapısal ve Eğitsel Özellikler" **ABECE Eğitim, Ekin ve Sanat Dergisi**. Ankara: S.107, s. 14-15.

Sever, Sedat (1997) **Tevfik Fikret ve Çocuk Şiirleri**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi Cilt : 29, Sayı:1 Ayrı Baskı. Ankara: AÜ Basımevi, s. 31-47.

Sever, Sedat (2000) "Çocuk Kitaplarında Dilsel ve Görsel Duyarlık" **I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu: Sorunlar ve Çözüm Yolları**. (Yay. Haz.: S. Sever), Ankara: AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Öğretim Merkezi Yayını, s.631-646.

Sever, Sedat (2001) "Çocuk Kitapları Öğretici Olmak Zorunda mı?" **Güzel Yazılar**. İstanbul: TYS Yayını, s. 10-13.

Sever, Sedat (2002) "Çocuk, Yazın ve Yaşam" **ABECE Eğitim ve Ekin Dergisi**. Ankara: S.191, s. 12-16.

Sever, Sedat (2003) **Çocuk ve Edebiyat**. Ankara: Kök Yayıncılık.

Şirin, Mustafa Ruhi (1987) "Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış" **Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987**. (Yay. Haz. ve Yöneten Mustafa Ruhi Şirin) İstanbul: Gökyüzü Yayınları: 1, s. 47-55.

Şirin, Mustafa Ruhi (1987) “1986’da Çocuk Edebiyatı” **Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987**. (Yay. Haz. ve Yöneten Mustafa Ruhi Şirin) İstanbul: Gökyüzü Yayınları: 1, s. 297-309.

Tamer, Ülkü (1987) “Soruşturma: 1” içinde. **Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987**. (Yay. Haz. ve Yöneten Mustafa Ruhi Şirin) içinde. İstanbul: Gökyüzü Yayınları:1, s. 330.

TDK (1998) **Türkçe Sözlük**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. Türk Dil Kurumu Yay. : 549.

Uçuk, Cahit (1987) “Cahit Uçuk’la Çocuk Edebiyatı Üzerine” **Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987**. (Yay. Haz. ve Yöneten Mustafa Ruhi Şirin) İstanbul: Gökyüzü Yayınları:1, s. 340.

Ural, Serpil (1995) “Cumhuriyet Dönemi Türk Çocuk Edebiyatı” **Birinci Çocuk Edebiyatı Sempozyumu 23 Nisan 1994 Bildiriler ve Tartışmalar**. (Haz.: Zeki Gürel) Ankara: İLESAM, s. 26-29

Yavuzer, Haluk (1988) **Çocuk Psikolojisi**. İstanbul: Remzi Kitabevi, s. 133-142.

Yurdadoğ, Berin Ü. (1995) “Çeşitli Yaş Gruplarında Çocuk Kitaplarının Kağıt, Hurufat, ve Renk Seçiminde Dikkat edilecek Hususlar” **Birinci Çocuk Edebiyatı Sempozyumu 23 Nisan 1994 Bildiriler ve Tartışmalar**. (Haz.: Zeki Gürel) Ankara:İLESAM, s. 44-55.